न्तःकरणेनानुसन्धानेनेन्द्रियाणि येषां ते च ते त्रिदशारयश्चतेषां वपूंषि तेषु शोणितं रु-
धिरं तस्य स्वादः पानं तेन हृष्टो दर्पाविष्टः । मधुमथनो मधुसूदनस्तस्य मनो नन्दयतीति
नन्दनः । यस्य मूर्तिपुञ्जेषु झटिति शीघ्रं तडिदिव चपलगतिरालक्ष्यते । किंलक्षणा
मूर्तिः । जीमूतश्यामभासा भगवतो बाहुना मुहुरभ्रमणसमानश्च कम्प्यमाना । अपिशब्दाज्जि-
घांसतस्तडिदिव दैत्यदेहेषु प्रविश्यमानेत्रे । अत एव मोहयन्ती । दैत्यानिति शेषः । अन्त्रा-
णुरूपमपि वर्ण खड्गसहचरं बोद्धव्यम्, अष्टायुधसहिताष्टबाहुयुक्तभगवन्मूर्तेः पुराणेषु
प्रसिद्धत्वात् ॥

कम्राकारा मुरारेः करकमलतलेनानुरागाद्गृहीता
सम्यग्वृत्ता स्थिताग्रे सपदि न सहते दर्शनं या परेषाम् ।
राजन्ती दैत्यजीवासवमदमुदिता लोहितालेपनार्द्रा
कामं दीप्तांशुकान्ता प्रदिशतु दयितेवास्य कौमोदकी नः ॥ ९ ॥

एवंविधा सा कौमोदकी भगवद्गदा नोऽस्मभ्यं काममभीष्टं प्रदिशतु । किंलक्षणा ।
कम्रो मनोहर आकारो यस्याः सा । तथा मुरारेः करकमलतलेनानुरागाद्गृहीता । लि-
प्सितार्था यस्मात् । सम्यग्वृत्ता वर्तुला । अग्रे भगवत्पुरतः स्थिता । परेषां शत्रूणां दर्शनं
न सहते । सपदि सहसैव तान्निर्भर्त्सयतीति शेषः । यद्वा सपदि कदापि परेषां दर्शनं न
सहते । राजन्ती शोभमाना । दैत्यानां जीवो जीवनं स एवासवो मद्यं तदास्वादकृत-
मदेन हर्षेण मुदिता । तथा दैत्यदेहस्थलोहितरूपालेपनेनानुरागेणार्द्रा क्लिन्ना । तथा
दीप्तैरंशुभिः किरणैः कान्ता कमनीया । अस्य भगवतो दयितेव । कथं तदुच्यते—
अनुरागाद्गृहीतेत्यस्य यथायथमर्थान्तरमेव । वृत्तं चारित्रम् । परेषां परपुरुषाणाम् । लोहि-
तचन्दनलेपेनार्द्रा । दीप्त उज्ज्वलोंऽशुकं वस्त्रं कान्तोऽभिमतो यस्याः सा ॥

यो विश्वप्राणभूतस्तनुरपि च हरेर्यानकेतुस्वरूपो
यं संचिन्त्यैव सद्यः स्वयमुरगवधूवर्गगर्भाः पतन्ति ।
चञ्चच्चण्डोरुतुण्डत्रुटितफणिवसारक्तपङ्काङ्कितास्यं
वन्दे छन्दोमयं तं खगपतिममलस्वर्णवर्णं सुपर्णम् ॥ १० ॥

तं सुपर्णं गरुडं वन्दे । किंलक्षणम् । अमलं यत्स्वर्णं सुवर्णं तस्य वर्ण इव वर्णो
यस्य । खगाः पक्षिणस्तेषां पतिस्तम् । चञ्चद्दीप्यमानं चण्डमतिकोपयुक्तं महच्च
यत्तुण्डं मुखं तेन त्रुटितानि छिन्नानि ये फणिनस्तेषां वसा रक्तं च तयोः पङ्कः कर्दमस्तेना-
ङ्कितं चिह्नितमास्यं मुखं यस्य । पुनः किंविशिष्टम् । छन्दोमयम् । यो विश्वप्राणभूतः ।
प्रवेशानन्तरो भूत उद्भूतः । एकोनपञ्चाशत्स्वरूपवायुरित्यर्थः । अपि च हरेस्तनुर्मूर्ति-
स्वरूपम् । तथा तस्यैव यानकेतुस्वरूपः । वाहनरूपो ध्वजरूपश्चेत्यर्थः । यं संचिन्त्यैव,
न तु दृष्ट्वा, सद्य उरगवधूवर्गस्य सर्पस्त्रीसमूहस्य गर्भा जठरान्तःस्थिता अपि नागश-
वाः स्वयं पतन्ति ॥

[illegible] ॥ २ ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ ३ ॥

[illegible] । विस्फारनादो धनुर्घोषः । 'विस्फारो धनुषः स्वनः' इत्यमरः । [illegible] । निर्घातोऽशनिपातजनितस्तद्वद्घोरो दुःसहः । पुनः । [illegible] नेत्राणि येषां ते [illegible] 'जय जय, रक्ष रक्ष' इत्यादिस्तुतिवचनसहकारामन्त्रित[illegible] सुतरामुच्चः । हरेर्नारायणस्य भुजः कर एव पवनस्तेनामर्शनं [illegible] तेनाध्मातोपचिता मूर्तिर्यस्य । सर्वमशेषमरिकुलभुवनं शत्रुसमूह एव भुवनं जगत्तत् नाशयितुमिच्छोः । समरसङ्ग्राम एव कल्पान्तसिन्धुः प्रलयकालीनसमुद्रस्तस्मिन् । शरा एव सलिलानि तेषां घटा धारा । अनवच्छिन्नपरम्परा शरवृष्टिरिति यावत् । तस्या वार्मुचो मेघस्य । अत्र वार्मुक्शब्दो मेघे रूढ एव भाव्यः, सलिलशब्देन पौनरुक्त्यापातात् । यथा प्रलयकालीनो मेघः पवनामर्शनाध्मातमूर्तिः सर्वजगत्संहारेच्छुः सर्वसंहारकप्रलयसिन्धुपूरणाय सलिलघटा मुञ्चति तद्वद्धनुरपि ॥

जीमूतश्यामभासा मुहुरपि भगवद्बाहुना मोहयन्ती

युद्धेषूद्धूयमाना झटिति तडिदिवालक्ष्यते यस्य मूर्तिः ।

सोऽसिस्त्रासाकुलाक्षत्रिदशरिपुवपुःशोणितास्वादतृप्तो

नित्यानन्दाय भूयान्मधुमथनमनोनन्दको नन्दको नः ॥ ४ ॥

सोऽसिः खड्गो नन्दको नन्दकनामा नोऽस्माकं नित्यानन्दाय भूयात् । किंलक्षणः ।

विधात्रीम् । स्थात्री स्थिरस्वभावात् । जनित्रीमपूर्वाकारोत्पादयित्रीम् । विपुला विस्तीर्णा गुणाः सत्त्वादयस्तन्मयीं तत्स्वरूपाम् । लोहितशुक्लकृष्णमयीमिति वा । या पुनः सर्वाधिष्ठानस्य विष्णोः संनिधानेन संनिधिसत्तामात्रेण सत्त्वजालं प्राणिसमूहं सदा सूते जनयति । सकलमित्यनेन न केवलं मुनिगणानामेव प्रसवित्री, अपि तु देवादीनामपीति गम्यते । पुनः, या पुंसः सत्त्वयोगात्तत्तत्संबन्धादिदं प्रत्यक्षादिप्रमाणावगतं चरं जङ्गमं स्थावरं च भूतजातं भूतये विभूत्यर्थम् । प्राणिविस्तारार्थमिति यावत् । धत्ते बिभर्ति ॥

येभ्योऽसूयद्भिरुच्चैः सपदि पदमुरु त्यज्यते दैत्यवर्गै-
र्येभ्यो धर्तुं च मूर्ध्ना स्पृहयति सततं सर्वगीर्वाणवर्गः ।
नित्यं निर्मूलयेयुर्निचिततरममी भक्तिनिघ्नात्मनां नः
पद्माक्षस्याङ्घ्रिपद्मद्वयतलनिलयाः पांसवः पापपङ्कम् ॥ १० ॥

अमी पद्माक्षस्य पुण्डरीकाक्षस्य हरेरङ्घ्रिपद्मद्वयस्य तलमधोभागस्तन्निलयः स्थानं येषां ते पांसवो रेणवो नोऽस्माकं पापपङ्कं दुरितकर्दमं नित्यं निर्मूलयेयुः । नित्यमिति पापपङ्कविशेषणम् । नितरां चितं निचितमुपर्युपरि संचितम्, तत्राप्यतिशयेन निचितं निचिततरम् । पूर्वपूर्वचितमनुत्सार्यैव पुनःपुनरुपर्युपरि चितमित्यर्थः । कथंभूतानां नः । भक्तिनिघ्नात्मनां भक्त्यधीनचित्तानाम् । येभ्यः पादतलपांसुभ्योऽसूयद्भिः । यान्द्विषद्भिरित्यर्थः । दैत्यवर्गैरसुरकुलैः । उच्चैरुन्नतः । आक्रान्तदेवकुलैरिति यावत् । उरु बह्वैश्वर्ययुक्तमपि पदं स्वस्थानं सपदि तत्क्षणमेव त्यज्यते उत्सृज्यते । पुनः किंभूतानाम् । सर्वगीर्वाणवर्गः सततं मूर्ध्ना धर्तुमुद्वोढुं येभ्यः स्पृहयति । यान्धर्तुं वाञ्छतीत्यर्थः ॥

रेखा लेखाभिवन्द्याश्चरणतलगताश्चक्रमत्स्यादिरूपाः
स्निग्धाः सूक्ष्माः सुजाता मृदुललिततरक्षौमसूत्रायमाणाः ।
दद्युर्नो मङ्गलानि भ्रमरभरजुषा कोमलेनाब्जजायाः
कम्रेणाम्रेड्यमानाः किसलयमृदुना पाणिना चक्रपाणेः ॥ ११ ॥

चक्रपाणेर्नारायणस्य चरणतलगताश्चक्रमत्स्यादिरूपा रेखा नोऽस्मभ्यं मङ्गलानि दद्युः । किंविशिष्टाः । लेखा देवास्तैर्वन्द्या वन्दनार्हाः । स्निग्धा अरूक्षाः । सूक्ष्माः कृशाः । सुजाताः । स्वाभाविक्यस्वावयवविरोधिन्य इत्यर्थः । मृदूनि कोमलानि च तानि ललिततराण्यतिशयमनोहराणि च यानि क्षौमसूत्राणि तद्वदाचरन्तीति ताः । अब्जजाया लक्ष्म्याः पाणिनाम्रेड्यमानाः पुनःपुनरामृज्यमानाः । कथंभूतेन पाणिना । किसलयमृदुना । कम्रेण कमनीयेन । भ्रमन्ति रवन्ति येति भ्रमरास्तेषां भरः समूहस्तं जुषते सेवत इति भ्रमरभरजुट् तेन । कोमलेन [illegible] ॥

अतिविततनोरपरिच्छिन्नदेहस्य । किंलक्षणेभ्यः । महद्भ्यः । येभ्यः सकाशात्प्रजानामादिसर्गे चतुर्थो वर्णः शूद्राख्यश्चरमतो वर्णत्रयोत्पत्त्यनन्तरमुदभूत् । अपि च येषामङ्घ्रिपङ्केरुहाणां साहस्री सङ्ख्या प्रकटं स्फुटं सर्ववेदेष्वभिहिता । 'सहस्राक्षः सहस्रपात्' इत्यादेरित्यर्थः । यैर्विश्वम्भरा पृथिवी व्याप्ता पूर्णा ॥

विष्णोः पादद्वयाग्रे विमलनखमणिभ्राजिता राजते या
राजीवस्येव रम्या हिमजलकणिकालंकृताग्रा दलाली ।
अस्माकं विस्मयार्हाण्यखिलमुनिजनप्रार्थनीयानि सेयं
दद्यादाद्यानवद्या ततिरतिरुचिरा मङ्गलान्यङ्गुलीनाम् ॥ १५ ॥

सेयं विष्णोरङ्गुलीनां ततिः पङ्क्तिरस्माकं मङ्गलानि दद्यात् । किंभूता । आद्या भवाद्या पूर्वसिद्धा । भक्तानामखिलाभीष्टकारणभूतेत्यर्थः । अनवद्या निर्मला । अम्लानेत्यर्थः । अतिरुचिरा । या पादद्वयाग्रे विमला निर्मला ये नखमणयस्तैर्भ्राजिता सती राजते । राजीवस्य कमलस्य दलाली दलपङ्क्तिरिव । किंलक्षणा दलाली । रम्या । हिमजलानां कणिकाभिर्बिन्दुभिरलङ्कृतान्यग्राणि यस्याः सा । किंलक्षणानि मङ्गलानि । विस्मयार्हाण्याश्चर्ययोग्यानि । अदृष्टपूर्वाणीति यावत् । तथाखिलमुनिजनप्रार्थनीयानि ॥

यस्या दृष्ट्वामलायां प्रतिकृतिममरा स्वां भवन्त्यानमन्तः
सेन्द्राः सान्द्रीकृतेर्ष्याः स्वपरसुरकुलाशङ्कयातङ्कवन्तः ।
सा सद्यः सातिरेकां सकलसुखकरीं संपदं साधयेन्न-
श्चञ्चच्चार्वंशुचक्रा चरणनलिनयोश्चक्रपाणेर्नखाली ॥ १६ ॥

सा चक्रपाणेश्चरणनलिनयोर्नखाली नोऽस्माकं संपदं सद्यः साधयेत् । सकलान्यैहिकामुष्मिकाणि सुखानि करोति ताम् । सातिरेकामधिकाम् । किंलक्षणा नखाली । चञ्चन्तः प्रसरन्तश्चारवो येंऽशवस्तेषां चक्रं समूहो यस्याः । यस्यां नखाल्याममलायां सेन्द्रा अमरा आनमन्तः सन्तः स्वां प्रतिकृतिं प्रतिबिम्बं दृष्ट्वा स्वपरसुरकुलाशङ्कया स्वप्रतिपक्षदेवसमूहभ्रान्त्या सान्द्रीकृतेर्ष्या अतिशयेर्ष्यायुक्ता आतङ्कवन्तः शङ्कानिमित्तभययुक्ताश्च भवन्ति ॥

पादाम्भोजन्मसेवासमवनतसुरव्रातभास्वत्किरीट-
प्रत्युप्तोच्चावचाश्मप्रवरकरगणैश्चित्रितं यद्विभाति ।
नम्राङ्गाणां हरेर्नो हरिदुपलमहाकूर्मसौन्दर्यहारि-
च्छायं श्रेयः प्रदायि प्रपदयुगमिदं प्रापयेत्पापमन्तम् ॥ १७ ॥

हरेरिदं प्रपदयुगं पादाग्रद्वन्द्वं नोऽस्माकं पापमन्तं नाशं प्रापयेत् । कथंभूतानां नः । नम्राङ्गाणाम् । तादृशं प्रणामं कुर्वतामित्यर्थः । किंलक्षणं प्रपदयुगम् । हरिदुपलो

यस्माद्द्यामाक्रामतो द्यां गरुडमणिशिलाकेतुदण्डायमाना-
दाश्च्योतन्ती बभासे सुरसरिदमला वैजयन्तीव कान्ता ।
भूमिष्ठो यस्तथान्यो भुवनगृहबृहत्स्तम्भशोभां दधानः
पातामेतौ पयोजोदरविजिततलौ पङ्कजाक्षस्य पादौ ॥ १२ ॥

यस्मात्पादाद्दाश्च्योतन्ती क्षरन्ती सुरसरिद्गङ्गा । अमला निर्मलोदका कान्ता मनोहरा वैजयन्ती पताकेव बभासे । किंभूतात् । द्यामाक्रामतः । अण्डकटाहस्फुटनपर्यन्तं दीर्घीकृतादित्यर्थः । गरुडमणिभिर्मरकतमणिभिर्निर्मिता या शिला तद्रूपो यः केतुदण्डः पताकायष्टिस्तद्वदाचरतीति तस्मात् । एवं वामपादं वर्णयित्वा दक्षिणं वर्णयति— तथान्यो दक्षिणः पादो भूमिष्ठः । भुवनं त्रैलोक्यमेव गृहं तस्य बृहन्महान्यः स्तम्भस्तस्य शोभां दधानः । त्रैलोक्यभवनोत्तम्भनस्तम्भ इव स्थित इत्यर्थः । यावेवंविधौ पङ्कजाक्षस्य हरेः पादौ तावेतौ पातां पालयेताम् । अस्मानिति शेषः । पयोजं कमलं तस्योदरं मध्यं तद्विजितं पराभूतं याभ्यां तादृशे तले ययोस्तौ । पयोजोदरादपि सुकुमारतलावित्यर्थः ॥

आक्रामद्भ्यां त्रिलोकीमसुरसुरपती तत्क्षणादेव नीतौ
याभ्यां वैरोचनीन्द्रौ युगपदपि विपत्सम्पदोरेकधाम ।
ताभ्यां ताम्रोदराभ्यां मुहुरहमजितस्याञ्चिताभ्यां शुभाभ्यां
प्राज्यैश्वर्यप्रदाभ्यां प्रणतिमुपगतः पादपङ्केरुहाभ्याम् ॥ १३ ॥

तत्क्षणादेव यस्मिन्क्षणे बलिदैत्यदत्तोदकं हस्ते पतितं तदेव त्रिलोकीमाक्रामद्भ्यां याभ्यामसुरसुरपती वैरोचनीन्द्रौ बलिशक्रौ युगपत्समकालमेव क्रमेण विपत्सम्पदोरैश्वर्यभ्रंशतत्सम्पत्त्योरेकलधाम मुख्यं स्थानं नीतौ प्रापितौ । विरोचनापत्यं बलिर्विपद्धामलम्, इन्द्रश्च सम्पद्धामलं नीत इत्यर्थः । अपिशब्दो विरोधद्योतकः । एकस्यामाक्रमणक्रियायां विरुद्धोभयकार्ययोगो विरोधः । याभ्यामेव कृतं ताभ्यां शुभाभ्यामजितस्य विष्णोः पादपङ्केरुहाभ्यामहं मुहुः शश्वत्प्रणतिं नम्रतामुपगतः । ताम्रेत्यादीनि पादविशेषणानि । ताम्रे आरक्ते उदरे अधस्तले ययोः । अञ्चिताभ्यां पूजिताभ्याम् । ब्रह्मादिभिरिति शेषः । प्राज्यमधिकमैश्वर्यं भक्तेभ्यः प्रददत इति ताभ्याम् ॥

येभ्यो वर्णश्चतुर्थश्चरमत उदभूदादिसर्गे प्रजानां
साहस्री चापि संख्या प्रकटमभिहिता सर्ववेदेषु येषाम् ।
व्याप्ता विश्वंभरा यैरतिविततनोर्विश्वमूर्तेर्विराजो
विष्णोस्तेभ्यो महद्भ्यः सततमपि नमोऽस्त्वङ्घ्रिपङ्केरुहेभ्यः ॥ १४ ॥

विश्वमूर्तेर्विराजो विराड्रूपस्य विष्णोस्तेभ्योऽङ्घ्रिपङ्केरुहेभ्यः सततं सर्वदा नमोऽस्तु ।

यस्मादाक्रामतो द्यां गरुडमणिशिलाकेतुदण्डायमाना-
दाश्च्योतन्ती बभासे सुरसरिदमला वैजयन्तीव कान्ता।
भूमिष्ठो यस्तथान्यो भुवनगृहबृहत्स्तम्भशोभां दधानः
पातामेतौ पयोजोदरदलिततलौ पङ्कजाक्षस्य पादौ ॥ १२ ॥

यस्मात्पादादाश्च्योतन्त्यापतन्ती सुरसरिद्गङ्गा। अमला निर्मलोदका कान्ता मनोहरा वैजयन्ती पताकेव बभासे। किलक्षणात्। द्यामाक्रामत। अण्डकपालस्फुटनपर्यन्तं दीर्घकृतादित्यर्थः। गरुडमणिर्मरकतमणिस्तन्मयी या शिला तद्रूपो य. केतुदण्डः पताकाश्रयभूता यष्टिस्तद्वदाचरतीति तस्मात्। एवं वामपाद वर्णयित्वा दक्षिण वर्णयति—तथान्यो दक्षिणः पादो भूमिष्ठः। भुवन त्रैलोक्यं तदेव गृहं तस्मिन्बृहन्महान्यः स्तम्भस्तस्य शोभा दधानः। त्रैलोक्यभवनोत्तम्भनस्तम्भ इव स्थित इत्यर्थः। यावेवविधौ पङ्कजाक्षस्य हरेः पादौ तावेतौ पातां पालयेताम्। अस्मानिति शेपः। पयोज कमल तस्योदरं मध्य तद्दलित पराभूत याभ्या तादृशे तले ययोस्तौ। पयोजोदरादपि सुकुमारतलावित्यर्थः॥

आक्रामद्भ्यां त्रिलोकीमसुरसुरपती तत्क्षणादेव नीतौ
याभ्या वैरोचनीन्द्रौ युगपदपि विपत्संपदोरेकधाम।
ताभ्या ताम्रोदराभ्यां मुहुरहमजितस्याञ्चिताभ्यामुभाभ्यां
प्राज्यैश्वर्यप्रदाभ्या प्रणतिमुपगतः पादपङ्केरुहाभ्याम् ॥ १३ ॥

तत्क्षणादेव यस्मिन्क्षणे बलिदैत्यदत्तोदक हस्ते पतित तदैव त्रिलोकीमाक्रामद्भ्या याभ्यामसुरसुरपती वैरोचनीन्द्रौ बलिशक्रौ युगपत्समकालमेव क्रमेण विपत्सपदोरैश्वर्यभ्रशतत्सपत्त्योरेकलधाम मुख्य स्थान नीतौ प्रापितौ। विरोचनापत्यं बलिर्विपद्धामलम्, इन्द्रश्च सपद्धामल नीत इत्यर्थ। अपिशब्दो विरोधद्योतक। एकस्यामाक्रमणक्रियाया विरुद्धोभयकार्ययोगो विरोध। याभ्यामेव कृत ताभ्यामुभाभ्यामजितस्य विष्णो. पादपङ्केरुहाभ्यामह मुहुः शश्वत्प्रणति नम्रतामुपगतः। ताम्रेत्यादीनि पादविशेपणानि। ताम्रे आरक्ते उदरे अधस्तले ययो.। अञ्चिताभ्या पूजिताभ्याम्। ब्रह्मादिभिरिति शेपः। प्राज्यमधिकमैश्वर्य भक्तेभ्यः प्रददत इति ताभ्याम्॥

येभ्यो वर्णश्चतुर्थश्चरमत उदभूदादिसर्गे प्रजाना
साहस्री चापि संख्या प्रकटमभिहिता सर्ववेदेषु येपाम्।
व्याप्ता विश्वंभरा यैरतिविततनोर्विश्वमूर्तेर्विराजो
विष्णोस्तेभ्यो महद्भ्य. सततमपि नमोऽस्त्वङ्घ्रिपङ्केरुहेभ्यः॥ १४॥

विश्वमूर्तेर्विराजो विराड्रूपस्य विष्णोस्तेभ्योऽप्यङ्घ्रिपङ्केरुहेभ्यः सतत सर्वदा नमोऽस्तु।

[illegible]

वर्णो मणिविशेषस्तद्भिन्नौ यो महाकूर्मस्तस्य सौन्दर्यं लावण्यं हरन्तीत्येवंविधा छाया कान्तिर्ययोस्ते तत् । तथा श्लेषःप्रशंसि । पादाम्भोजजन्मनी कमले तयोः सेवा तस्यां समवनता ये सुरास्तेषां यो व्रातः समूहस्तद्भिन्नानि भासन्ति किरीटानि तेषु प्रत्युप्ता निखाता च उच्चावचा नानाविधा अश्मसारा मणिभेदास्तेषां करा रश्मयस्तेषां यो समूहस्तेनेव कर्बुरितं यद्विभाति ॥

श्रीमत्यौ चारुवृत्ते करपरिमलनानन्दहृष्टे रमाया.

सौन्दर्याढ्येन्द्रनीलोपलरचितमहादण्डयोः कान्तिचौरे ।

सूरीन्द्रैः स्तूयमाने सुरकुलसुखदे सूदितारातिसंघे

जङ्घे नारायणीये मुहुरपि जयतामस्मदंहो हरन्त्यौ ॥ १८ ॥

नारायणस्येमे जङ्घे मुहुः शश्वदस्मदंहः पापं हरन्त्यौ सत्यौ जयताम् । श्रीमत्यौ शोभावत्यौ । चारु सुन्दरं यथा स्यात्तथा वृत्ते वर्तुले । रमाया लक्ष्म्याः करयोः परिमलनेन च आनन्दस्तेन हृष्टे पुलकिते । सौन्दर्येण लावण्येनाढ्यो च इन्द्रनीलोपलस्तेन रचितौ यौ महादण्डौ तयोः कान्तिचौरे । सूरीन्द्रैर्विद्वच्छ्रेष्ठैः स्तूयमाने वर्ण्यमाने । सुरकुलस्य सुखदे । यस्मात्सूदितारातिसंघे हतदैत्यशत्रुकुले ॥

सम्यक्साह्यं विधातुं सममपि सततं जङ्घयोः खिन्नयोर्ये

भारीभूतोरुदण्डद्वयभरणकृतोत्तम्भभावं भजेते ।

चित्तादर्शं निधातुं महितमिव सतां ते समुद्गायमाने

वृत्ताकारे विधत्तां हृदि मुदमजितस्यानिशं जानुनी नः ॥ १९॥

अजितस्य हरेस्ते जानुनी नोऽस्माकं चित्ते मुदमनिशं विधत्ताम् । वृत्ताकारे मण्डलवत्समवर्तुलाकारे । सतां भक्तानां चित्तादर्शं मनोदर्पणं निधातुं समुद्गायमाने आदर्शकोषायमाणे इव । महितं निर्मलीकृतं चित्तदर्शम् । ये खिन्नयोर्जङ्घयोः सम्यगौचित्येन साह्यं सहत्वम् । उपकारमिति यावत् । समं युगपदेव भारीभूतस्योरुदण्डद्वयस्य यद्भरणं धारणं तस्मिन्कृत उत्तम्भभावोऽवष्टम्भत्वं तद्भजेते । अपिशब्दः संभावनायाम् ॥

देवो भीतिं विधातुं सपदि विदधतौ कैटभाख्यं मधुं या-

वेभ्या वर्णैर्व्यारूढगर्वावधिजलधि ययोरेव दैत्यौ जघान ।

साहस्री चतुल्यौ चतुरमुपचयं बिभ्रतावभ्रनीला-

विश्वंभरा हरेस्तौ मुदमतिशयिनीं मानसे नो विधत्ताम् ॥ २० ॥

...रस्तेभ्यो म... मानसेऽतिशयिनीं मुदं विधत्ताम् । चारू मनोहरौ । वृत्तौ ... चारु ... राजो विराट्रूप... तुल्यौ समौ । चतुरं यथा स्यात्तथोपचयं पुष्टिं बिभ्रतौ । नोऽस्माकं ... परस्परं ... अभ्रनीलौ सजलजलदवच्छ्यामौ । तौ कौ । ययोरिति सप्तमी•

द्विवचनम् । देवो विष्णुर्ययोरुर्वोर्देत्यं कैटभाख्यं मधु चारोप्य जघानैव । कथभूतौ । विधातुर्ब्रह्मणः सपदि स्वोत्पत्तिमात्रेण भीतिं विदधतौ । आरूढगर्वौ । कुत्र जघान । अधिजलधि समुद्रे ॥

पीतेन द्योतते यच्चतुरपरिहिते नाम्बरेणात्युदारं
जातालंकारयोगं जलमिव जलधेर्वाडवाग्निप्रभाभिः ।
एतत्पातित्यदाम्नो जघनमतिघनादेनसो माननीयं
सातत्येनैव चेतोविषयमवतरत्पातु पीताम्बरस्य ॥ २१ ॥

पीताम्बरस्य विष्णोरेतद्याख्यास्यमानविशेषणं जघनं सातत्येन चेतोविषयमवतरन्मनोवृत्तिसमारूढं सत् । एनसः पापादस्मान्पातु । कथभूतादेनसः । अतिघनात् । अनेकजन्माभ्यासनसञ्चितादित्यर्थः । अत एव पातित्यदात् । किंलक्षणं जघनम् । माननीयं मानार्हम् । चतुरैरलंकरणकर्मकुशलैर्भक्तैश्चतुरं यथा स्यात्तथेति वा परिहितेनाश्लिष्टेन पीतेन सुवर्णाभेनाम्बरेण वस्त्रेण जातालंकारयोगं सदत्युदारं यथा स्यात्तथा द्योतते प्रकाशते तदेतत् । वाडवाग्निप्रभाभिर्जलधेर्जलमिव ॥

यस्या दाम्ना त्रिधाम्नो जघनकलितया भ्राजतेऽङ्गं यथाब्धे-
र्मध्यस्थो मन्दराद्रिर्भुजगपतिमहाभोगसन्नद्धमध्यः ।
काञ्ची सा काञ्चनाभा मणिवरकिरणैरुल्लसद्भिः प्रदीप्ता
कल्या कल्याणदात्री मम मतिमनिशं कम्ररूपा करोतु ॥ २२ ॥

त्रिधाम्नो भगवतोऽङ्गं यस्या काञ्च्या दाम्ना रशनया तस्यैव जघनकलितया नितम्बनिबद्धया भ्राजते सा काञ्ची मम मतिमनिशं सर्वदा कल्या समर्था कल्याणदात्री मङ्गलकरीं करोतु । अब्धेः क्षीरसमुद्रस्य मध्ये स्थितो मन्दराद्रिर्भुजगपतेर्वासुकेर्महाभोगेन पृथुदीर्घेण कायेन सन्नद्धं परिवेष्टितं मध्यं यस्य तद्विधो यथाभ्राजीत्तथा भ्राजते । किंलक्षणा काञ्ची । काञ्चनाभा सुवर्णराजिकृतशोभा । मणिवराणां वज्रादीनां किरणैरुल्लसद्भिः प्रदीप्ता प्रकाशिता । अत एव कम्ररूपा कमनीयाकारा । पीताम्बरं हि हरहितसमुद्रजलवत्, तदन्तराले भगवन्मूर्तिर्मन्दराचलवत्, तत्परिवेष्टनकाञ्चीदाम वासुकिशरीरवत्, इति योज्यम् ॥

उन्नम्रं कम्रमुच्चैरुपचितमुदभूद्यत्र पत्रैर्विचित्रैः
पूर्वं गीर्वाणपूज्यं कमलजमधुपस्यास्पदं तत्पयोजम् ।
तन्निर्लीलान्तर्नीलैः सरसरुचिकलैः पूरिते केलिकुण्डा-
नालीकाढ्यं नाभिनिम्नं दिशतु मधिरहस्नेहिताय ॥ २३ ॥

यत्र वलितभङ्गिभिरङ्कितं तदचीन कमलं पूर्वं [illegible]

कमलनयनस्य भगवतो नाभीसरसि सरोजगम्भीरवर्तुले नाभिमण्डले नोऽस्माकं चित्तहंसश्चिराय दीर्घकालं केलिबुद्ध्या रमणेच्छया वसतु । कथंभूते नाभीसरसि । नीलाश्मनीलैरिन्द्रनीलमणिवन्नीलार्णैःसारलेशमलैः रुचिजलैर्देहप्रभाकान्तिपूरैः पूरिते । किंलक्षणं पयोजम् । उन्नममुन्नतम् । कम मनोहरम् । विचित्रैर्नानावर्णैः पत्रैरुत्तरतिशयेनोपचितम् । तथा गीर्वाणानां देवाना पूज्यम् । तथा कमलजो ब्रह्मा स एव मधुपो भ्रमरस्तस्यास्पद स्थानम् ॥

पातालं यस्य नालं वलयमपि दिशां पत्रपङ्क्तिं नगेन्द्रा-

न्विद्वांसः केसरालीर्विदुरिह विपुला कर्णिका स्वर्णशैलम् ।

भूयाद्गायत्स्वयंभूमधुकरभुवनं भूमयं कामद नो

नालीकं नाभिपद्माकरभवमुरु तन्नागशय्यस्य शौरेः ॥ २४ ॥

नागः शेषाख्यः शय्या यस्य तस्य शौरेर्विष्णोर्नाभिरेव पद्माकरः सरस्तत्र भवतीति तथाविधमुरु वृहन्नालीकं कमल नोऽस्माकं कामदं भूयात् । गायन्वेदान्पठन्स्वयंभूर्ब्रह्मा स एव मधुकरस्तस्य भवनं गृहम् । तथा भूमयं पृथ्वीस्वरूपम् । किं तत् । विद्वांसो विदितसकलवेद्या यस्य नाल पातालमाहुः । तथा यस्य पत्रपङ्क्तिं दिशां वलयं मण्डलमाहुः । तथा नगेन्द्रान्हिमवदादीन्यस्य केसरालीर्विदुः । तथा स्वर्णशैलं मेरुं यस्य विपुलां कर्णिका विदुः । तत् ॥

कान्त्यम्भःपूरपूर्णे लसदसितवलीभङ्गभास्वत्तरङ्गे

गम्भीराकारनाभीचतुरतरमहावर्तशोभिन्युदारे ।

क्रीडत्वानद्धहेमोदरनलिनमहावाडवाग्निप्रभाढ्ये

कामं दामोदरीयोदरसलिलनिधौ चित्तमत्स्यश्चिरं नः ॥ २५ ॥

दामोदरस्य भगवत उदरसलिलनिधौ । 'कुक्षौ समुद्राश्चत्वारः' इत्युक्तत्वात् । नोऽस्माकं चित्तमत्स्यः कामं यथेष्टं क्रीडतु । उदरसलिलनिधिविशेषणानि । कान्तिर्देहदीप्तिः सैवाम्भ उदकं तस्य पूरः प्रवाहप्रसर्पणं तेन पूर्णे । तथा लसन्तः शोभमाना असिता नीला वलीनामुदरदेशस्थरेखाविशेषाणां भङ्गा एव भास्वन्तस्तरङ्गा यस्मिन् । तथा गम्भीरोऽगाध आकारो यस्य स चासौ नाभिश्चेति स एव चतुरतरोऽतिशयेन चतुरः सुन्दरो महानावर्तस्तेन शोभा विद्यते यस्मिन् । अत एवोदारे मनोहरे । तथानद्धमासमन्ताद्बद्धं यद्धेममयमुदरनलिनमुदराभरणं तदेव महती वाडवाग्निप्रभा तयाढ्ये संभृते । यद्वा 'हेमोदरनलिन-' इति पाठः । तदा 'कर्णिका स्वर्णशैलम्' (२४) इति पूर्वश्लोके मेरुकर्णिकस्य नाभिकमलस्योक्तत्वात् । हेमोदरं हेम कर्णिकाख्यमुदरे मध्ये यस्य तच्च तन्नलिनं च तदेव महावाडवाग्निप्रभेति व्याख्येयम् ॥

नाभीनालीकमूलादधिकपरिमलोन्मोहितानामलीनां
मालां नीलेव यान्ती स्फुरति रुचिमती वक्त्रपद्मोन्मुखी या ।
रम्या सा रोमराजिर्महितरुचिमती मध्यभागस्य विष्णो-
श्चित्तस्था मा विरंसीच्चिरतरमुचितां साधयन्ती श्रियं नः ॥ २६ ॥

विष्णोर्मध्यभागस्य संबन्धिनी रोमराजिर्नोऽस्माकं चित्तस्था सती मा विरंसीद्वि-रतिं मा करोतु । तत्र भूतादिलर्थः । किं कुर्वती । उचितामस्मद्योग्यां श्रियं साध-यन्ती । किंभूता । रम्या । महितरुचिमती महिता सर्वैः प्रशस्ता या रुचिस्तद्वती । या नाभीनालीकस्य मूलदेशात्पद्मोन्मुखी । अलीनां भ्रमराणां नीला मालेव रुचिमती रुचिरा स्फुरति । कथंभूतानामलीनाम् । अधिकपरिमलोन्मोहितानाम् । नाभिकमल-सौरभ्याघ्राणादधिकमोहितानामित्यर्थः ॥

आदौ कल्पस्य यस्मात्प्रभवति विततं विश्वमेतद्विकल्पै
कल्पान्ते यस्य चान्तः प्रविशति सकलं स्थावरं जङ्गमं च ।
अत्यन्ताचिन्त्यमूर्तेश्चिरतरमजितस्यान्तरिक्षस्वरूपे
तस्मिन्नस्माकमन्तःकरणमतिमुदा क्रीडतात्क्रोडभागे ॥ २७ ॥

अजितस्य हरेः क्रोडभागे कुक्षिप्रदेशे वक्षःस्थलाधोभागेऽस्माकमन्तःकरणं चिरतरमतिमुदा क्रीडतात् । क्रीडतु । अन्तरिक्षस्वरूपे । हृदयाकाशस्थाने उदरे । किंभूतस्याजितस्य । अत्यन्तं सर्वात्मना न चिन्त्या मूर्तिः स्वरूपं यस्य । यस्मात्क्रोड-भागात्कल्पस्यादौ विततमेतद्विश्वं विकल्पैः प्रभवत्युद्भवति । तथा कल्पान्ते यस्यान्तः स्थावरं जङ्गमं च विश्वं प्रविशति । विकल्पैर्भेदैः । मन्वन्तरादिभेदैर्विविधैर्निर्मितम् ॥

सन्नीर्णे कौस्तुभांशुप्रसरकिसलयैर्मुग्धमुक्ताफलाढ्ये
श्रीवत्सोल्लासि फुल्लप्रतिनववनमालाङ्कितराजद्भुजान्तम् ।
वक्षः श्रीवृक्षकान्तं मधुकरनिकरश्यामलं शार्ङ्गपाणेः
संसाराध्वश्रमार्तैरुपवनमिव यत्सेवितं तन्नमस्ये ॥ २८ ॥

[illegible]

सारं सारङ्गसंघैर्मुखरितकुसुमा मेचकान्ता च कान्ता
माला मालालितास्मान्न विरमतु सुखैर्योजयन्ती जयन्ती ॥ ३१ ॥

या माला विष्णोरुरसि नाकम्पनीयकम्पसहितं यथा स्यात्तथा वसति । सास्मान्सुखैर्योजयन्ती सती न विरमतु । किंलक्षणा । जयन्ती जयकरी जयन्त्याख्या वा । वायौ मारुते आनुकूल्यात्सरति वहति सति साकम्पमिति योज्यम् । मणिरत्ना कौस्तुभप्रभया साकं सह भासमानात एवासमानानुपमा । तथा वासुभद्रं वासुदेवं सुभद्रं शोभनं विदधती । भूषयन्तीत्यर्थः । तथा सारङ्गसंघैर्भ्रमरसमूहैः सारं यथा स्यात्तथा मुखरितकुसुमा । तथा मेचकान्ता श्यामवर्णकुसुमगुम्फितप्रान्ता । अत एव कान्ता । तथा मालालिता वक्षःस्थया लक्ष्म्यानुमोदिता ॥

हारस्योरुप्रभाभिः प्रतिवनवनमालांशुभिः प्रांशुभिर्य-
च्छ्रीभिश्चाप्यङ्गदानां शबलितरुचिभिर्निष्कभाभिश्च भाति ।
बाहुल्येनैव बद्ध्वाञ्जलिपुटमजितस्याभियाचामहे त-
द्बन्धार्तिं बाधतां नो बहुविहतिकरीं बन्धुरं बाहुमूलम् ॥ ३२ ॥

अजितस्य भगवतस्तद्बाहुमूलमंसदेशमभियाचामहे प्रार्थयामहे । किंलक्षणम् । बन्धुरं सुन्दरम् । किं कृत्वा । बाहुल्येन पुनःपुनरेवाञ्जलिपुटं बद्ध्वा । किं याच्यतेति चेत् । नोऽस्माकं बहुविहतिकरीमनेकानर्थकरीं बन्धार्तिं बन्धनरूपां पीडां बाधताम् । संसारनिगडादस्मान्मोचयत्वित्यर्थः । यद्बाहुमूलं हारस्योरुप्रभाभिरतिकान्तिभिः । तथा प्रतिवनजातपुष्परचितवनमालाया अंशुभिरत्युच्चस्थानीयैर्विचित्रवर्णैः । निष्कस्य भूषणविशेषस्य भाभिः शबलिता रुचयो यासाम् । ताभिरङ्गदानां बाहुभूषणानां श्रीभिर्भाति । प्रांशुभिरित्यंशुविशेषणम् ॥

विश्वत्राणैकदीक्षास्तदनुगुणगुणक्षत्रनिर्माणदक्षाः
कर्तारो दुर्निरूपाः स्फुटगुरुयशसां कर्मणामद्भुतानाम् ।
शार्ङ्गं बाणं कृपाणं फलकमरिगदे पद्मशङ्खौ सहस्रं
बिभ्राणाः शस्त्रजालं मम दधतु हरेर्बाहवो मोहहानिम् ॥ ३३ ॥

हरेर्बाहवो मम मोहहानिं दधतु । किंविशिष्टाः । विश्वस्य जगतस्त्राणे रक्षणे एका मुख्या दीक्षा व्रतधारणं येषाम् । अत एव तस्य विश्वत्राणस्यानुगुणा योग्या गुणाः शौर्यादयो यस्य तादृक्क्षत्रस्य निर्माणे दक्षाः समर्थाः । दुर्निरूपाः । एते एवंप्रकारा इयन्तश्चेत्यवधारयितुमशक्याः । तथा स्फुटगुरुयशसामतिस्फुटमहत्त्वख्यातियुक्तानामद्भुतानां कर्मणां पराक्रमाणां कर्तारः । तथा शार्ङ्गं धनुः, बाणम्, कृपाणं खड्गम्, फलकं चर्म, अरिं सुदर्शनं चक्रम्, गदां कौमोदकीं, पद्मम्, शङ्खं पाञ्चजन्यं, इत्येवंविधमन्यच्च सहस्रमपरिमितं शस्त्रजालं बिभ्राणाः । सहस्रं बाहव इति वा योजना ॥

कण्ठाकल्पोद्धतैर्यः कनकमयलसत्कुण्डलोत्थैर्मयूखै-
रक्तोऽपि कौस्तुभस्याप्युरुभिरुपचितश्चित्रवर्णो विभाति ।
कण्ठाश्लेषे रमायाः करवलयपदैर्मुद्रिते भद्ररूपे
वैकुण्ठीयेऽत्र कण्ठे वसतु मम मतिः कुण्ठभावं विहाय ॥ ३४ ॥

अत्र वैकुण्ठस्य विष्णोरयं वैकुण्ठीयस्तस्मिन्कण्ठे मम मतिः कुण्ठभावमालस्यं विहाय वसतु स्थिरीभवतु । यः कण्ठाकल्पाः कण्ठभूषणानि तेभ्य उद्धतैरुद्योतैः । तथा कनकमये लसन्ती ये कुण्डले तयोरुत्थैः किरणैः । उदारैर्मनोहरैरिति यावत् । तथा कौस्तुभस्याप्युरुभिर्द्योतैरुपचितः सन् । चित्रवर्णो विभाति । पुनः किंलक्षणे । कण्ठे रमायाः कण्ठाश्लेषे लक्ष्मीकृतकण्ठालिङ्गने सति तस्या एव करवलयपदैर्मुद्रिते । अत एव भद्ररूपे सुन्दराकारे ॥

पद्मानन्दप्रदाता परिलसदरुणश्रीपरीताग्रभाग
काले काले च कम्बुप्रवरशशधरापूरणे यः प्रवीणः ।
वक्त्राकाशान्तरस्थस्तिरयति नितरां दन्ततारौघशोभां
श्रीभर्तुर्दन्तवासोद्युमणिरघतमोनाशनायास्त्वसौ नः ॥ ३५ ॥

असौ श्रीभर्तुर्दन्तवासो दन्ताच्छादनम् । ओष्ठद्वयमिति यावत् । स एव द्युमणिः सूर्यो नोऽस्माकमघतमोनाशनाय पापान्धकारदूरीकरणायास्तु । किंलक्षणः । पद्मा लक्ष्मीस्तस्या आनन्दप्रदाता । तथा परिलसन्ती यारुणश्री रक्तवर्णा कान्तिस्तया परीतो व्याप्तोऽग्रभागो यस्य । तथा काले काल उचितसमयेषु कम्बुप्रवरः शङ्खश्रेष्ठः स एव शशधरश्चन्द्रस्तस्यापूरणमाध्मानं तत्र यः प्रवीणः । तथा वक्त्ररूपो य आकाशस्तस्यान्तरे मध्ये तिष्ठतीति तथाविधः सन् । दन्तरूपाणां ताराणामोघः समूहस्तस्य शोभां तिरयत्यभिभवति । प्रसिद्धोऽपि द्युमणिः पद्मानामानन्दप्रदाता । अरुणः सूर्यसारथिस्तच्छ्रिया परीताग्रभागः । काले काले शुक्लपक्षतिथिषु चन्द्रस्य वृद्धिकरणे प्रवीणः । आकाशमध्यस्थः सन् । तारौघशोभां तिरस्करोति ॥

नित्यं स्नेहातिरेकान्निजकमितुरलं विप्रयोगाक्षमा या
वक्त्रेन्दोरन्तराले कृतवसतिरिवाभाति नक्षत्रराजिः ।
लक्ष्मीकान्तस्य कान्ताकृतिरतिविलसन्मुग्धमुक्ताफलश्री-
र्दन्तालिः संततं सा नतिनुतिनिरतान्रक्षतादक्षता नः ॥ ३६ ॥

सा लक्ष्मीकान्तस्य दन्तालिः दन्तपङ्क्तिर्नतिनुतिनिरतान्नमस्कारस्तुतितत्परान्नोऽस्मान्संततं रक्षतात् । किंलक्षणा । अक्षता क्षतरहिता । निरन्तरेति यावत् । कान्ताकृतिर्मनोहराकारा । तथातिविलसतामत्यन्तशोभिनां मुग्धानां सुन्दराणां मुक्ताफलानां श्री-

उन्मज्जन्नूर्जितश्रीस्त्रिभुवनमपरं निर्ममे तत्सदृक्षं
देहाम्भोधिः स देयान्निरवधिरमृतं दैत्यविद्वेषिणो नः ॥ ४८ ॥

दैत्यविद्वेषिणो नारायणस्य स देहाम्भोधिर्नोऽस्मभ्यममृतं कैवल्यं देयात् । त्रिभुवनगुरुस्त्रैलोक्यपिता ब्रह्मापि यदन्तर्मध्येऽनेका असंख्याता अब्दकोटीः । अनेककोटिसंवत्सरपर्यन्तमित्यर्थः । भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा बहुशो विभ्रम्यान्तमवसानं गन्तुं प्राप्तुं न समर्थोऽभूदित्यध्याहारः । पुनरन्तप्राप्त्याशाविच्छेदानन्तरं नाभिनालीकनालाङ्क्रमर इवोन्मज्जन्परं त्रिभुवनं तत्सदृक्षं निर्ममे । किंलक्षणः । ऊर्जितश्रीः । कथंभूतो देहाम्भोधिः । निरवधिः ॥

मत्स्यः कूर्मो वराहो नरहरिणपतिर्वामनो जामदग्न्यः
काकुत्स्थः कंसघाती मनसिजविजयी यश्च कल्की भविष्यन् ।
विष्णोरंशावतारा भुवनहितकरा धर्मसंस्थापनार्थाः
पायासुर्मां त एते गुरुतरकरुणाभारखिन्नाशया ये ॥ ४९ ॥

हरिणपतिः सिंहः । नरश्चासौ हरिणपतिश्चेति विग्रहान्नरसिंहः । कंसघाती कृष्णः । मनसिजविजयी मारजित्तपस्विवेषो भगवान्बुद्धः । भविष्यन्कलियुगान्ते । अन्यत्स्फुटम् । विष्णोरेतेंऽशावताराः । भुवनहितकराः । यतो धर्मसंस्थापनार्थाः । तथा गुरुतरेण करुणाभारेण खिन्नः खेदं प्राप्तः । परवशीकृत इत्यर्थः । आशयोऽन्तःकरणं येषां ते मां भक्तं पायासुः ॥

यस्माद्वाचो निवृत्ताः सममपि मनसा लक्षणामीक्षमाणाः
स्वार्थालाभात्परार्थव्यपगमकथनश्लाघिनो वेदवादाः ।
नित्यानन्दं स्वसंविन्निरवधिममृतं स्वान्तसंक्रान्तबिम्ब-
च्छायापत्त्यापि नित्यं सुखयति यमिनो यत्तदव्यान्महो नः ॥ ५० ॥

तन्महस्तेजो नोऽस्मान्सदाव्यात् । यस्मान्मनसा समं वाचोऽपि निवृत्ताः । तदिदमनेनेति बोधयितुमसमर्थाः । किंलक्षणाः । लक्षणां मुख्यवृत्तेर्वृत्त्यन्तरं तामीक्षमाणा आकाङ्क्षमाणाः । कस्मात् । वेदलक्षणवादाः स्वार्थस्य शक्तिविषयस्यार्थस्यालाभात्परे च तेऽर्थास्तेषां व्यपगमो निरसनं तत्कथनेन श्लाघा येषां ते । किंलक्षणं महः । नित्यानन्दम् । स्वसंवित्स्वयं प्रकाशकम् । तथा निरवधि निरवधिकम् । ककारोऽत्र लुप्तो द्रष्टव्यः । अमृतमपरिणामि । कूटस्थमित्यर्थः । अपि च यन्महः स्वान्तमन्तःकरणं तत्र संक्रान्ता बिम्बच्छाया बिम्बाकृतिस्तदापत्त्यापि तावन्मात्रप्राप्त्यापि यमिनो यतीनित्यं सुखयत्यानन्दयति ॥

आ पादादा च शीर्ष्णो वपुरिदमनघं वैष्णवं यः स्वचित्ते
धत्ते नित्यं निरस्ताखिलकलिकलुषे संततान्तः प्रमोदः ।

वह्निरिन्दुश्चानल भास तेजो यस्य नम्य श्रीपतेः सा कुन्तलाली नोऽस्माकमति मङ्गलं प्रदिशतु । सा कथंभूता । कुन्तलकान्त्या नीलोत्पलश्रिया मालती माल-परम्परेव । अथवा कालिन्दी यमुना हरशिरःसंगिनीगङ्गया मत्सरेण नलस्पर्शकौतुक भगवन्मूर्धानमारुह्य ततो गलति नु । यस्य मकरी नागो शशिकला शशिप्रकार स्तदा गङ्गाभ्रान्तियुक्तश्चार्गा लोकगलोऽन्तरगमा मनो यन्नाशो रात्रिनालोच्य उत्प्रेक्ष्यते ॥

सुप्ताकाराः प्रसुप्ते भगवति विबुधैरप्यदृष्टस्वरूपा
व्याप्तव्योमान्तरालास्तरलरुचिजलारञ्जिता स्पष्टभासः ।
देहच्छायोद्गमाभा रिपुवपुरगुरुप्लोषरोपाग्निधूम्या
केशाः केशिद्विषो नो विदधतु विपुलक्लेशपाशप्रणाशम् ॥ ४६ ॥

केशिद्विषः केशिनामदानुहन्तुर्भगवतः केशा नोऽस्माकं विपुला बहुला ये क्लेशा अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशास्त एव पाशास्तेषां प्रकर्षेण नाशं विदधतु । किंलक्षणाः । प्रसुप्ते भगवति सुप्ताकाराः सुप्तस्य भगवत आकार इवाकारो येषां ते । अत एव विबुधैरपि न दृष्टं स्वरूपं येषां ते तथाविधाः । तथा व्याप्तं व्योमान्तरालं ब्रह्माण्डोदरं यैः । तथा तरलानि चपलानि रुचिमन्त्युज्ज्वलानि च जलानि क्षीरसागरनीराणि तैरासम-न्ताद्रञ्जिताः । स्पष्टभासः । देहस्य श्रीमन्मूर्तेश्छाया कान्तिस्तस्या उद्गमः उपरिप्र-चारस्तद्वदाभान्ति ते । रिपूणां वपुष्येवागुरुस्तस्य प्लोषो दाहस्तल्लिन्रोपरूपो योऽग्निस्तस्य धूम्या धूमसमूह इव । एतैर्विशेषणैः केशानां मेचकत्वं ध्वनितम् । 'यस्य केशेषु जी-मूताः' इति पुराणप्रसिद्ध्या ॥

यत्र प्रत्युप्तरत्नप्रवरपरिलसद्भूरिरोचिःप्रतान-
स्फूर्त्या मूर्तिर्मुरारेर्द्युमणिशतचितव्योमवद्दुर्निरीक्ष्या ।
कुर्वत्पारेपयोधि ज्वलदकृतमहाभास्वदौर्वाग्निशङ्कां
शश्वच्छर्म दिश्यात्कलिकलुषतमःपाटनं तत्किरीटम् ॥ ४७ ॥

तन्मुरारेः किरीटं नोऽस्माकं शश्वच्छर्म दिश्यात् । कथंभूतम् । कलिकलुषतमः-पाटनम् । पारेपयोधि समुद्रमध्ये ज्वलन्नकृत्रिमो महान्प्रौढो भास्वान्प्रकाशबहुलश्च यः औरवाग्निर्वाडवानलस्तस्य शङ्कां कुर्वत् । यत्र किरीटे प्रत्युप्तानां खचितानां रत्नप्रवराणां परितो लसद्भूर्यधिकं यद्रोचिस्तस्य प्रतानो विस्तारस्तस्य स्फूर्त्या स्फुरणेन मुरारेर्मूर्तिर्द्यु-मणिशतचितव्योमवद्युगपदुदितानेकसूर्यव्याप्ताकाशवद्दुर्निरीक्ष्या दुष्प्रेक्ष्या तद ॥

भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा यदन्तस्त्रिभुवनगुरुरप्यब्दकोटीरनेकाः
गन्तुं नान्तं समर्थो भ्रमर इव पुनर्नाभिनालीकनालात् ।

उन्मज्जन्नूर्जितश्रीस्त्रिभुवनमपरं निर्ममे तत्सदृक्षं
देहाम्भोधिः स देयान्निरवधिरमृतं दैत्यविद्वेषिणो नः ॥ ४८ ॥

दैत्यविद्वेषिणो नारायणस्य स देहाम्भोधिर्नोऽस्मभ्यममृतं कैवल्यं देयात् । त्रिभुवनगुरुस्त्रैलोक्यपिता ब्रह्मापि यदन्तर्मध्येऽनेका असंख्याता अब्दकोटीः । अनेककोटिसंवत्सरपर्यन्तमित्यर्थः । भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा बहुशो विभ्रम्यान्तमवसानं गन्तुं प्राप्तुं न क्षमोऽभूदित्यध्याहारः । पुनरन्तप्राप्त्याशाविच्छेदानन्तरं नाभिनालीकनालाग्रमार्गेणोन्मज्जन्नपरं त्रिभुवनं तत्सदृक्षं निर्ममे । किंलक्षणः । ऊर्जितश्रीः । कथम्भूतो देहाम्भोधिः । निरवधिः ॥

मत्स्यः कूर्मो वराहो नरहरिणपतिर्वामनो जामदग्न्यः
काकुत्स्थः कंसघाती मनसिजविजयी यश्च कल्की भविष्यन् ।
विष्णोरंशावतारा भुवनहितकरा धर्मसंस्थापनार्थाः
पायासुर्मां त एते गुरुतरकरुणाभारखिन्नाशया ये ॥ ४९ ॥

हरिणपतिः सिंहः । नरश्चासौ हरिणपतिश्चेति विग्रहान्नरसिंहः । कंसघाती कृष्णः । मनसिजविजयी मारजित्तपस्विवेषो भगवान्बुद्धः । भविष्यन्कलियुगान्ते । [illegible] । विष्णोरेतेंऽशावताराः । भुवनहितकराः । यतो धर्मसंस्थापनार्थाः । तथा गुरुतरेण करुणाभारेण खिन्नः खेदं प्राप्तः । परवशीकृत इत्यर्थः । आशयोऽन्तःकरणं येषां ते मां भक्तं पायासुः ॥

यस्माद्वाचो निवृत्ताः सममपि मनसा लक्षणामीक्षमाणाः
स्वार्थालाभात्परार्थव्यपगमकथनश्लाघिनो वेदवादाः ।
नित्यानन्दं स्वसंविन्निरवधिममृतं स्वान्तसंक्रान्तबिम्ब-
च्छायापत्त्यापि नित्यं सुखयति यमिनो यत्तदव्यान्महो नः ॥ ५० ॥

तन्महस्तेजो नोऽस्मानव्याद्रक्षतात् । यस्मान्मनसा सम वाचोऽपि निवृत्ताः । [illegible] वेदवाक्यान्यपि बोधयितुमसमर्थाः । किंलक्षणाः । [illegible] । कस्मात् । वेदलक्षणवादाः स्वार्थस्य [illegible] ते ऽर्थान्तरेषां व्यपगमो निरसनं तत्कथनेन श्लाघा येषां ते । किंलक्षणं महः । नित्यानन्दम् । स्वसंवित्स्वप्रकाशकम् । तथा निरवधि निरवधिकम् । [illegible] स्मृतमपरिणामि । [illegible] । अपि च यन्महः [illegible] बिम्बच्छाया बिम्बप्रतिच्छायापि [illegible] नित्यानन्दयति ॥

[illegible]
धत्ते नित्यं [illegible] ।

जुह्वज्जिह्वाकृशानौ हरिचरितहविः स्तोत्रमन्त्रानुपाठै-

स्तत्पादाम्भोरुहाभ्यां सततमपि नमस्कुर्महे निर्मलाभ्याम् ॥ ५१ ॥

आ पादात्पादमारभ्य, आ च शीर्ष्णः शिरःपर्यन्तमिदं पूर्ववर्णितं वैष्णवं वपुर्विष्णुस्वरूपं ये निरस्ताखिलकलिकलुषे स्वचित्ते संततान्तःप्रमोद आनन्दभरितान्तःकरणः सन् नित्यं धत्ते निर्मलाभ्यां तत्पादाम्भोरुहाभ्यामपि वयं नमस्कुर्महे । किं कुर्वन् स्तोत्रमन्त्रानुपाठैर्जिह्वाकृशानौ जिह्वारूपेऽग्नौ हरिचरितहविः सततं जुह्वन् । हरिचरितानि तत्स्तोत्राणि च सदा पठन्नित्यर्थः ॥

इति भगवत्पादश्रीशंकराचार्यकृतं विष्णुपादादिकेशान्तवर्णनस्तोत्रं सटिप्पणं समाप्तम्

श्रीगुमानिकविप्रणीतम्

उपदेशशतकम्।

त्रिषु देवेषु महान्तं भृगुर्बुभुत्सुः परीक्ष्य हरिमेकम् ।
मेनेऽधिकं महिम्ना सेव्यः सर्वोत्तमो विष्णुः ॥ १ ॥

रुक्माङ्गदः स्वपुत्रं निहत्य खड्गेन मोहिनीवचसा ।
सत्यां ररक्ष वाचं न संकटेऽपि त्यजेद्धर्मम् ॥ २ ॥

निर्वासितो हितेप्सुर्विभीषणो रावणेन लङ्कायाः ।
तन्नाशहेतुरासीन्नहि निजबन्धुर्विरोद्धव्यः ॥ ३ ॥

हृतराज्यदर्पसारं सुयोधनं निग्रहीतुमपि शक्ताः ।
प्रोषुर्वनेषु पार्था धीरः समयं प्रतीक्षेत ॥ ४ ॥

मणिहेतोरभिशस्तः कृष्णः सत्राजिताथ जाम्बवतः ।
जित्वा ददौ तमस्मै जनापवादाद्भजेद्भीतिम् ॥ ५ ॥

स्वाराज्यमश्नुवानः प्रकोप्य नहुषो मुनीनहिर्भूत्वा ।
न्यपतत्त्वरितमधस्तात्प्राप्तैश्वर्यो न दृप्तः स्यात् ॥ ६ ॥

सहधर्मिणीं वनान्ताद्दशरथसूनोर्जहार दशवक्त्रः ।
बन्धनमाप समुद्रो न दुर्जनस्यान्तिके निवसेत् ॥ ७ ॥

---

१. एतच्छतकोदाहरणकथास्तु प्रायः श्रीमद्भागवते हरिवंशे च वर्तन्ते. २ इयं भृगुकथा श्रीमद्भागवते दशमस्कन्धे नवाशीतितमितेऽध्याये द्रष्टव्या ३. 'खलः करोति दुर्वृत्तं नूनं फलति साधुषु । दशाननोऽहरत्सीतां बन्धनं च महोदधेः ॥' इति प्राचीनः श्लोकः

हन्तुं देवकतनयां वसुदेवेनोद्यतासुर कंस ।
मधुरोक्तिभिरनुनीतः साम्ना सूक्ते वचो कुर्यात् ॥ ८ ॥
भ्रातर्महत्यतिचारो न युक्त इति वादिनं कुम्भकर्णं ।
बध्नन्तं बन्धुं युद्धे सूक्तमतिनोपेक्षेत ॥ ९ ॥
विश्रब्धश्वशुरवचनैः कैकेय्यै दशरथो वरं दत्त्वा ।
संकटमाप तस्मात् स्त्रीषु न कुर्वीत विश्वासम् ॥ १० ॥
गर्वोद्धतचेत पौलस्त्य मनति कार्तवीर्येण ।
क्रीडामृग इव बद्धो न बलोद्रिक्तेन योद्धव्यम् ॥ ११ ॥
मन्दोदरीप्रमुख्यो [illegible] हनुमताहितोऽपि [illegible] ।
[illegible] विरुद्धं [illegible] ॥ १२ ॥
[illegible] छलेन [illegible] विजित्याथ [illegible] ।
[illegible] ॥ १३ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ १४ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ १५ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ १६ ॥
[illegible]

[illegible] कुमारीणाम ।
[illegible]र्जुन [illegible] ॥ २० ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ २१ ॥
जमदग्निना नियुक्त [illegible] ।
निर्दोष पुनर[illegible] कुर्यात् ॥ २२ ॥
शतयोजनततमब्धि विलङ्घ्य वातात्मजोऽनिशङ्काम् ।
वीरव्रत [illegible] कुर्यात् ॥ २३ ॥
प्रहित सुग्रैर्जिगीषुभि र प्रहर्तु सारोऽभ्यययावत् ।
भस्मीबभूव तावन्न चिकीर्षेदुष्कर कर्म ॥ २४ ॥
सकुत्त्व पादघाते कालिन्द्या कालिय कृतागस्कम् ।
निर्यापयन्मुकुन्दो दुष्टे दण्ड प्रयोक्तव्य ॥ २५ ॥
कुलिशाहतिहतशिरसेऽप्यदात्कबन्धाय जीवते शक्र ।
अशनायोरसि वदन दीनो रिपुरप्यनुग्राह्य ॥ २६ ॥
सुग्रीवाय शुक खाद्दशमुखसदेशमाद्दिशन्कपिभि ।
सताड्य सपदि बद्धो न दूतभाव भजेदसत ॥ २७ ॥
अश्वत्थामा हत इति युधि गिरमनृता युधिष्ठिरोऽवादीत् ।
पुनरनुतापमवापत्पापं कृत्वानुतप्येत ॥ २८ ॥
भोगान्बहून्ययातिर्भुक्त्वा वयसा सुतस्य चिरकालम् ।
निर्विद्यतावितृप्त काम मन्येत दुष्पूरम् ॥ २९ ॥
बलिरिन्द्रजित्रिलोक्यां भुञ्जन्भोगाश्चिराद्विनष्टश्री ।
सुतलेऽबध्यत पाशैर्भोगान्क्षणभङ्गुरान्विद्यात् ॥ ३० ॥
विलपन्तं हतपुत्रं धृतराष्ट्रं वीक्ष्य करुणया कृष्ण ।
क्षणमनुशुशोच सास्रं दु खितमनु दु खितो भूयात् ॥ ३१

---

१. एतन्नामक सर्पम्. २ कबन्धकथा वाल्मीकिरामायणेऽरण्यकाण्डे
३. सारणसहचरो रावणदूत ४ निर्वेद प्राप.

[illegible] हनूमान [illegible] ।
अ[illegible] ॥ ४४ ॥
[illegible] ।
[illegible] कुर्वीत ॥ ४५ ॥
सीता [illegible] ।
[illegible] ॥ ४६ ॥
कृष्णधनञ्जयभीमान्द्विजवेषस्था[illegible] ।
क्षात्रैः क्षिप्रमजानाद[illegible] विद्यात ॥ ४७ ॥
या या दिश गतोऽभूद्धिरण्यकशिपुर्यदृच्छया विचरन् ।
ता ता सुरा प्रणेमुर्दुष्टजन दूरत प्रणमेत ॥ ४८ ॥
कुर्वन्नपि मुनिशस्र सजीवितार्थी परीक्षितो यत्नम् ।
दष्टोऽहिना विनष्टो ज्ञेयो मृत्यु सुदुर्वार ॥ ४९ ॥
सदिति प्रतीयमान जगन्मृषैवेति केवल बुद्धा ।
जनको विमुक्तिमागात्स्वभवदन्तर्जगद्बोध्यम् ॥ ५० ॥
विहरन्वधूभिरन्त पुरेऽग्निवर्णो दिवानिश कामी ।
ग्रस्तोऽथ यक्ष्मणाभूद्विपयान्विपभीपणान्विद्यात् ॥ ५१ ॥
विप्रः पतिर्वृपल्या हिस्रोऽप्यभिवादनान्महर्पीणाम् ।
वाल्मीकिर्मुनिरासीत्पुरुपानभिवादयेन्महत ॥ ५२ ॥
निशि कामयन्दुरात्मा द्रुपदसुता कीचको रह प्राप्ताम् ।
वधमाप भीमसेनात्परस्त्रिय नाभिकाङ्क्षेत ॥ ५३ ॥
युधि कुरव कृतवैरा वीरं व्यूहं विशन्तमभिमन्युम् ।
बहवो निजघ्नुरेव नैको रिपुमण्डल प्रविशेत् ॥ ५४ ॥
पुँष्करनिर्जितराज्यः पुरमृतुपर्णस्य नैपँधो गत्वा ।
सारथिरभून्निगूढो दुरवस्थो न प्रकाश स्यात् ॥ ५५ ॥

---

१ 'स सचरिष्णुर्भुवनान्तराणि याम्' (१।४६) इत्यादि शिशुपालवधश्लोकानुरिणीयमार्या २ अग्निवर्णकथा रघुवशस्यैकोनविंशे सर्गे प्रसिद्धैव ३ लोकप्रसिद्धैव कथा. रामायणादिपु न प्राप्यते ४ नलभ्राता. ५. नल

क्षात्रं विमृश्य धर्मं मान्यैर्गुरुभिर्द्विजैः सम समरे ।
युयुधेऽर्जुनो धनुष्मान्घोरमपि स्वं चरेद्धर्मम् ॥ ५६ ॥

हरिरम्बुधिमथनोत्थां सुधां सुरेभ्यः सुरां सुरारिभ्यः ।
व्यतरत्समं यथार्हं योग्यं योग्याय दातव्यम् ॥ ५७ ॥

अथ चैकत्वमवाप्ताः सुरां निपीयोद्धता मिथो मत्ताः ।
युधि यादवाः प्रणेशुर्धीमान्मद्यं न सेवेत ॥ ५८ ॥

यज्ञोत्सवे स्वपित्रा हठादनाकारिता सती गत्वा ।
तनुमजहात्परिभूता क्वापि न गच्छेदनाहूतः ॥ ५९ ॥

मुचकुन्देन मुकुन्दो यदुभिरवध्यस्य कालयवनस्य ।
छलतोऽचीकरदन्तं वध्योऽरिर्वञ्चयित्वापि ॥ ६० ॥

असकृद्युधि विजितादपि भीतो बार्हद्रथाज्जले दुर्गम् ।
कृत्वा हरिर्न्यवात्सीद्विजितोऽप्याशङ्कनीयोऽरिः ॥ ६१ ॥

तुरगार्थेऽभिनयन्तः प्रकोप्य कपिलं क्षणात्स्म सर्वे ।
सगरसुताः क्षयमीयुर्न कोपयेत्तापसं शान्तम् ॥ ६२ ॥

मुनिरपि विश्वामित्रः श्वा भूत्वा गृहमु[illegible] ।
अन्वभजल्लघुतां मेनकया दुर्जयात्कामात् ॥ ६३ ॥

बलदर्पितस्त्रिलोक्या तृणवद्गणयन्दशानन शूरान् ।
युधि निर्जितः प्लवगैर्न दर्पं [illegible] मनसा ॥ ६४ ॥

मातुर्वचनशरविद्धः पञ्चाब्दो दुष्करं तपस्तप्त्वा ।
ध्रुव उच्चैः पदमभजत्[illegible] ॥ ६५ ॥

नीता [illegible] ।
[illegible] ॥ ६६ ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥ ६७ ॥

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥ ९२ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९३ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९४ ॥
[illegible] ।
अथ [illegible] ॥ ९५ ॥
पुत्रेण [illegible] ।
तुष्यन्हृदि न [illegible] पराजय पुत्रतोऽन्विच्छेत ॥ ९६ ॥
निर्गंगताय कुन्ती कृष्णाय क्रोशिता कुरुक्षेत्रे ।
व्यसनं स्वमात्र सर्वं सुहृदे विनिवेदयेद् [illegible] ॥ ९७ ॥
पाञ्चालीगजराजौ हरिणा तु [illegible] ।
त्रातौ क्षणात्प्रपन्नौ हरिं भयार्तं प्रपद्येत ॥ ९८ ॥
दैवाद्धनोपलब्धा ययातिरब्राह्मणोऽपि गतशङ्कम् ।
शुक्रसुतामुपयेमे विधिप्रणीते प्रवर्तेत ॥ ९९ ॥
असुरो हितमुपदिष्टः प्रह्लादो नारदेन गर्भस्थः ।
तत्त्वविदुषां वरोऽभूद्धितोपदेशं सदा शृणुयात् ॥ १०० ॥
स्फुटमार्याशतगदितान्पृथक्प्रमाणीकृतानुदाहरणैः ।
शतमेतानुपदेशान्विभावयन्भावयेत्सिद्धिम् ॥ १०१ ॥
कुतुकाय कोविदानां मूढमतीनां महोपकाराय ।
निरमात्कविर्गुमानिः शतोपदेशप्रबन्धममुम् ॥ १०२ ॥

इति श्रीगुमानिकविप्रणीतमुपदेशशतकं समाप्तम् ।

---

१ अवहारो ग्राहापरनामा जलजन्तु

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ।
[illegible] नाम [illegible] ॥ [illegible] ॥

यथा मम

[illegible] ।
[illegible] ॥'

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

यथा मम—

[illegible] ।
[illegible] ॥'

रनौरन्वितं युक्तं लघुना गुरुणा तथा ।
स्यात्तं रथोद्धता नाम वृत्तमेकादशाक्षरम् ॥ २३ ॥

यथा मम—

'रम्यनाकिकलभोगनन्दिनी [illegible] ।
[illegible] रथोद्धता ॥'

गुरुद्वययुतैरन्तैरनभैरुपलक्षिता ।
गदिता स्वागतानाम वृत्तमेकादशाक्षरम् ॥ २४ ॥

यथा मम—

'रत्नभङ्गविमलैर्गुणतुङ्गैरर्थिनामभिमतार्पणसक्तैः ।
स्वागताभिमुखनम्रशिरस्कैर्जाय्यते जगति साधुभिरेव ॥'

सकारैरन्वितं वृत्तं चतुर्भिर्युगपत्स्थितैः ।
उदितं तोटकं नाम वृत्तं द्वादशाक्षरम् ॥ २५ ॥

---

१ शिव २ रथोपरि स्थितेति भाव.

यथा मम—

'सरसः सरसारतरो वयसः समयः स्मृतिशेषदशामपतत् ।
गलिताखिलरागरुचिर्विजने परितोऽट कपालकरः सुमते ॥'

संलक्षितं जतजरैर्द्वादशाक्षरमक्षरैः ।
छन्दोविचक्षणा वृत्तं वंशस्थाख्यं प्रचक्षते ॥ २६ ॥

यथा मम—

'जनस्य तीव्रातपजातिवारणा जयन्ति सन्तः सततं समुन्नताः ।
सितातपत्रप्रतिमा विभान्ति ये विशालवंशस्थतया गुणोचिताः ॥'

अभिव्यक्तं नभभरैरक्षरैर्द्वादशाक्षरम् ।
वदन्ति वृत्तजातिज्ञा वृत्तं द्रुतविलम्बितम् ॥ २७ ॥

यथा मम—

'नभसि भृङ्गगलच्छविभिर्घनैर्द्रुतविलम्बितगैः परिवारितः ।
सितकरः कलहंस इवाभितस्तरति संवलितो यमुनोर्मिभिः ॥'

रैसमान्वितं मनजैश्छिन्नं पूर्वाक्षरैस्त्रिभिः ।
त्रयोदशाक्षरं नाम्ना कीर्तयन्ति प्रहर्षिणीम् ॥ २८ ॥

यथा मम—

'सानौजः सुरभिगुणैर्यशःसितानां निर्व्याजा निजभुजविक्रमक्रमाणाम् ।
सर्वाशाप्रणयिजनोपजीव्यमाना भव्यानां भवति प्रहर्षिणी श्रीः ॥'

अभिख्यातं तभजजैरन्तगगुरुद्वयम् ।
चतुर्दशाक्षरं वृत्तं वसन्ततिलकं विदुः ॥ २९ ॥

अष्टाक्षरविरामेण युक्ता ननमयै र्यैः ।
वदन्ति मालिनीनाम वृत्तं पञ्चदशाक्षरम् ॥ ३० ॥

यथा मम—

ननननमयवाणी मेखलाकृष्टिकाले
प्रविचलदिव शील नोत्सृजन्ती दुकूलम् ।
तृणलवचलनेऽपि स्वैरिणी शङ्कमाना
दिशि दिशि कृतदृष्टिर्मालिनी कस्य नेष्टा ॥'

नजभजजलैरन्तगुरुभिर्नर्कुटाभिधम् ।
वृत्तं चाष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥ ३१ ॥

यथा मम—

[illegible]विशा[illegible]क्रमकीनिमग्ने
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥'

[illegible] ।
[illegible] कथिता [illegible] ॥ ३२ ॥

[illegible]

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥'

[illegible] ।
[illegible] ॥ ३३ ॥

[illegible]
[illegible]

नखार्दनमतर्जनं दृढमपीडनं पीडनं
करोति रतिसंगरे मकरकेतनः कामिनाम् ॥'

समासवती यथा मम—

'कचग्रहसमुल्लसत्कमलकोपपीडाजड-
द्विरेफकलकूजितानुकृतसीत्कृतालङ्कृता ।
जयन्ति सुरतोत्सवव्यतिकरे कुरङ्गीदृशां
प्रमोदमदनिर्भरप्रणयचुम्बिनो विभ्रमाः ॥'

पृथ्वी साकारगम्भीरैरोजःसर्जिभिरक्षरैः ।
समासग्रन्थियुक्तापि याति प्रत्युत दीर्घताम् ॥ २८ ॥

यथा भट्टनारायणस्य—

'महाप्रलयमारुतक्षुभितपुष्करावर्तक-
प्रचण्डघनगर्जितप्रतिरुतानुकारी मुहुः ।
रवः श्रवणभैरवः स्थगितरोदसीकन्दरः
कुतोऽद्य समरोदधेरयमभूतपूर्वः श्रुतः ॥'

स्वरान्तरविच्छेदैर्विभाति हरिणी पदैः ।
मन्थरैर्ग्रन्थिरहितैर्याति निःस्पन्दमन्दताम् ॥ २९ ॥

यथा भट्टेन्दुराजस्य—

'रहसि हृतदुकूला शीलिता तैलदीपे
त्वदुपगतसमृद्धे प्रेयसी श्रोत्रियस्य।
विकिरति पटवासैर्हन्ति कर्णावतंसैः
शमयति मणिदीपं पाणिफूत्कानिलेन॥'

गुरुलघ्वादिनियमादविभ्रष्टेऽपि लक्षणात्।
दोषस्त्वदुपगेत्यत्र श्रोत्रग्राह्योऽस्ति विस्वरः॥ २५॥
प्रथमं द्व्यक्षरैश्छेदैस्ततस्त्रिचतुरक्षरैः।
पञ्चाक्षरैश्च पर्यन्ते नर्कुटं याति चारुताम्॥ २६॥

यथा वीरदेवस्य[1]—

'तव शतपत्रपत्रमृदुताम्रतलश्चरण-
श्चलकलहंसनूपुरवरध्वनिना मुखरः।
महिषमहासुरस्य शिरसि प्रसभं निहितः
सकलमहीधरेन्द्रगुरुतां कथमम्ब गतः॥'

विपरीतं यथास्यैव—

'सशिखिशिखेव धूमनिचिताञ्जनशैलगुहा
सकपिशपन्नगेव यमुनोन्नतनीलशिला।
महिषमहासुरोपहितभासुरशूलकरा
बहुलनिशेव भासि सतडिद्गुणमेघयुता॥'

असमासैः पदैर्भाति पृथ्वी पृथ्वी पृथक्स्थितैः।
समासग्रन्थिभिः सैव याति संकोचखर्वताम्॥ २७॥

पृथक्पदा यथा साहिलस्य—

'कचग्रहमनुग्रहं दशनखण्डनं मण्डनं
दृगञ्चनमवञ्चनं मुखरसार्पणं तर्पणम्।

---

1. ख्रिस्तसंवत्सरीयैकादशशतकसमाप्तौ विद्यमानाद्रुद्रटालंकारटीकाकर्तुः श्वे- तनमिसाधुतः प्राचीनोऽयं वीरदेवः। यतो नमिसाधुना 'नुत्वा तथाहि दुर्गाम्' (इत्यादि रुद्रटार्याव्याख्यायाम् 'केचिद्वीरदेवादयो नीरुजत्वं प्रापुः' इत्युक्तमस्ति ...ण्वायं वीरदेवः, यतोऽत्रापि दुर्गास्तुतिरूपमेवास्य श्लोकद्वयम्।

आद्यन्ताकारविरहान्वयन्ते चात्मिगतः ।
नादृन्तर्नीडितं स्वस्य चरं नैवोपलभ्यते ॥ ३९ ॥

यथा [illegible]—

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।

सुहृन्मात्रमस्याच्च यस्यापि ह्यात्मदर्शनम् ।
मायया वैतनेव गालितं स्वविना नीलिमत्वताम् ॥ ४० ॥
नानारूपस्थ्रुताद्विवर्णान्तविनर्गिनी ।
अभ्यन्तरविरामा च गमते स्वपना नाम ॥ ४१ ॥

विसर्जनीयस्योल्लेन पदैर्निम्नोन्नतैरिव।
शार्दूलक्रीडितं याति पाठे यातायतामिव ॥ ३६ ॥

यथा मुक्तापीडस्य—

लीलाचामरडम्बरो रतिपतेर्बालाम्बुदश्रेणयो
राहोर्दण्डशिखण्डिनो मुखविधुद्वन्द्वास्तमोविभ्रमा।
सौगन्ध्योद्धतधावदाकुलवलन्मत्तालिमालाकुलो
धम्मिल्लो हरिणीदृशो विजयते स्रस्तो रतिव्यत्यये ॥'

विच्छिन्नपादं पूर्वार्धे द्वितीयार्धे समासवत्।
शार्दूलक्रीडितं भाति विपरीतमतोऽधमम् ॥ ३७ ॥

पूर्वार्धं यथा भट्टभवभूतेः—

अज्ञानाद्यदि वाधिपत्यरभसादस्मत्परोक्षं हृता
सीतेयं प्रविमुच्यतां शठ मरुत्पुत्रस्य हस्तेऽधुना।
नो चेल्लक्ष्मणमुक्तमार्गणगणच्छेदोच्छलच्छोणित-
च्छत्रच्छन्नदिगन्तमन्तकपुरं पुत्रैर्वृतो यास्यसि ॥'

विपरीतं यथा रिम्मो—

स्नातुं वाञ्छसि किं मुधैव धवलक्षीरोदफेनच्छटा-
च्छायाहारिणि वारिणि द्युसरितो डिण्डीरविस्तारिणि।
आस्ते ते कलिकालकल्मषमषीप्रक्षालनैकक्षमा
कीर्तिः संनिहितैव सप्तभुवनस्वच्छन्दमन्दाकिनी ॥'

आद्यन्तयोर्गुणोत्कर्षकान्त्या सर्वातिशायिनोः।
शार्दूलक्रीडितं धत्ते मध्ये तद्गौरवोन्नतिम् ॥ ३८ ॥

यथा कालिदासस्य—

'गाहन्तां महिषा निपानसलिलं शृङ्गैर्मुहुस्ताडितं
छायाबद्धकदम्बकं मृगकुलं रोमन्थमभ्यस्यतु।
विस्रब्धैः क्रियतां वराहपतिभिर्मुस्ताक्षतिः पल्वले
विश्रान्तिं लभतामिदं च शिथिलज्यावन्धमस्मद्धनुः ॥'

यथा मम—

'शौर्यश्रीकेशपाशः कलिकलनमिलन्मौक्तिकव्यक्तकान्तिः
क्षोणीरक्षाभुजङ्गः कुलशिखरिकुलोत्कीर्णनिर्मोकपट्टः ।
शत्रुव्रातप्रतापप्रलयजलभरस्फारधाराकरालः
प्रीत्यै लक्ष्मीकटाक्षः कुवलयविजयी यस्य पाणौ कृपाणः ॥'

एवमुद्देशलेशेन वृत्तानां दर्शितः क्रमः ।
अनयैव दिशा सर्वं ज्ञेयं तज्ज्ञैर्यथोचितम् ॥ ४३ ॥

मन्दाक्रान्ता भवेन्मध्ये शालिनी पूरिताक्षरा ।
उपेन्द्रवज्रं वंशस्थं पर्यन्तैकाक्षराधिकम् ॥ ४४ ॥

इत्यादि दर्शितं नेह स्वतः सिद्धो ह्ययं क्रमः ।
न वेत्ति तद्वृत्तज्ञस्तज्ज्ञस्य क्वोपयुज्यते ॥ ४५ ॥

इति परिचितनानारूपवाणीगुणानां
विदितविविधदोषोद्देशलेशान्तराणाम् ।
इदमतिशयसूक्ष्मैर्वृत्तचर्चाविचारै-
रभिहितमभिगम्यं योगितुल्याशयानाम् ॥ ४६ ॥

इति श्रीप्रकाशेन्द्रात्मजव्यासदासापरनामश्रीक्षेमेन्द्रविरचिते सुवृत्ततिलके गुणदोषप्रदर्शनं नाम द्वितीयो विन्यासः ।

तृतीयो विन्यासः ।

प्रबन्धः सुतरां भाति यथास्थानं विवेचकैः(निवेशितैः) ।
निर्दोषैर्गुणसंयुक्तैः सुवृत्तैर्मौक्तिकैरिव ॥ १ ॥

शास्त्रं काव्यं शास्त्रकाव्यं काव्यशास्त्रं च भेदतः ।
चतुष्प्रकारः प्रसरः सतां सारस्वतो मतः ॥ २ ॥

शास्त्रं काव्यविदः प्राहुः सर्वकाव्याङ्गलक्षणम् ।
काव्यं विशिष्टशब्दार्थसाहित्यसदलंकृति ॥ ३ ॥

शास्त्रकाव्यं चतुर्वर्गप्रायं सर्वोपदेशकृत् ।
भट्टिभौमककाव्यादि काव्यशास्त्रं प्रचक्षते ॥ ४ ॥
तत्र केवलशास्त्रेऽपि केचित्काव्यं प्रयुञ्जते ।
तिक्तौषधरसोद्वेगे गुडलेशमिवोपरि ॥ ५ ॥

यथा वैद्यके वाग्भटस्य—

मधु कुवलयवत्सोत्पलं निपाय्य कलमलता परिवादिनी निषेव्य ।
कुसुमचयमनोहरं च गत्वा किसलयिनी लतिकेव पुष्पिताग्रा ॥

शास्त्रं कुर्यात्प्रयत्नेन प्रसन्नार्थमनुष्टुभा ।
येन सर्वोपकाराय याति सुस्पष्टसेतुताम् ॥ ६ ॥
काव्ये रसानुसारेण वर्णनानुगुणेन च ।
कुर्वीत सर्ववृत्तानां विनियोगं विभागवित् ॥ ७ ॥
शास्त्रकाव्येऽतिदीर्घाणां वृत्तानां न प्रयोजनम् ।
काव्यशास्त्रेऽपि वृत्तानि रसायत्तानि काव्यवित् ॥ ८ ॥
पुराणप्रतिबिम्बेषु प्रसन्नोपायवर्त्मसु ।
उपदेशप्रधानेषु कुर्यात्सर्वेष्वनुष्टुभम् ॥ ९ ॥
नानावृत्तविनेयास्तु कवेः शक्तस्य शासनात् ।
यान्ति प्रभोरिवात्यन्तप्रदोषा अपि योग्यताम् ॥ १० ॥
उग्रगोग्रहसंग्रामे तत्त्वात्मजहयोपमाः ।
दृप्तास्त एव वैराटेन दुष्टाश्वाः किरीटिनः ॥ ११ ॥
तथाप्यबन्धासदृशैः साधुसन्दर्भसंस्थिताः ।
वृत्तैरेव शोभन्ते प्रबन्धाः सज्जना इव ॥ १२ ॥

रथोद्धता विभावेषु भव्या चन्द्रोदयादिषु ।
षाड्गुण्यप्रगुणा नीतिर्वंशस्थेन विराजते ॥ १८ ॥

चन्द्रोदये यथास्यैव—

'अङ्गुलीभिरिव केशसंचयं संनियम्य तिमिरं मरीचिभिः ।
कुड्मलीकृतसरोजलोचनं चुम्बतीव रजनीमुखं शशी ॥'

नीतिर्यथा भारवेः—

'श्रियः कुरूणामधिपस्य पालनीं प्रजासु वृत्तिं यमयुङ्क्त वेदितुम् ।
स वर्णिलिङ्गी विदितः समाययौ युधिष्ठिरं द्वैतवने वनेचरः ॥'

वसन्ततिलकं भाति संकरे वीररौद्रयोः ।
कुर्यात्सर्गस्य पर्यन्ते मालिनीं द्रुततालवत् ॥ १९ ॥

वीररौद्रयोर्यथा रत्नाकरस्य—

'जृम्भाविकासिमुखसंक्रमदर्पणान्त-
राविष्कृतप्रतिमुखं गुरुरोषगर्भम् ।
रूपं पुनातु जनितारिचमूविमर्द-
मुद्वृत्तदैत्यवधनिर्वहणं हरेर्वः ॥'

सर्गान्ते यथा कालिदासस्य—

'अवचितबलिपुष्पा वेदिसंमार्गदक्षा
नियमविधिजलानां बर्हिषां चोपनेत्री ।
गिरिशमुपचचार प्रत्यहं सा सुकेशी
नियमितपरिखेदा तच्छिरश्चन्द्रपादैः ॥'

उपपन्नपरिच्छेदकाले शिखरिणी मता।
औदार्यरुचिरौचित्यविचारे हरिणी वरा॥ २०॥

उपपन्नपरिच्छेदे यथा भर्तृहरे —

'भवन्तो वेदान्तप्रणिहितधियामत्र गुरवो
विचित्रालापाना वयमपि कवीनामनुचरा ।
तथाप्येवं ब्रूमो नहि परहितात्पुण्यमपर
न चास्मिन्संसारे कुवलयदृशो रम्यमपरम् ॥'

औदार्येऽप्यस्यैव—

'विपुलहृदयैरन्यै कैश्चिज्जगज्जनित पुरा
विधृतमपरैर्दत्त चान्यैर्विजित्य तृण यथा ।
इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश भुञ्जते
कतिपयपुरस्वाम्ये पुसा क एष मदज्वर॰ ॥'

साक्षेपक्रोधधिक्कारे परं पृथ्वी भरक्षमा।
प्रावृट्प्रवासव्यसने मन्दाक्रान्ता विराजते॥ २१॥

साक्षेपे यथा यशोवर्मण॰—

'स यस्य दशकंधर कृतवतोऽपि कक्षान्तरे
गत॰ स्फुटमवन्ध्यतामधिपयोधि साध्यो विधि ।
तदात्मज इहाङ्गद॰ प्रहित एष सौमित्रिणा
क्व स क्व स दशाननो ननु निवेद्यता राक्षस ॥'

प्रावृट्प्रवासे यथा कालिदासस्य—

'तस्मिन्नद्रौ कतिचिदबलाविप्रयुक्त॰ स कामी
नीत्वा मासान्कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः ।
आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं
वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श ॥'

शौर्यस्तवे नृपादीनां शार्दूलक्रीडितं मतम्।
सावेगपवनादीनां वर्णने स्रग्धरा मता॥ २२॥

वृत्तच्छत्रस्य सा कापि वंशस्थस्य विचित्रता।
प्रतिभा भारवेर्येन सच्छायेनाधिकीकृता॥ ३१॥
वसन्ततिलकारूढा वाग्वल्ली गाढसङ्गिनी।
रत्नाकरस्योत्कलिका चकास्त्याननकानने॥ ३२॥
भवभूतेः शिखरिणी निरर्गलतरङ्गिणी।
रुचिरा घनसंदर्भे या मयूरीव नृत्यति॥ ३३॥
सुवशा कालिदासस्य मन्दाक्रान्ता प्रवल्गति।
सदश्वदमकस्येव काम्बोजतुरगाङ्गना॥ ३४॥
शार्दूलक्रीडितैरेव प्रख्यातो राजशेखरः।
शिखरीव परं वक्रैः सोल्लेखैरुच्चशेखरः॥ ३५॥
इत्येवं पूर्वकवयः सर्ववृत्तकरा अपि।
अस्मिन्हार इवैकस्मिन्प्रायेणाभ्यधिकादराः॥ ३६॥
सुवर्णार्हप्रबन्धेषु यथास्थाननिवेशिनाम्।
रत्नानामिव वृत्तानां भवत्यभ्यधिका रुचिः॥ ३७॥
तस्माद्यथायं विनियोगमार्गः प्रदर्शितो वृत्तनिवेशनेषु।
तथैव कार्यः कविभिः कृतज्ञैरवश्यवाचां नियमस्तु नायम्॥
इत्यारुरुक्षोः प्रथमोपयुक्तं प्रवृत्तवाचश्च विवेककारि।
महाकवेरप्यतिसूक्ष्मतत्त्वविचारहर्षप्रदमेतदुक्तम्॥ ३९॥
इत्यौचित्यप्रचुररचनाविश्रुतश्रव्यवृत्त-
व्यक्तिः शक्तिप्रसृतवचसां दर्शिता संग्रहेण।
क्षेमेन्द्रेण प्रणयिविपदां हर्तुराश्चर्यकर्तु-
र्भूभृद्भर्तुर्भुवनजयिनोऽनन्तराजस्य राज्ये॥ ४०॥

इति श्रीप्रकाशेन्द्रात्मजव्यासदासापरनामश्रीक्षेमेन्द्रविरचिते सुवृत्ततिल
वृत्तविनियोगो नाम तृतीयो विन्यासः।

पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता
करुणालहरिः ।

वेपीडता नाथ विषानलोपमे विषादभूमौ भवसागरे [3] विभो ।
रं प्रतीकारमपश्यताधुना मयायमात्मा भवते निवेदितः ॥ १ ॥
नवानलज्वालविलुप्तचेतनः शरण्य तेऽङ्घ्रि शरणं भयाद्याम् ।
विभाव्य भूयोऽपि दयासुधाम्बुधे विधेहि मे नाथ यथा यथेच्छसि ॥ २ ॥
विहाय संसारमहामरुस्थलीमलीकदेहादिमिलन्मरीचिकाम् ।
मनोमृगो मे करुणामृताम्बुधे विगाढुमीश त्वयि गाढमीहते ॥ ३ ॥
वदङ्घ्रिफुल्लाम्बुजमध्यनिर्गलन्मरन्दनिस्यन्दनितान्तलम्पटः ।
मनोमिलिन्दो मम मुक्तचापलस्त्वदन्यमीशान तृणाय मन्यते ॥ ४ ॥
जगत्त्रयत्राणविधौ धृतव्रतं तवाङ्घ्रिराजीवमपास्य ये जनाः ।
शरण्यमन्यन्मृगयन्ति यान्ति ते नितान्तमीशान कृतान्तदेहलीम् ॥ ५ ॥
रमामुखाम्भोजविकासनक्षमो जगत्त्रयोद्बोधविधानदीक्षितः ।
कदा मदज्ञानविभावरीं हरे हरिष्यति त्वन्नयनारुणोदयः ॥ ६ ॥
सुरासुरभ्रान्तचकोरचुम्बिता समस्तसंतापचयापनोदिनी ।
महानिशीथे मम मानसे कदा स्फुरिष्यति त्वन्मुखचन्द्रचन्द्रिका ॥ ७ ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥ ८ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ १० ॥
पुरातनाना वचसामगोचर महेशितार पुरुषोत्तम पतिम् ।
अपास्य त त्वा निरपत्रपा मती मती मतिर्मे कथमन्यमेष्यति ॥ ११ ॥
नै जाग्रता स्वप्नगतेन वा मया समीहित ते करुणालवादृते ।
गिर मदीया यदि वेद्मि तात्त्विकीं तदा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥ १

अंयि दीनतर दयानिधे दुरवस्थं सकलै समुज्झितम् ।
अधुनापि नै मां निभालयन्भजसे हा कथमश्मचित्तताम् ॥ १३ ॥
सुमहान्ति जगन्ति बिभ्रतस्तव यो नाविरभून्मनागपि ।
स कथ पॅरमाप्त देहिना परमाणोर्मम धारणे श्रम ॥ १४ ॥
नितरा विनयेन पृच्छते सुविचार्योत्तरमत्र यच्छ मे ।
करितो गिरितोऽप्यहं गुरुस्त्वरितो नोद्धरसे यदद्य माम् ॥ १५ ॥
न धनं न च राज्यसंपद नहि विद्यामिदमेकमर्थये ।
मयि धेहि मनागपि प्रभो करुणाभङ्गितरङ्गिता दृशम् ॥ १६ ॥
अयमत्यधमोऽपि निर्गुणो दयनीयो भवता दयानिधे ।
वमतां फणिनां विषानलं किमु नैानन्दयिता हि चन्दन ॥ १७ ॥
क्षुधितस्य नहि त्रपास्ति मे प्रतिरथ्यं प्रतिगृह्णत कणान् ।
अकलङ्क यशस्करं न ते भवदीयोऽपि यदन्यमृच्छति ॥ १८ ॥

---

१ 'मनोजवा' इति पाठ . २ 'अलम्' इति पाठ . ३. 'सरस्वती मे' इति ४ 'न जाग्रति स्वप्नदशान्तरेऽपि वा पर विजाने तव पादपङ्कजात् । इति स यदि भाषित मया क(त)दा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥' इति पाठः. ५ 'इति' पाठ... ६. 'अनिभालयन्निमम्' इति पाठ ७. 'परमात्मदेहिन' इति पाठः. ८. र्गुणो मदनीयः' इति पाठ ९. 'नानन्दयतीह' इति पाठः

ेतरां नरकेऽपि सीदतः किमु हीनं गलितत्रपस्य मे ।
गवन्कुरु सूक्ष्ममीक्षणं परतस्त्वां जनता किमालपेत् ॥ १९ ॥
रके निजकर्मकल्पिता भजतो मे महतीरपि व्यथा ।
दमेकमसह्यमीक्षका यदनाथं निगदन्ति मां विभो ॥ २० ॥
गदन्तिमुखान्मया सह प्रतिरुद्धान्भवजालबन्धने ।
व मामपहाय मुञ्चतः करुणा किं न भिनत्ति मानसम् ॥ २१ ॥
िरुपाधिजनार्तिहारिणं भगवंस्त्वामवगत्य तत्त्वतः ।
कृतपुण्यचयावहेलनं कथमक्ष्लेक्षण मामुपेक्षसे ॥ २२ ॥
सततं निगमेषु शृण्वता वरद त्वा पतितानुपावनम् ।
पुरु पापमुपास्यतेऽनिशं त्वयि विश्वासधिया मया विभो ॥ २३ ॥
सुकृतं न कृतं पुरा कदाप्यथ सर्वं कृतमेव दुष्कृतम् ।
अधुना गलितह्रिया मया भगवंस्त्वा प्रति किं निगद्यताम् ॥ २४ ॥
मदकामविमोहमत्सरा रिपवस्त्वत्पुर एव विह्वलम् ।
धृतशार्ङ्गगदारिनन्दक प्रतिकर्षन्ति कथं न लज्जसे ॥ २५ ॥
अयि गर्तमुखे गतः शिशुः पथिकेनापि निवार्यते जवात् ।
जनकेन पतन्भवार्णवे न निवार्यो भवता कथं विभो ॥ २६ ॥
सुकृतप्रिय नान्यथास्तु ते सुकृतिभ्यः सुखदस्य सुप्रथा ।
अपि पापमविभ्रतस्तु मां तव विश्वंभरनाम दुर्लभम् ॥ २७ ॥
वचनैः पुरुषैरिह प्रभो यदि रोषं समुपागतोऽसि मे ।
सुरवर कृतकोटिपल्लवं करुणाब्धे जगतोऽपसारय ॥ २८ ॥
यदि वीक्ष्य ददासि मत्कृतं न मयैव प्रतिगृह्यते तदा ।
अथ [illegible] विभो परिहृत्य [illegible] ददासि तत् ॥ २९ ॥
पतितोऽप्यतिदुर्गतोऽपि [illegible] निखिलागसां पदम् ।
भवदीय इतीरितस्त्वया दयनीयस्त्वपि [illegible] ॥ ३० ॥

[illegible]

सुयौवनापाण्डुरगण्डमण्डलप्रतिस्फुरत्कुण्डलताण्डवाद्भुतम् ।
गदाग्रज त्वन्मुखफुल्लपङ्कजं कदा मदक्ष्णोरतिथीभविष्यति ॥ ८ ॥
सुरापगातुङ्गतरङ्गचालितां सुरासुरानीकललाटलालिताम् ।
कदा दधे देव दयामृतोदधे भवत्पदाम्भोरुहधूलिधोरणीम् ॥ ९ ॥
[1]महाजवाश्छिन्नविवेकरश्मयो मदोद्धता देव मदक्षवाजिनः ।
[2]हरे समासाद्य तवाङ्घ्रिमन्दुरामपास्तवेगा दधता सुशीलताम् ॥ १० ॥
पुरातनानां वचसामगोचरं महेशितारं पुरुषोत्तमं पतिम् ।
अपास्य तं त्वां निरपत्रपा सती [3]सती मतिर्मे कथमन्यमेष्यति ॥ ११ ॥
[4]न जाग्रता स्वप्नगतेन वा मया समीहितं ते करुणालवादृते ।
गिरं मदीया यदि वेत्सि तात्त्विकीं तदा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥ १२
[5]अयि दीनतरं दयानिधे दुरवस्थं सकलैः समुज्झितम् ।
अधुनापि [6]न मां निभालयन्भजसे हा कथमश्मचित्तताम् ॥ १३ ॥
सुमहान्ति जगन्ति बिभ्रतस्तव यो नाविरभून्मनागपि ।
स कथं [7]परमात्म देहिना परमाणोर्मम धारणे श्रमः ॥ १४ ॥
नितरां विनयेन पृच्छते सुविचार्योत्तरमत्र यच्छ मे ।
करितो गिरितोऽप्यहं गुरुस्त्वरितो नोद्धरसे यदद्य माम् ॥ १५ ॥
न धनं न च राज्यसंपदं नहि विद्यामिदमेकमर्थये ।
मयि धेहि मनागपि प्रभो करुणाभङ्गितरङ्गितां दृशम् ॥ १६ ॥
अयमत्यधमोऽपि [8]निर्गुणो दयनीयो भवता दयानिधे ।
वमतां फणिनां विषानलं किमु [9]नानन्दयिता हि चन्दनः ॥ १७ ॥
क्षुधितस्य नहि त्रपास्ति मे प्रतिरथ्यं प्रतिगृह्णतः कणान् ।
अकलङ्क यशस्करं न ते भवदीयोऽपि यदन्यमृच्छति ॥ १८ ॥

---

१ 'मनोजवा' इति पाठः. २ 'अलम्' इति पाठ. ३. 'सरस्वती मे' इति ५
४ 'न जाग्रति स्वप्नदशान्तरेऽपि वा परं विजाने तव पादपङ्कजात् । इति स्म यदि भाषितं मया क(त)दा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥' इति पाठः. ५. 'इति' पाठ. ६ 'अनिभालयन्निमम्' इति पाठ ७. 'परमात्मदेहिन' इति पाठः. ८. गुणो मदनीयः' इति पाठः ९. 'नानन्दयतीह' इति पाठः

नितरां नरकेऽपि सीदतः किमु हीनं गलितत्रपस्य मे ।
भगवन्कुरु सूक्ष्ममीक्षणं परतस्त्वां जनता किमालपेत् ॥ १९ ॥
नरके निजकर्मकल्पिता भजतो मे महतीरपि व्यथाः ।
इदमेकमसह्यमीक्षका यदनाथं निगदन्ति मां विभो ॥ २० ॥
द्विरदादिमुखान्मया सह प्रतिरुद्धान्भवबन्धबन्धने ।
तव नामसहाय मुक्ततः करुणा किं न भिनत्ति मानसम् ॥ २१ ॥
निरुपाधिजनार्तिहारिणं भगवंस्त्वामवगत्य तत्त्वतः ।
कृतपुण्यचयावहेलनं कथमज्ञोऽप्य मामुपेक्षसे ॥ २२ ॥
सततं निगमेषु शृण्वता वरद त्वां पतितानुपावनम् ।
पुरु पापमुपार्ज्यतेऽनिशं त्वयि विश्वासधिया मया विभो ॥ २३ ॥
सुकृतं न कृतं पुरा कदाप्यथ सर्वं कृतमेव दुष्कृतम् ।
अधुना गलिताह्रिया मया भगवन्त्वां प्रति किं निगद्यताम् ॥ २४ ॥
मदमानविमोहमत्सरा रिपवस्त्वत्पुर एव विह्वलम् ।
धृतमार्गणवाणिनमक्ष प्रतिकर्षन्ति कथं न लज्जसे ॥ २५ ॥
अयि गर्भभुवं गत शिशुः पथिकेनापि निवार्यते ज्वरात् ।
जनकेन तनूभवार्दिते न निवार्यो भवता कथं विभो ॥ २६ ॥
सुकृतानिव सञ्चयान्नु ते सुकृतिभ्यः सुखदस्य सुप्रथा ।
अपि पापविभिन्नतनु मां तव [illegible] दुर्गमम् ॥ २७ ॥
[illegible]
[illegible] ॥ २८ ॥
[illegible]
[illegible] ॥ २९ ॥
[illegible]
[illegible] ॥ ३० ॥

विधिशर्वमुखामरस्फुरन्मुकुटोन्निन्द्रमणिप्रभाकुलम् ।
नखचन्द्रमयूखमूर्च्छिताखिलतापं पदयोर्युगं दधत् ॥ ९२ ॥
सरतः सरणौ सतो बहिः स्वपतो वालपतो गृहान्तरे ।
वपुरीदृशमीश तावकं हृदयालम्बनमस्तु मे सदा ॥ ९३ ॥ (कु·
नवनीरदनीलिमद्युतिर्नमनीयो निगमैर्निरन्तरम् ।
निरये निपतन्तमाशु मां नयनेनापि सनाथयेद्विभुः ॥ ९४ ॥
प्रणिपत्य हरे भवन्तमद्धा विनिबद्धाञ्जलिरेकमेव याचे ।
जनुरस्तु कुले कृषीवलानामपि गोविन्दपदारविन्दभावः ॥ ९५ ॥
वाचा निर्मलया सुधामधुरया यां नाथ शिक्षामदा-
स्तां स्वप्नेऽपि न संस्मराम्यहमहंभावावृतो निस्त्रपः ।
इत्यागःशतशालिनं पुनरपि स्वीयेषु मां बिभ्रत-
स्त्वत्तो नास्ति दयानिधिर्यदुपते मत्तो न मत्तः परः ॥ ९६ ॥
पातालं व्रज याहि वा सुरपुरीमारोह मेरोः शिरः
पारावारपरम्परां तर तथाप्याशा न शान्ता तव ।
आधिव्याधिजरापराहत यदि क्षेमं निजं वाञ्छसि
श्रीकृष्णेति रसायनं रसय रे शून्यैः किमन्यैः श्रमैः ॥ ९७ ॥
वज्रं पापमहीभृतां भवगदोद्रेकस्य सिद्धौषधं
मिथ्याज्ञाननिशाविशालतमसस्तिग्मांशुबिम्बोदयः ।
क्रूरक्लेशमहीरुहामुरुतरज्वालाजटालः शिखी
द्वारं निर्वृतिसद्मनो विजयते कृष्णेति वर्णद्वयम् ॥ ९८ ॥
विशालविषयाटवीवलयलग्नदावानल-
प्ररूढतरतापसंततिविकल्पितं मदीयं मनः ।

१ 'अमरादिमुकुटोद्भिद' इति पाठः. २ 'आकुलम्' इति पाठः. ३. [illegible] ४. 'नमनीय' इति पाठः. ५. 'निरये निपतन्तम्' [illegible] ६. [illegible] ७. 'मन्त' इति पाठः. ८ 'संस्मरामि' इति पाठः. ९. [illegible]

अमन्दमिलदिन्दिरे निखिलमाधुरीमन्दिरे
मुकुन्दमुखचन्दिरे चिरमिदं चकोरायताम् ॥ ५९ ॥
सुरस्रोतस्विन्याः पुलिनमधितिष्ठन्नयनयो-
र्विधायान्तर्मुद्रामथ सपदि विद्राव्य विषयान् ।
विधूतान्तर्ध्वान्तो मधुरमधुरायां चिति कदा
निमग्नः स्यां कस्यांचन नवनभस्याम्बुदरुचि ॥ ६० ॥
इति पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता करुणालहरी समाप्ता ।

महाकविश्रीशंभुविरचिता

अन्योक्तिमुक्तालता ।

मानं मुञ्च विपञ्चि पञ्चमरवन्यासप्रपञ्चागमा
मा भूवन्कलकण्ठकण्ठकुहरे कुण्ठक्रमास्ते गिरः ।
प्राप्तः पञ्चशरप्रपञ्चशरणं यद्भृङ्गभङ्गीगुरु-
र्बन्धूकप्रियबान्धवो धवलितश्यामाधवो माधवः ॥ १ ॥
हेलोत्क्रान्तहरिन्ति कुन्तलवधूवेणीहरिन्ति स्फुटं
भिन्दन्नेष तमांसि लोचनसुधाधारास्तमीवल्लभः ।
पश्योद्गच्छति हारिकीरतरुणीहारानुसारं करै-
र्गोकारं कुरु कैरवाकर निजोन्मेषेषु योग्यः क्षणः ॥ २ ॥
सत्यं सन्ति वियन्ति सन्ति न कति रत्नानि रत्नाकरे
संजानन्तु न वस्तुतः स्तुतिकथापात्रं परं कौस्तुभः ।
यो जातः स्वयमेव ... ...,
लीलालिङ्गनभाजनं भगवतो वक्षःस्थले शार्ङ्गिणः ॥ ३ ॥

येनैष स्मरविभ्रमैकवसतिर्भाति कपोलस्थले
दोर्मूले कुचमण्डले च कुरुते रङ्गं कुरङ्गीदृशाम् ॥ २३ ॥
शान्तध्वान्तकलङ्क शंकरगिरेरन्वेषणाङ्क चे-
त्कंदर्पाङ्कुरकन्द कुन्दकलिकाकारैः करैरङ्कित ।
तत्किं मीलितमम्बुजैर्विदलितं किं दन्तिदन्ताङ्कुरै-
र्भङ्गः किं नु तथा स्थितं मिथुनैः मन्यक्रमशङ्कित ॥ २४ ॥
अन्यामन्तर्गिरं करोतु भजतां विष्णोः पदं गाहतां
आनाथो गिरिजाभुजङ्गमुकुटोत्सङ्गेऽपि गाङ्गं पयः ।
एष भ्राम्यति केवलं कुमुदिनीकान्तो नहि त्वन्मुखे
शङ्के किंकरतां तथापि लभते दर्पोऽस्तु मान्यक्रम ॥ २५ ॥
येनास्य कमलाविलासकमले किंजल्कपानोत्सवो
यो लीलां वितनोति नाभिनलिनोत्सङ्गे तथा शार्ङ्गिणः ।
तस्य स्यात्कुसुमान्तरे मधुलिहः कुत्राप्यहो न स्थिति-
र्न प्रीतिर्न रतिर्न केलिसमयो नो विलयो न स्मरः ॥ २६ ॥
अप्येतानि कुलुन्मितानि कुलमन्यार्येण येन क्षणा-
त्यागदानपयांसि येन विदधे दिक्स्वोऽपि दन्ताहृति ।
सोऽपि क्वापि भवत्यहं विदधति [illegible] हन्ति
[illegible] ॥ २७ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible]

चूतं चर्वय चम्पकं चर नवां वासन्तिकामन्तिका-
न्मा मा मुञ्च सविभ्रमं भ्रमर हे सङ्गं लवङ्गे कुरु।
एकः कार्मुककर्मनर्मणि सखा देवस्य कान्तागुरोः
प्रक्रान्तः प्रमदामदावहवहन्मन्दानिलो माधवः ॥ १७ ॥

उत्कण्ठाकुलमस्तु कण्टककुले संजायतां ते मनः
सानन्दं पिचुमन्दकन्दलदलास्वादेषु का वा क्षतिः।
एतत्किं तु तव क्रमेलक कथंकारं सहे दुःसहं
तस्मिन्पुण्ड्रककन्दलीकिसलये येनासि निन्दापरः ॥ १८ ॥

शान्तं कान्तपुरंध्रिकुन्तललतालावण्यचौरं तम
पश्यारोहति पूर्वपर्वतशिखामम्भोजिनीवल्लभ ।
एव का गणना तवाद्य हि रतावद्योत खद्योत हे
दूर्वाकाण्डतले दिनं नय सखे खर्वोऽस्तु गर्वग्रह. ॥ १९ ॥

अत्रोन्मीलति मालती सितमितो मल्ली समालम्बते
तद्दोलम्ब विडम्बनाय नलिनीं किं यासि कोऽयं क्रमः।
एतस्यामपि दर्दुरैरपि बकैरेकैकमुट्टङ्किते
गीते कुण्ठित एव कण्ठकुहरे जायेत ते पञ्चमः ॥ २० ॥

आश्चर्यैकनिधि स दुग्धजलधिर्मन्ये किमन्यद्यतो
लेभे जन्म स लोकलोचनसुधासारस्तुषारद्युतिः।
देवीकेलिकचग्रहेण ललिते गङ्गातरङ्गाङ्किते
निःशङ्क निरटङ्कि शंकरजटाजूटेऽपि येन स्थितिः ॥ २१

कुन्दे कन्दलितादर सरसिजे संजातकौतूहल
कह्लारे कलितस्पृह किमपरं यः केतके कौतुकी।
निर्माता किममर्त्यराजतरुणीलीलावतंसश्रियो
योग्यस्तस्य मधुव्रतस्य ललिताकल्प स कल्पद्रुम. ॥ २२

शुभ्रो वा मलिनोऽस्तु वा मृगमद. किं तावता तादृश
कोऽप्यस्यानवधिश्चमत्कृतिनिधि सौगन्ध्यमेको गुण ।

येनैष स्मरविभ्रमैकवसतिर्भाले कपोलस्थले
    दोर्मूले कुचमण्डले च कुरुते रङ्गं कुरङ्गीदृशाम् ॥ २३ ॥
शान्तध्वान्तकलङ्क शंकरशिरोरत्नेन त्वनेणाङ्क चे-
    त्कंदर्पाङ्कुरकन्द कुन्दकलिकाकारैः करैरङ्कित ।
तत्किं नीलिमबन्धुभिर्विदलितं किं तैमिरस्याङ्कुरै-
    र्भेद्यं किं नु तथा त्वयाऽपि मिथुनं प्रत्यक्षमालोकितम् ॥ २४ ॥
अन्तःसन्तापिनि करोतु भजता विष्णोः पदं गाहतां
    आमाशो गिरिजानुजतनुकुटीन्तरेऽपि गाढं पय ।
एष श्राम्यति केवलं कुमुदिनीकान्तो नहि त्वन्मुखे
    शोभे किं तनुता ततोऽपि लभते दूरेऽस्तु साम्यक्रमः ॥ २५ ॥
येनाप्त कमलाविलासकमलैः किञ्जल्कपानोत्सवो
    यो लीलां वितनोति नाभिनलिनीतल्पे तथा शार्ङ्गिणः ।
तस्य स्वान्तसुमान्तरे मधुलिहः कुत्राप्यहो न स्थिति
    र्न प्रीतिर्न गतिर्न केलिसमयो नो विस्मयो न स्मयः ॥ २६ ॥
अप्येतानि कुलस्थितानि कुलरूपावेन येन [illegible]-
    [illegible] येन विकटे विन्ध्येऽपि दन्ताकृति ।
सोऽपि क्वापि मदान्धे विचरति [illegible] इति
    [illegible] ॥ २७ ॥
[illegible]
    [illegible]
[illegible]
    [illegible]

अक्षामं मणिदाम संवृणु ननु त्वं दर्शयेथा मुहु-
    र्मा मा मुग्धमनोहरा शशिकराकाराश्च हारस्रज ।
एषा वैकटिक स्फुटैव पुरत सा पामराणा पुरी
    यस्यां काचललन्तिकाङ्कितकुचोत्सङ्गा कुरङ्गीदृश. ॥ ४७ ॥

यत्कर्णे च कुचान्तरे रचयितुं युक्तं कुरङ्गीदृशां
    धत्ते धैर्यधुरा जगत्त्रयजयस्मेरः स येन स्मरः ।
तन्मल्लीमुकुलं वनेऽत्र विजने केनापि नोत्तंसितं
    नाघ्रात न निरूपितं न कलित नोदञ्चितं नोम्भितम् ॥ ४८ ॥

यल्लीलातरला मरालशिशव प्रेम्णा भजन्ते सर
    को वैरिञ्चिविमानहंस भवतस्तस्मिन्निवासग्रह ।
यत्सक्रन्दनसुन्दरीकुचतटास्फालोच्छलद्बिन्दुनि
    स्वच्छन्द तव सिद्धसिन्धुसलिले तत्रोचिता केलय ॥ ४९ ॥

वापी दूरे किरति कुरुते नो मृणालीषु लीलां
    नीलाम्भोजं त्यजति भजते नाब्जकिञ्जल्ककेलिम् ।
किं तु क्लान्तिं वहति नलिनीनाललग्नाग्रकण्ठ
    क्षाम श्यामारमणकिरणव्याकुलाङ्गो रथाङ्ग ॥ ५० ॥

शोकात्कोककुलैरमीलि कमलैरम्लायि दन्ताङ्कुरै-
    रस्फोटि स्फटिकामलै कैरटिनां यस्मिन्नवासोदये ।
तं दृष्ट्वैव कुरङ्गकेतनमहो मुग्ध स दुग्धाम्बुधि
    किं मिथ्या नरिनर्ति चञ्चलचलत्कल्लोलदो कन्दल ॥ ५१ ॥

तालीपत्रचपाकपाण्डिमसखी यत्कान्तिरन्तर्गतो
    यत्कोऽपि प्रगुणो गुण किमपर यज्जन्म रत्नाकरात् ।
मुक्ते मौक्तिकहार [illegible] पीनस्तनपूरपत्राङ्कुरे
    त्वत्सङ्गोऽयमनङ्गधामनि पयोधरे कुरङ्गीदृशाम् ॥ ५२ ॥

---

१ हे [illegible] २ हे [illegible] ३ [illegible] ४ [illegible]

य: गुल्लाङ्कुरि[illegible]
नो जान: [illegible] ॥ [illegible]

गुञ्जन्तीं [illegible]
[illegible]लीलां [illegible] च ।
जातप्रीति[illegible]
कान्तां किं नु श्रयति [illegible] ॥ [illegible]

उद्यद्विद्युति मेचकद्युतिभृति [illegible] मनोमोहिनि
व्योमारोहिणि नीलकण्ठरमणीकेलिप्रदे वारिदे ।
यासि क्वापि मरालबालक वकक्रौञ्चाविले पल्वले
सह्यन्तां कतिचिद्वियुक्तवनितादत्तज्वरा वासरा ॥ [illegible]

अङ्गाट्टङ्किकया कलङ्कमतसीनील लुनीहि स्वय
सर्वा किं च निषिञ्च चन्दनरसस्यन्दैरमन्दैस्तनुम ।
उद्यन्नङ्ग कुरङ्गकेतन भवानेव भवेद्भाजन
जाने तामनुकर्तुमाननगता भङ्गीं कुरङ्गीदृश ॥ १८

आनीतैरिषुकार कारणमिह श्लाघ्यैः किमेभि शरै
प्रख्यातामपि किं न पामरपुरीमेता पुर पश्यसि ।
दात्रं पात्रमिति ब्रवीति कुरुते मोत्राणि तोत्रे रमं
धत्ते यत्र हले कुतूहलमपि ग्रामीणकग्रामणी ॥ १९

यल्लीलातरलैरलङ्घि क[illegible]
यच्चक्राम यदाचचाम [illegible] कुम्भोद्भव ।
तस्मिन्नेव नगेन्द्रनन्दन [illegible] किं लज्जित ॥ [illegible]
त्वं मेनाक जवाज्जले [illegible]

[illegible] नय कैरवेऽत्र [illegible] ।
[illegible] निवसन्मधुक[illegible]

[illegible]

यस्मिन्गौरीपृथुकुचतटीकुङ्कुमस्पर्शकाङ्क्षे
येन स्थाणोरुरसि रहितो हारवल्लीविलासः ॥ ५९ ॥

यस्मिन्रोहति निम्बडम्बरमियान्यस्मिन्करीरद्रुमै-
रुद्रेकः कलितः पटोलपटली यत्रैवमुन्मीलति ।
तस्मिन्नत्र निवेशितासि विपिने केनासि हा दुःसह
सखोऽयं सहकारमञ्जरि कथंकारं निकारज्वरः ॥ ६० ॥

छित्त्वा वारिलवानवाप्य जलदादारामसीमान्तरे
क्रीडाताण्डवडम्बरं शिखिकुले केकारवव्याकुले ।
उन्मीलत्कनकाब्जचुम्बिनि सुधानिष्यन्दिदुग्धाम्बुनि
प्राप्ते सारस मानसेऽपि भवता नैको विकारः कृतः ॥ ६१ ॥

चूत मुञ्च त्यज नरगिज भृङ्ग मा गा लवङ्गं
सङ्गं दूरीकुरु कुरबके केतके मा निषीद ।
लीलोत्तंसीकृतमुकुलकः स्वर्गसीमन्तिनीभि-
र्यत्ते दैवात्परिगणत पारिजातः न जातः ॥ ६२ ॥

पर्यन्ता कति न स्फुरन्ति सरितः सान्द्रारविन्दच्छद-
च्छायाभिः शिशिरा [illegible] दीपिका वापिका ।
[illegible] दकुलैरप्यारुह [illegible]
तत्कालादविचार्य [illegible] ॥ ६३ ॥

[illegible]
[illegible] ऽपि [illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ६[illegible] ॥

[illegible]
[illegible]

यः शूलाङ्कशिर शशाङ्ककलिकापीयूषवर्षेऽप्यहो
नो जातः प्रणयी स तारकरिपोरन्या पुनर्बर्हिणः[1] ॥ ६५ ॥

मुञ्चत्यन्तर्विचकिलरुचिं चूतवल्लीविलासं
मल्लीलीलां सरसिजरसं केतकीकौतुकं च ।
जातप्रीतिर्बकुललतिकामुन्मिषत्कोरकान्तां
कान्तां किं तु श्रयति रचयन्पञ्चमं चञ्चरीक ॥ ६६ ॥

उद्यद्विद्युति मेचकद्युतिभृति स्त्रीणा मनोमोहिनि
व्योमारोहिणि नीलकण्ठरमणीकेलिप्रदे वारिदे ।
यासि क्वापि मरालबालक वककौञ्चाविले पल्वले
सह्यन्तां कतिचिद्वियुक्तवनितादत्तज्वरा वासरा ॥ ६७ ॥

अङ्गाट्टङ्किकया कलङ्कमतसीनील लुनीहि स्वयं
सर्वां किं च निषिञ्च चन्दनरसस्यन्दैरमन्दैस्तनुम् ।
उद्यन्नङ्ग कुरङ्गकेतन भवानेवं भवेद्भाजन
जाने तामनुकर्तुमाननगता भङ्गी कुरङ्गीदृश ॥ ६८ ॥

आनीतैरिषुकार कारणमिह श्लाघ्यैः किमेभि शरै
प्रख्यातामपि किं न पामरपुरीमेता पुर पश्यसि ।
दात्रं पात्रमिति ब्रवीति कुरुते स्तोत्राणि तोत्रे रसं
धत्ते यत्र हले कुतूहलमपि ग्रामीणकग्रामणीः ॥ ६९ ॥

यल्लीलातरलैरलङ्घि कपिभिर्ज्वालाभिरौर्वानलो
यच्चक्राम यदाचचाम चुलकेनैकेन कुम्भोद्भव ।
तस्मिन्नेव नगेन्द्रनन्दन सखे हे पार्वतीसोदर
त्वं मेनाक जवाज्जले जलनिधेर्मज्जन्न किं लज्जित ॥ ७० ॥

त्वं कालं नय कैरवेऽत्र विहरँल्लीलारविन्दे रस-
न्कह्लारे निवसन्मधुव्रत पतन्नङ्केऽपि पङ्केरुहाम् ।

१. 'मयूरो बर्हिणो बर्ही' इत्यमर. २ क्षुद्रशस्त्रविशेषेण

शेफालीमुकुलैरलायि बकुलैरम्लायि किं चामलै-
स्तैर्मल्लीमुकुलैरमीलि दहनक्रान्ते वनान्ते यत. ॥ ७१ ॥

कान्तिर्लोचनवर्तिरद्भुतमयी मूर्तिर्महत्सौरभं
नि ष्यन्दोऽथ सुधाकरादपि सुधास्यन्दादपि ह्लादक ।
सर्वोऽयं विरलो जगत्यपि गुणग्रामोऽभिरामो हहा
पश्योत्तंसभुजंगसंगमजुष श्रीखण्ड ते खण्डित ॥ ७२ ॥

येन प्राप्त सुरभितककुप्कंदर कोऽप्युदारो
मान्दारोऽपि भ्रमररमणीदत्तराग पराग ।
स त्वं तत्त्वं वद पदमहो मुग्ध कस्मादकस्मा-
दलिन्मिथ्या मधुप कुरुषे कर्णिकारे किमेतत् ॥ ७३ ॥

यद्गौरीरमणेन नाकतटिनीनीराङ्किते मूर्धनि
न्यस्त स्फारफण फणी भवतु तच्चित्र प्रभूणा विधि ।
एतत्कि तु कथं सहेमहि महद्दु ख यदत्रामुना
नि शङ्क कलित शशाङ्ककलिकापीयूषपानोत्सव ॥ ७४ ॥

दृष्टाश्चम्पकसपदो विचकिलश्रेणी गता गोचरं
प्राप्त केतकधाम कैरववन दृष्ट विसृष्टं च तत् ।
सा श्रीस्तन्मधु तन्मधुव्रतकुल तत्सौरभ देधसा
साश्चर्यं निरमायि हेमकमल त्वय्येव तुभ्यं नम ॥ ७५ ॥

बद्ध कोऽपि शिखामणित्व [illegible] गुणो गुम्फित
कान्त कृत्रिमपत्रिके यदि हन्त [illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ७६ ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ७७ ॥

हासश्चेदमृतं मृतं यदि रुचिर्नोद्दीपकं चम्पकं
वाचश्चेत्कलकण्ठकण्ठकुहरे कुण्ठक्रमः पञ्चमः ।
किं चान्यद्यदि मारमण्डनमणिस्पर्धाधरस्तेऽधरः
सत्यं सुन्दरि वैद्रुमोऽपि विरमत्संपल्लवः पल्लवः ॥ ७८ ॥
लीलोद्यानतलेऽपि केऽपि तरवो निष्कान्तयः किं तु ते
निःसारेऽपि खरेऽपि चम्पक मरौ रूढस्य दैवादिह ।
कान्तिः सैव स एव पल्लवगुणः सैव द्विरेफावली
छाया सैव स एव सौरभभरस्ता एव पुष्पश्रियः ॥ ७९ ॥
कपोलङ्घनकर्मनर्म विषमं जानन्ति शाखामृगा
झम्पामप्युपकल्प्य कंचन पदं यान्ति प्लवंगाः परे ।
दुर्वारेऽपि दुरुत्तरेऽपि विपुलस्फारेऽपि वारां निधौ
हेलैव [1]प्लवगप्रभोः कृतजगत्पारिप्लवो विप्लवः ॥ ८० ॥
मुक्त्वाम्भोधिं मदनजयिनः किं कपालावचूडे
चूडामूले सितकरकले कल्पितोऽयं निवासः ।
यत्ते निर्यन्नयनदहनाङ्गारसङ्गेन गात्रं
तत्रोन्मीलद्बकुलकलिकाकोमलं तान्तिमेति ॥ ८१ ॥
वल्लीभिर्वलितं जलैरपगतं दावानलैरुद्धृतं
दर्भैरङ्कुरितं खरैरपि खरैर्यस्मिन्करैर्दीपितम् ।
तत्रैवासि मरौ शिरीष जगतीसारोऽपि सत्पल्लव-
प्रस्तारोऽपि परिस्फुरत्परिमलोद्गारोऽपि हा रोपितः ॥ ८२ ॥
कैलासः क्वचिदुद्वहन्नपि पुरारातिं यदप्यायता-
मुर्वीमेष बिभर्ति सागरसरिद्गुर्वीं गिरिग्रामणीः ।
लीलाकन्दुकविभ्रमेण तमपि प्रागेतमेकः करे
चक्रे विक्रमभासुरः सुरचमूविद्रावणो रावणः ॥ ८३ ॥
कान्ताभ्यासं जहिहि विहितश्रोत्रपीयूषमेकां
केका दूरीकुरु गुरुरयं मुग्ध बर्हिन्विमोहः ।

१ हनुमत्. २ मयूरस्थान.

मिथ्या बिभ्रत्कनकनिकषस्निग्धसौन्दर्यलेखां
विद्युल्लेखामुदयति यत शारदोऽयं पयोदः ॥ ८४ ॥

हंस भ्राम्यदनेकभेकशबले पङ्काविले पल्वले
युक्तास्ते किमसारवारिणि रणत्क्रौञ्चाकुले केलय ।
तल्लीलालससारसं हि सरसं दृष्टं त्वया मानसं
वीचिन्यञ्चितकाञ्चनाम्बुजरजःप्रस्तारमग्नं सरः ॥ ८५ ॥

कान्तिर्यस्य शरन्निशाकरकलालावण्यसंवादिनी
तं विक्रेतुमिहासि यासि किमहो हारं विहारं श्रिय ।
एतां पश्य पुरः पुलिन्दनगरीं भूषा कुरङ्गीदृशां
यत्रैता गलकन्दले च कुचयोरङ्के च गुञ्जास्रजः ॥ ८६ ॥

लक्ष्मीवल्लभकेलितल्पमुदधिर्यज्जन्मभूर्भूषणं
यन्मौलौ च कुचस्थले च सुदृशां पात्रं यदेव श्रिय ।
तन्मुक्ताफलमेतदस्थिकणिकाशङ्कापरैः पामरै-
र्दूरे मुक्तमयुक्तमुक्तमपि च न्यक्कारयुक्तं वचः ॥ ८७ ॥

यस्मिन्विस्मयजन्म मन्मथमहोत्साहप्रदं सौरभं
यस्य स्यात्कुचकुड्मलोपरि परिष्वङ्गः कुरङ्गीदृशाम् ।
नेदं तस्य जनैकनन्दन सहे हे चन्दन क्वापि ते
मूले हालहलाकुलैरहिकुलैर्यन्नागलोकोऽङ्कितं ॥ ८८ ॥

बाले पद्मदलीं शिरीषकुसुमैर्निर्माय [illegible]
[illegible] मकरन्दगोऽपि चतुरो जातोऽद्वितीयः [illegible] ।
[illegible] दलानि ते [illegible] सहिते
तस्मान्ने दिवतं दवानल[illegible] धात्रे नमः ॥ ८९ ॥

मुग्धा त्वा [illegible]
[illegible] ।

[illegible]

एतन्न पश्यथ मुखं मदिरेक्षणानां
यस्मिन्स किंकरति कैरविणीकुटुम्बः ॥ ९० ॥

न कुन्दं सामोदं जनयति मुदं नैव कुमुदं
न सारं कह्लारं कुसुमतिलकं नैव तिलकम् ।
उदात्तं निर्धूतं न च कमलमावर्जकमलं
तदश्रान्तभ्रान्तभ्रमरवलयं चेत्कुवलयम् ॥ ९१ ॥

निर्मायाम्बुनि नर्मकर्म कवलक्रीडां कुरु श्यामलैः
शेवालैर्बिसकन्दलैरविरलैर्वालैर्मृणालीदलै ।
हे मातङ्ग तरङ्गरङ्गपटलीखेलत्पुलिन्दाङ्गनं
लक्ष्मीप्राङ्गणमङ्गसंगतमिदं पुण्यैर्हि पम्पासरः ॥ ९२ ॥

वापीवारिणि हंस शंस कतरः प्रेमग्रहो गम्यतां
खेलत्पल्लवपार्वतीभुजलतालोलोर्मि दिव्यं सरः ।
व्याप्य व्योम च दिङ्मुखानि च नदत्युद्दामसौदामनी-
दामव्यासवपुर्वियुक्तवनितादम्भोलिरम्भोधरः ॥ ९३ ॥

कंचित्कालं नय गिरिगुहागह्वरे रे मुधैव
क्रीडन्हालाहलरसलसद्दर्प मा सैर्प सर्प ।
माद्यन्नुद्यत्सजलजलदव्याकुले मेघकाले
येन प्राप्तो वनविहरणोत्कण्ठया नीलकण्ठः ॥ ९४ ॥

चित्रे चन्दनचित्रके समुचिते कर्पूरपत्राङ्कुरे
कस्तूरीमकरेषु कुङ्कुमरसस्थासेषु यत्कौतुकम् ।

---

१ मदिरा दृष्टिविशेषस्तद्युक्ते ईक्षणे यासाम् 'आघूर्णमानमध्या या क्षामा चाञ्चित लोचना । दृष्टिर्विकसितापाङ्गा मदिरा तरुणे मदे ॥' इति हरविजयटीकायामलका जानक 'तथा संगीतकलिकायाम्—सौष्ठवेन परित्यक्ता स्मेरापाङ्गमनोहरा । वेपम नान्तरा दृष्टिर्मदिरा परिकीर्तिता ॥' इति (१८७९ मितख्रिस्तसंवत्सरमुद्रित विक्र मोर्वशीयटिप्पणे ५२ पृष्ठे) शंकर-पाण्डुरङ्ग-पण्डितः मल्लिनाथस्तु (रघुवंशटीकाया ८।६८) 'माद्यत्नयेति मदिरा लोकप्रसिद्धा । तथापि 'नार्यो मदिरलोचनाः' इत्यादि प्रयोगदर्शनान्माद्यत्याभ्यामिति मदिरे अक्षिणी यस्याः' इति वदन्भ्रान्त एव भाति
२. चन्द्रः. ३. हे सर्प, मा गच्छ. ४. स्थासक एव स्थासः.

किं कुर्मस्तदमुत्र पामरपुरे सैरंध्रि दूरेऽस्तु ते
वृत्ता यत्र कुत· प्रसाधनविधौ वार्तापि वामभ्रुवाम् ॥ ९५ ॥
यल्लीलाम्बुजनर्म केतकलताकौतूहलं मालती-
माल्यप्रेम लवङ्गसंगमरस कङ्केलिकेलिक्रम ।
तत्सर्वं विजहाति किं तु रसयत्यालम्बते सादरं
नन्दन्नन्दनकन्दलीसुमनसामामोदमिन्दिन्दिर· ॥ ९६ ॥
माद्यन्मद्गु वलहूकावलि वलिकौञ्चाविलं पल्वलं
मन्ये मान्य मराल पङ्कपटलीयुक्तं न युक्तं तव ।
तत्त्वन्नेत्रपुटीरसायनरसासारं ससारं सर
स्वच्छं गात्रनिमज्जनोत्सुकसुरस्त्रीमानसं मानसम् ॥ ९७ ॥
अम्भोजैर्गलितं तटैर्विघटितं हंसैर्द्रुतं विद्रुतं
वार्पीभिर्विरतं पुरैव पतितैरथाविलैस्त्वज्जलै ।
हा धिक्कि पुनरप्युपार्जितमहादौर्जन्य पर्जन्य हे
प्रारब्धोऽयमतानवैरभिनवैर्वारिप्लवैर्विप्लव ॥ ९८ ॥
तापातङ्क कलय विलयं याहि हे दुर्निवार
वारं वारं विगलितगतिर्नैर दाह सहेथा ।
दैवादग्रे खरतरजरद्दर्भसदर्भगर्भो
नेदीयान्ते नववनदवोद्दीपित पान्थ पन्था ॥ ९९ ॥
यद्भूतं च भवच्च भावि च कुल भूमण्डले भूरहा
तन्मध्ये न बभूव नास्ति भविता न वापि तादृक्तरु ।
सान्द्रे यच्छलकेलि [illegible] दोर्लता
पौलोम्या निहितालवालपयस कल्पद्रुमस्य क्षम ॥ १०० ॥
लब्धं दलाद्दलमुद्गुणित सौरभ [illegible]
किं च [illegible] प्रपन्नादिह दैवाज्जितं ते [illegible] ।
तद्वे हंस न नीतिरत्र [illegible]
[illegible] ॥ १०१ ॥

१ [illegible] २. [illegible]

उन्मीलन्मुकुलो न चात्र बकुलो नावर्जकाः केतका
नास्मिन्कोमलकुड्मला विचकिला नोद्दीपकाश्चम्पकाः।
तत्किं मुग्ध मुधैव दग्धसिकतागर्भः सदर्भो मरो-
र्मार्गः पान्थ पतत्पतंगकिरणाङ्गारोऽयमङ्गीकृतः॥ १०२॥

वार्ता यत्र न शेखरेषु न तथा धम्मिल्लमाल्यप्रथा
कर्णोत्तंसकथा न काचन न च स्रग्दामनामग्रहः।
तस्मिन्मालतिवल्लि हालिकपुरे रूढासि पश्यैष ते
स्वात्मन्येव शमं गतस्त्रिजगतीगण्यो गुणानां गणः॥ १०३॥

एतस्मिन्विपुले प्लवंगमकुले जातो गुणैरग्रणी-
रेकः क्वापि कपिः स कोऽपि मरुतां वन्द्यो मरुन्नन्दनः।
केलिप्राङ्गणवापिकावदभवद्यस्याम्भसां भर्तरि
द्राक्कल्लोलविकारकल्पितजगत्कम्पेऽपि झम्पारसः॥ १०४॥

साश्चर्याः सरसाश्च सन्ति सरितः पाथःपतिप्रेयसि
क्षोणीविभ्रमवैजयन्ति तदपि त्वां ताम्रपर्णि स्तुमः।
स्वच्छे निर्जितनारिकेलसलिलस्वादिम्नि यद्वारिणि
प्राप्तः केतकपत्रगर्भरुचिभिर्मुक्ताफलैरुद्भवः॥ १०५॥

इयं यदि रदच्छदच्छविरपाटला पाटला
नताङ्गि तव चेदियं रुचिरकिंचनं काञ्चनम्।
किमन्यदमृतद्रव श्रवणयोरिदं चेद्वचः
क्व न भ्रमरयोषितां गलदहंकृतिर्हुंकृतिः॥ १०६॥

उद्भिन्ना कलकण्ठकण्ठकुहरात्कर्णामृतस्यन्दिनी
कृत्या यद्यपि मार्दवैकवसतिः सा काकलीहुंकृतिः।
अन्यस्मिन्नि तथापि ते पशुपतिप्लुष्टस्य जीवार्पणे
पञ्चेषोरचितः प्रपञ्चितरसः पाकाञ्चितः पञ्चमः॥ १०७॥

या लक्ष्मीः स्मरकार्मुके स्फुरति या बाले प्रवाले रुचि-
र्यो नीलाम्बुरुहच्छदे मृदुमरुत्प्रेङ्खोलिते विभ्रमः।

१ हे मन्दप्रज्ञ. २. दुर्जनेषु.

या कान्तिः कनकाम्बुजेऽपि सकलं द्रष्टुं तदेकत्र चे-
च्चेतः कन्दलिताद्भुतं तव सखे पश्याननं सुभ्रुव ॥ १०८ ॥

इति महाकविश्रीशम्भुमिश्रकृतान्योक्तिमुक्तालता समाप्ता ।

महाकविश्रीक्षेमेन्द्रकृतः
सेव्यसेवकोपदेशः ।

विभूषणाय महते तृष्णातिमिरहारिणे ।
नमः संतोषरत्नाय सेवाविषविनाशिने ॥ १ ॥
उत्सृज्य निजकार्याणि सद्भिर्बाष्पाकुलेक्षणम् ।
सेव्यसेवकसेवानां क्रियतामनुशासनम् ॥ २ ॥
दर्पादेकः परो लोभाद्द्वावन्धौ सेव्यसेवकौ ।
धनोष्मदैन्यविकृती मुखे कः कस्य पश्यति ॥ ३ ॥
दुर्वारमोहलोभान्धो यदि न स्यादयं जनः ।
कः क्रूरक्रोधविधुरं सहेत धनिनां मुखम् ॥ ४ ॥
यः पृथ्वीमपि दर्पान्धो न पश्यति पुरःस्थिताम् ।
स दैन्यलघुतां यातः कथं सेवकमीक्षते ॥ ५ ॥
अगतिं बाधयत्येको बधिरं स्तौति चापरः ।
अहो जगति हास्याय निर्लज्जौ सेव्यसेवकौ ॥ ६ ॥
दूरं दुराशामात्रेण विनष्टो मार्गणः सदा ।
गुणभ्रष्टः क्रियाहीनो मोहेन याति सेवकः ॥ ७ ॥
मन्ये सुकृतिना तेन मार्गितव्या कृतं तपः ।
वैराग्यभागी रम्या यः सेवासु न विमोहितः ॥ ८ ॥
[illegible]पायेन शापेनेव दिवानिशम् ।
सेवातापेन पच्यन्ते [illegible] नराः ॥ ९ ॥
[illegible] दुःख[illegible] यत्नेषा [illegible] ।
सेवापद[illegible] [illegible] ॥ १० ॥

१ [illegible]

शूत्कारैर्दीर्घनिःश्वसितानुबन्धैर्निवेदितोद्वेगगतिप्रयासः ।
अतिप्रवेगात्त्वरमाणपादोऽसौ निरस्यमानो विफलत्वमेति ॥ ४६ ॥

श्रीरत्नचन्द्रवरवाजिनजोर्जितशैलि-
न्यान्भीररावकुल्यानि महासमुद्रे ।
अश्नाति भूतमतिरीश्वरतानवासु-
मानावमानितिपतेर्ननु कालकूटम् ॥ ४७ ॥

विरम विरम सेव पान्थ मन्त्रान्तराल
बधिर ललितपाली निष्फलैषा प्रयाहि ।
इति बहुविधमुक्त्वा सेवकोऽन्यापदेशै-
स्त्यजति न विपुलमायाबन्धः कुसेवाम् ॥ ४८ ॥

प्रम्लाना सरसत्वमेति न पुनर्नालेव रम्भानवा
भग्ना काचमयीव संघटनया योगेन न श्लिष्यति ।
सेवा दीपशिखेव दुर्गतगृहे संधार्यमाणा परं
निःस्नेहा क्षयमेति खेदजनितैरच्छायमानाननैः ॥ ४९ ॥

[illegible] सेवकत्वमिति [illegible]
[illegible] तत्र [illegible] ।
किं [illegible]
[illegible] ॥ ५० ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५१ ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५२ ॥

[illegible]

हूत्कारैर्दीर्घश्वसितानुबन्धैर्निवेदितोद्वेगगतिप्रयासः ।
अतिप्रवेगात्स्वरमार्गणोऽसौ निरस्यमानो विफलत्वमेति ॥ ४६ ॥

श्रीरत्नचन्द्रवरवाजिगजोर्जितेऽस्मि-
न्नाम्भीरराजकुलनाम्नि महासमुद्रे ।
अश्नाति मूढमतिरीश्वरतामवाप्तु-
माशावशात्क्षितिपतेर्बहु कालकूटम् ॥ ४७ ॥

विरम विरम नेयं पान्थ नम्राम्रमाला
बधिर खदिरपाली निष्फलैषा प्रयाहि ।
इति बहुविधमुक्तः सेवकोऽन्यापदेशै-
स्त्यजति न विपुलाशापाशबद्धः कुसेवाम् ॥ ४८ ॥

म्लाना सरसत्वमेति न पुनर्मालेव लग्नातपा
भग्ना काञ्चनयीव सन्धिघटना योगेन न श्लिष्यति ।
सेवा जीर्णशिखेव दुर्गतगृहे संधार्यमाणा परं
निःस्नेहा क्षयमेति खेदजनितैरुच्छ्वासमालानिलैः ॥ ४९ ॥

किन्त्व [illegible] सेवकस्त्वरितता फलाप्ति[illegible]
लाभः फलत्व तत्र [illegible] ।
किं [illegible] विशाल[illegible]
[illegible] ॥ ५० ॥

[illegible] धाम महतो मोहस्य [illegible]
[illegible] विपदो यो [illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५१ ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ५२ ॥

[illegible]

उत्सृज्य राज्यसेवां विजनगुरुगुणं सूनुजां व्याजभाजां
छित्त्वाशापाशबन्धान्विमलमनजलैस्तीव्रतृष्णां निवार्य ।
स्थित्वा शुद्धे सनाथौ किमपरमतुलं ध्यायतां ज्योतिरन्त-
र्यल्लिन्दष्टे विनष्टोरुदातितिमिरभरे लभ्यते मोक्षलक्ष्मीः ॥ ५९ ॥

वृत्त्या जीवति लोके सेवावृत्तिर्निजैव केषांचित् ।
अस्थाने तीव्रतरा निन्दा तु तदर्थिनां सेवा ॥ ६० ॥

विद्वज्जनाराधनतत्परेण संतोषसेवामतिनिर्भरेण ।
जैनेन्द्रनाम्ना सुधियां सदैव सुखाय सेवाष्टकमः कृतोऽयम् ॥ ६१ ॥

इति श्री[illegible]जिनेन्द्रकृतः सेवासेवकोपदेशः समाप्तः ।

श्रीविक्रमविरचितं

नेमिदूतम् ।

प्राणित्राणप्रवणहृदयो बन्धुवर्गं समग्रं
हित्वा भोगान्सह परिजनैरुग्रसेनात्मजां च ।
श्रीमान्नेमिर्विषयविमुखो मोक्षकामश्चकार
स्निग्धच्छायातरुषु वसतिं रामगिर्याश्रमेषु ॥ १ ॥

[illegible]

धूतोन्निद्रार्जुनपरिमलोद्गारिण पान्थसार्था-
न्ये कुर्वीरञ्जलदमरुतो वेश्मसंदर्शनोत्कान् ।
तैः संस्पृष्टो विरहिहृदयोन्माथिभि स्त्वां पुरीं नु
प्रत्युद्यात. कथमपि भवान्गन्तुमाशु व्यवस्येत् ॥ २४ ॥

नोत्साहस्ते स्वपुरगमने चेद्वियुक्ता त्वयाहं
वृद्धावेतौ तव च पितरौ तज्जनास्ते त्रयोऽमी ।
म्लानास्याब्जा कलुषतनवो ग्रीष्मतोयाशयाभा
संपत्स्यन्ते कतिपयदिनस्थायिहंसा दशार्णा ॥ २५ ॥

तन्न' प्राणानव तव मते जीवरक्षैव धर्मो
वासार्थं व. सुरविरचिता तां पुरीमेहि यस्या ।
वप्रप्रान्ते स्फुरति जलधेर्हारि वेलारमण्या
सभ्रूभङ्गं मुखमिव पयो वेत्रवत्याश्चलोर्मि ॥ २६ ॥

अस्यामद्रे प्रतिपथमथ संचरन्दानवारे
क्रीडाशैलं विमलमणिभिर्भासुरं द्रक्ष्यसि त्वम् ।
अन्त कान्तान्तरमनगलद्भूषणैर्यो यदूना-
मुद्दामानि प्रथयति शिलावेश्मभिर्यौवनानि ॥ २७ ॥

तस्योद्याने वनतरचिते त्वं मुहूर्तं श्रमार्त-
स्तिष्ठन्तुष्टो विविधतरुपानीतपुष्पोपहारै ।
पुष्णन्नन्तश्चर परिमलोद्गारसारान्निनानां
छायादानक्षणपरिचित पुष्पलावीमुखानाम् ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा रूपं तव निरुपमं तत्र पीनस्तनीनां
तासामन्तर्मनसिजरसो[illegible]लालसानाम् ।
[illegible]-
लोलापाङ्गैर्यदि न रमसे लोचनैर्वञ्चितोऽसि ॥ २९ ॥

[illegible]-
[illegible] ।

धूतोन्निद्रार्जुनपरिमलोद्गारिण पान्थसार्था-
न्ये कुर्वीरञ्जलदमरुतो वेश्मसंदर्शनोत्कान् ।
तैः संस्पृष्टो विरहिहृदयोन्माथिभिः स्वां पुरीं नु
प्रत्युद्यातः कथमपि भवान्गन्तुमाशु व्यवस्येत् ॥ २४ ॥

नोत्साहस्ते स्वपुरगमने चेद्वियुक्ता त्वयाहं
वृद्धावेतौ तव च पितरौ तज्जनास्ते त्रयोऽमी ।
म्लानास्याब्जा कलुषतनवो ग्रीष्मतोयाशयाभा
संपत्स्यन्ते कतिपयदिनस्थायिहंसा दशार्णाः ॥ २५ ॥

तन्नः प्राणानव तव मते जीवरक्षैव धर्मो
वासार्थं वः सुरविरचितां तां पुरीमेहि यस्याः ।
वप्रप्रान्ते स्फुरति जलधेर्हारि वेलारमण्याः
सभ्रूभङ्गं मुखमिव पयो वेत्रवत्याश्चलोर्मि ॥ २६ ॥

अस्यादद्रेः प्रतिपथमथ संचरन्दानवारे
क्रीडाशैलं विमलमणिभिर्भासुरं द्रक्ष्यसि त्वम् ।
अन्तः कान्तारतरसगलद्दर्पणैर्यो यदूना-
मुद्दामानि प्रथयति शिलावेश्मभिर्यौवनानि ॥ २७ ॥

तस्योद्याने वरतरुचिते त्वं मुहूर्तं श्रमार्त-
स्तिष्ठेस्तुष्टो विविधतदुपानीतपुष्पोपहारैः ।
पुष्पाण्यन्तश्चर परिमलोद्गारसारासिताना
छायादानक्षणपरिचितः पुष्पलावीमुखानाम् ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा रूपं तव निरुपमं तत्र पीनस्तनीनां
तासामन्तर्मदननिजरमोहासलीलालसानाम् ।
कर्णाम्भोजोपगतमधुकृल्लंघनोद्यद्विलासै-
र्लोलापाङ्गैर्यदि न रमसे लोचनैर्वञ्चितोऽसि ॥ २९ ॥

तस्मिन्नुपभ्रमनिजरसा प्रांशुमालादनान-
ष्मासादादिप्रकृतत्वदलीनाभिरार्द्धकलासा ।

उद्यानानामुपतटभुवामुज्जयन्त्याः समन्ता-
दाधुन्वद्भिर्विपुलविकसन्मालतीजालकानि ।
अङ्गान्मार्गश्रमजलकणान्सेव्यसेऽस्यां हरद्भि-
स्तोयक्रीडानिरतयुवतिस्नानतिक्तैर्मरुद्भिः ॥ ३७ ॥

तत्रोपास्य प्रथितमहिमा नाथ देवस्त्वयाद्य
प्रासादस्य क्षणमनुपमं च निरीक्ष्य त्वमक्ष्णोः ।
शृण्वन्प्रेक्षासुरजनिनदान्वारिवाहस्य तुल्या-
नामन्द्राणां फलमविकलं लप्स्यसे गर्जितानाम् ॥ ३८ ॥

त्वद्रूपेणापहृतमनसो विस्मयात्पौरनार्यः
सौन्दर्यार्थं कृतमनसिजे राजमार्गे प्रयाति ।
प्रातस्तन्वीं कुवलयदलश्यामलाङ्गे सलील-
मामोक्ष्यन्ते त्वयि मधुकरश्रेणिदीर्घान्कटाक्षान् ॥ ३९ ॥

तस्या पश्यन्वरगृहतति ता व्रजेर्या स्पृशन्ती-
मैक्यं प्राप्यागितर्जनिषु प्रस्फुरद्रत्नदीपा ।
विद्योतन्ते निहततिमिरव्योममार्गश्च लोके
शान्तोद्वेगस्तिमितनयनं दृष्टभक्तिर्भवान्या ॥ ४० ॥

पौरैस्तस्यां रथमुपहृत स्यन्दनात्याय यान्त
[illegible] श्रान्त्या पथि [illegible] तस्मात् ।
[illegible]-
[illegible] ॥ ४[illegible]

[illegible] पथि [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]
[illegible] ।

त्वय्यासन्ने विमलशिखरोत्सङ्गभागे पयोदे
नीलस्निग्धे क्षणमुपगते पुण्डरीकप्रभस्य ।
शोभा काचिद्विलसति मनोहारिणी यस्य संप्र-
त्यंसन्यस्ते सति हलभृतो मेचके वाससीव ॥ ६३ ॥

आप्योद्यानं पुरपरिसरे केलिशैले यदूनां
विश्रामार्थं क्षणमभिरति गोमतीवारि पश्यन् ।
उत्सर्पद्भिर्ध्रुवमिव दिवो वर्त्मनो वाजिसंघैः
सोपानत्वं कुरु मणितटारोहणायाग्रयायी ॥ ६४ ॥

तत्रासीनो मुररिपुयशो निश्चलं किन्नरीभि-
शृण्वंस्तिष्ठेः श्रुतिसुखकरं गीयमानं मुहूर्तम् ।
शब्दैरश्वस्खलितरवजैर्मन्दुरैस्तुरङ्गैः
क्रीडालोला श्रवणपरुषैर्गर्जितैर्भाययेस्ताः ॥ ६५ ॥

सान्द्रोद्भिन्नार्जुनसुरभितं प्रोल्लसत्केतकीकं
हृद्यं जातिप्रसवरजसास्वादमत्तालिनादैः ।
नृत्यत्केकामुखरशिखिनं भूपतेरुपान्तभूमि
नानाचेष्टैर्जलदललितैर्निर्विशेस्तं नगेन्द्रम् ॥ ६६ ॥

तस्या हर्षादिव कृतमहास्ते प्रवेशाय पुर्यां
निर्यास्यन्ति प्रवरयदवः सम्मुखा शौरिमुख्याः ।
या काले ऽस्मिन्भवनशिखरैः प्रक्षरद्वारि धत्ते
मुक्ताजालग्रथितमलकं कामिनीवाभ्रवृन्दम् ॥ ६७ ॥

[illegible]
[illegible]
गौरज्योत्स्नाविमलवसना [illegible]
प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं [illegible] तैस्तैर्विशेषैः ॥ ६८ ॥

[illegible]
[illegible]

नानादैत्यप्रहरणभवैः संगरेषु स्वकीर्त्या
प्रत्यादिष्टाभरणरुचयश्चन्द्रहासव्रणाङ्कैः ॥ ६९ ॥
व्याधिर्देहान्स्पृशति न भयाद्रक्षितुं शार्ङ्गपाणे-
र्मृत्योर्वार्ता श्रवणपथगा कुत्र यद्वासभाजाम् ।
कामक्रीडारससुखजुषां यच्छतामर्थिकामा-
न्वित्तेशाना न च खलु वयो यौवनादन्यदस्ति ॥ ७० ॥
कर्णे जातिप्रसवममलं केतकं केशपाशे
कस्तूरीभिः कृतविरचना गण्डयोः पत्रवल्ली ।
कण्ठे माला ग्रथितकुटजा मण्डनं भावि काम्यं
सीमन्ते च त्वदुमगमजं यत्र नीपं वधूनाम् ॥ ७१ ॥
यस्या रम्यं युवजनमनोहारि वाराङ्गनानां
लास्यं तालानुगतकरणं भास्यति त्वत्प्रवेशे ।
वाञ्छन्तीनां तदवगमनादङ्गभाजां प्रसादं
त्वद्गम्भीरध्वनिषु शनकैः पुष्करेष्वाहतेषु ॥ ७२ ॥
संसक्तानां नवरतरसे कामिभिः कुण्ठ्यमाना
पृष्ठेऽप्यन्तः कृतविरचनाधर्मवार्यङ्गनानाम् ।
यस्या ग्रीष्मे शिशिरकिरणस्यांशुभिर्यामिनीषु
व्यालुम्पन्ति स्फुटजललवस्यन्दिनश्चन्द्रकान्ता ॥ ७३ ॥
गत्वा पूर्वं रजनिसमये धूप्यमानेषु लीला-
वेश्मस्वन्तर्युवतिनिहितै रत्नदीपैर्निरस्ता ।
जालैर्यत्रान्धतमसचया साध्वसेनेव भूयो
धूमोद्गारानुकृतिनिपुणा जर्जरा निष्पतन्ति ॥ ७४ ॥
रात्रौ यस्यामुपसखि भृशं गात्रसंकोचभाजां
रागेणान्धे शयनभवने फुल्लसद्दीपवत्सु ।
प्रेम्णा कान्तैरभिकुचयुगं हृद्यगन्धिर्वधूना
ह्रीमूढानां भवति विफलप्रेरणा चूर्णमुष्टिः ॥ ७५ ॥

गायन्तीभिस्त्वदमलयशो वारसीमन्तिनीभिः
साकं माद्यन्मधुरमुरजं तारतारान्यपुष्टम् ।
यस्यां रम्यं सुरभिसमये सोत्सवाः सीरिमुख्या
बद्धापानं बहिरुपवनं कामिनो निर्विशन्ति ॥ ७६ ॥

उद्यत्कामालसयुवतिभिः सेव्यमानैः सरोज-
स्कन्धान्यस्याः सुमधुरस्नानक्षयानापिबद्भिः ।
निर्गम्यन्ते शरदि यदुभिः सौधपृष्ठे सकील्या
नित्यज्योत्स्नाः प्रतिहततमोवृत्तिरम्याः प्रदोषाः ॥ ७७ ॥

कान्तोत्सङ्गात्तुहिनसमये कुङ्कुमालिप्तदेहा
सान्द्रच्छाये शुचिनि तरुभिर्गोमतीरम्यनीरे ।
कर्पूरालीढविततरलय कुन्दकाले सलीलं
संक्रीडन्ते मणिभिरमरप्रार्थिता यत्र कन्याः ॥ ७८ ॥

यस्याः पुष्पोपचयमतलं भूषणं माधुराद्यं
गन्धद्रव्यं व्यजननिकरं [illegible]नुकूलम् ।
स्यन्तः प्रीत्या त्रिदशपतिना वासुदेवस्य सम्-
न्येकं [illegible] कल्पवृक्षः ॥ ७९ ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ८० ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ८१ ॥

[illegible]
[illegible] ।

तत्सङ्गे [illegible] वाञ्छितं साधयाला
[illegible] नव निजगृहं शैलशृङ्गं विहाय ।
तत्संयोगात्तु द्युति[illegible]-
यां तत्र स्याद्युवतिविषये सृष्टिराद्येव धातुः ॥ ८९ ॥
[illegible]-
[illegible] ।
एतां [illegible]
जातां मन्ये तुहिनमथितां पद्मिनीं वान्यरूपाम् ॥ ९० ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]-
इन्दोर्दैन्यं त्वदनुसरणक्लिष्टकान्तेर्बिभर्ति ॥ ९१ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
कच्चिद्भर्तुः स्मरसि रसिके त्वं हि तस्य प्रियेति ॥ ९२ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
भूयो भूयः स्वयमपि कृतां मूर्च्छनां विस्मरन्ती ॥ ९३ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
प्रायेणैते रमणविरहेष्वङ्गनानां विनोदाः ॥ ९४ ॥
[illegible]
[illegible]

तामेवैषा वहति शिरसा स्वे निधाय प्रदेशे
गण्डाभोगात्कठिनविषमामेकवेणीं करेण ॥ ९५ ॥

गीताद्यैर्वा श्रुतसुखकरैः प्रस्तुतैर्वा विनोदैः
पौराणीभिः कृतनुतिमिमां त्वद्वियोगात्कथाभिः ।
तुष्टिं नेतुं रजनिषु पुनर्नालिवर्गः क्षमोऽभू-
त्तामुन्निद्रामवनिशयनां सौधवातायनस्थः ॥ ९६ ॥

या प्रागस्याः क्षणमिव नवैर्गीतवार्ताविनोदै-
र्यामीच्छय्यातलविगलितैर्गल्लभागैर्विलङ्घ्य ।
रात्रिं संवत्सरशतसमां वीक्षते सन्नगात्री
तामेवोष्णैर्विरहजनितैरश्रुभिर्यापयन्ती ॥ ९७ ॥

पश्यन्ती त्वन्मयमिव जगन्मोहनावासमग्न-
ध्यायन्ती त्वां मनसि निहितं तत्क्षणं तद्विरामे ।
मूर्तिं भित्तावपि च लिखितामीक्षितुं ते पुरस्ता-
दाकाङ्क्षन्ती नयनसलिलोत्पीडरुद्धावकाशम् ॥ ९८

अन्तर्मग्ना मनसिजशरैर्मीलिताक्षी मुहूर्तं
दृष्ट्वा सज्जां दिशि दिशि मुहुर्वीक्ष्यमाणार्तिदीना ।
शय्यान्ते नवकिसलयाग्रेऽपि भद्र न लेभे
साभ्रेऽह्नीव स्थलकमलिनी न प्रबुद्धा न सुप्ता ॥ ९९ ॥

श्रुत्वान्तःस्मितमदनु कथितं मातुरस्यास्त्वयैत-
[illegible] जातं निशि मम मया प्रापितं सौविदल्लैः ।
[illegible] पश्यन्त्ययमपि दशां तां तदावेद्य जातं
प्रत्यक्षं ते निखिलमचिराद्भ्रातरुक्तं मया यत् ॥ १०० ॥

दृष्ट्वैतस्मिन्नपि मृगदृशस्तामवस्थामसह्या-
मस्याः [illegible] कथयति पुरा विस्मयत्यन्तरस्याः ।
श्रुत्वा दुःखं [illegible]
प्रायः सर्वो भवति करुणावृत्तिरार्द्रान्तरात्मा ॥ १०१ ॥

अस्मिन्नेते शिखरिणि मया यादवेशान्तिकान्ते
जीमूताम्भःकणचयमुपः संचरन्तः पुरस्तात् ।
ससेव्यन्ते विपमविशिखोत्तंसया नीपवाताः
पूर्वं स्पृष्टं यदि किल भवेदङ्गमेभिस्तवेति ॥ ११५ ॥

संचिन्त्यैव हृदि मयि दया धारयंस्तत्प्रसीद
स्वामिन्निर्वापय वपुरिदं स्वाङ्गसङ्गामृतेन ।
यत्संताप्यानिशमतितरां प्राणलावण्यशेषं
गाढोष्माभिः कृतमशरणं त्वद्वियोगव्यथाभि ॥ ११६ ॥

दुःख येनानवधि बुभुजे त्वद्वियोगादिदानीं
संयोगात्तेऽनुभवतु सुख तद्वपुर्मे चिराय ।
यस्माज्जन्मान्तरविरचितैः कर्मभि प्राणभाजा
नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ॥ ११७ ॥

प्रावृट् प्रान्त प्रियतम गता दुर्दशा दुःखदेव
प्रायोऽन्योन्यै रतिकरमित. सांप्रतं संगमाय ।
भोगानेकोत्सवसुखसुखानिच्छया मन्दिरे स्वे
निर्वक्ष्याव परिणतशरच्चन्द्रिकासु क्षपासु ॥ ११८ ॥

[illegible]न्यतन्त्रा सफलय चिराद्वाक्यमासाद्य सद्य
[illegible]न्व वेदैमना नय नवरसै स्वस्थचित्तां कुरुष्व ।
[illegible]नल्पे प्राक्त्वा निशि वदति या स्मेक्षमाणेव मोहा-
दृष्ट [illegible]न्वेष्ट कितव रमयन्कामपि त्व मयेति ॥ ११९ ॥

[illegible]संयोगात्तु[illegible]त्कहृदयोत्कण्ठया राजपुत्री
[illegible] चिरात्स्नेहपूर्णा प्रयातु ।
[illegible] [illegible]योऽभ्यासिभावा-
[illegible] [illegible]भवन्ति ॥ १२० ॥

[illegible] [illegible]ङ्गाङ्गी
[illegible] [illegible]न्दरं यादवेन्द्र ।

अन्तश्चित्ते त्वयि गुणलवो न प्रपेदे प्रवेशं
सकलैस्तैर्विशन्ति विशिना वैरिणा रुद्धमार्गाः ॥ १०८ ॥
प्राप्यानुज्ञामथ पितुरियं त्वा महासाभिरस्मि-
न्समप्रत्यक्षौ शरणमबला प्राणनाथ प्रपन्ना ।
अस्मैना विषमविशिखात्त्क्षितु त्वं हि कृच्छा-
त्पूर्वाभाष्यं सुलभविपदा प्राणिनामेतदेव ॥ १०९ ॥
धर्मज्ञस्त्वं यदि सहचरीमेकचित्ता च रक्ता
किं मामेव विरहशिखिनोपेक्ष्यसे दह्यमानाम् ।
तत्स्वीकारात्कुरु मयि कृपा यादवाधीश बाला
त्वामुत्कण्ठाविरचितपद सन्मुखेनेदमाह ॥ ११० ॥
दुर्लङ्घत्वं शिखरिणि पयोधौ च गाम्भीर्यमुर्व्यां
स्थैर्यं तेज शिखिनि मदने रूपसौन्दर्यलक्ष्मीम् ।
बुद्धि क्षान्तिं नृवर कलया गीतवृन्दं गुणाना
हन्तैकस्थं क्वचिदपि न ते चण्डि साहश्यमस्ति ॥ १११
गतानीत्थं विधुरमनसा स्वीकृतायास्त्वया मे
दु खार्ताया क्षितिभृति दिनानीश कल्पोपमानि ।
आसन्नस्मिन्मदनदहनोद्दीपकानि प्रकाश
दिक्ससक्तप्रविरलघनव्यस्तसूर्यातपानि ॥ ११२ ॥
रात्रौ निन्द्रा कथमपि चिरात्प्राप्य यावद्भवन्त
लब्धं स्वप्ने प्रणयवचनै किंचिदिच्छामि वक्तुम् ।
तावत्तस्या भवति दुरितै. प्राक्तनैर्मे विराम
क्रूरस्तस्मिन्नपि न सहते संगमं नौ कृतान्त ॥ ११३ ॥
मन्नाथेन ध्रुवमवजितो रूपलक्ष्म्या तपोभि-
स्तद्वैरान्मामिषुभिरवला हन्त्यशक्तो मनोभू ।
इत्थ्या क्लेशिष्विति मम निशि स्रस्तरे चिन्तयन्त्या
मुक्तास्थूलास्तरुकिसलयेष्वश्रुलेशाः पतन्ति ॥ ११४

अनिकेते शिखरिणि मया यादवेशान्तिकान्ते
  जीमूतान्भःकणचयमुषः संचरन्तः पुरस्तात् ।
सेव्यन्ते विपिनविगलितोचितसया नीपवाताः
  पूर्वं स्पृष्टं यदि किल भवेदङ्गमेभिस्तवेति ॥ ११५ ॥

चिन्त्यैवं हृदि मयि दयां धारयंस्तत्प्रसीद
  स्वामिन्निर्वापय वपुरिदं त्वाङ्गसङ्गामृतेन ।
संताप्यानिगमतितरां प्राणलवावशेषं
  गाढोष्माभिः कृतमशरणं त्वद्वियोगव्यथाभिः ॥ ११६ ॥

दुःखं येनानवधि बुभुजे त्वद्वियोगादिदानीं
  संयोगात्तेऽनुभवतु सुखं तद्वपुर्मे चिराय ।
जन्मान्तरविरचितैः कर्मभिः प्राणभाजां
  नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ॥ ११७ ॥

प्रावृट् प्रान्तं प्रियतम गता दुर्दशा दुःखदेव
  प्रायोऽन्योन्यं रतिकमित सांप्रतं संगमाय ।
भोगानेकोत्सवसुखसुखानिच्छया मन्दिरे स्वे
  निर्विश्याव. परिणतशरच्चन्द्रिकासु क्षपासु ॥ ११८ ॥

इत्येतस्याः सफलय चिराद्वाञ्छितमासाद्य सद्य
  स्त्व वैकल्यं नय नवरसैः स्वस्थचित्तां कुरुष्व ।
तल्पे प्राप्ता निशि वदति या स्वप्नजापेव मोहा-
  द्दृष्टः स्वप्ने कितव रमयन्कामपि त्वं मयेति ॥ ११९ ॥

[illegible] गजपत्नी
  [illegible] च स्मयति चिरात्संहृष्टा [illegible] ।
[illegible] प्रियजनसंवृत्योऽनिवेद-
  [illegible] ॥ १२० ॥

[illegible]
  [illegible] ।

प्रमादो यस्यायं नमदमितगीर्वाणमुकुट-

प्रसर्पज्ज्योत्स्नाभिश्चरणतलपीठार्चितविधिः ।

दृगम्भोजं तत्ते गतिहसितमत्तेभगमने

नने लीनैर्दीनैः कथय कथमीयादिह तुलाम् ॥ ३४ ॥

दृगणा दुर्वृत्तैर्दुरितदमने दारणभरा

दयार्द्रा दीनानामुपरि दलदिन्दीवरनिभा ।

दहन्ती दारिद्र्यद्रुमकुलमुदारद्रविणदा

त्वदीया दृष्टिर्मे जननि दुरदृष्टं दलयतु ॥ ३५ ॥

तव श्रोत्रे फुल्लोत्पलसकलसौभाग्यजयिनी

सदैव श्रीनारायणगुणगणौघप्रणयिनी ।

[illegible]ना दीनानामनिशमवधानातिशयिनी

[illegible] वाचं जलधितनये गोचरयताम् ॥ ३६ ॥

[illegible] प्राणा[illegible]कठिनकरणमापनयनं

[illegible] मे विघटयतु नाट[illegible]युगलम् ।

[illegible] प्रत्ययमयं[illegible]पि कनु[illegible]

[illegible] पाय [illegible] निरपायं तव पति ॥ ३७ ॥

[illegible] निर्वि[illegible]नीलाम्बुदनिभ-

[illegible] विमलयतु म[illegible]युगम् ।

[illegible]

[illegible] इव म[illegible] ॥ ३८ ॥

[illegible]

[illegible] ।

[illegible]

[illegible] ३९ ॥

[illegible]

[illegible]

सुधासेकस्निग्धैरतिमसृणगुग्धैः करतलैः
स्पृशन्ती मा रोदीरिति वद समाश्वासयसि कदा ॥ ४० ॥
रमे पद्मे लक्ष्मि प्रणतजनकल्पद्रुमलते
सुधाम्भोधेः पुत्रि त्रिदशनिकरोपास्तचरणे ।
परे नित्यं मातर्गुणमयि परब्रह्ममहिले
जगन्नाथस्याकर्णय मृदुलवर्णावलिमिमाम् ॥ ४१ ॥

इति पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता लक्ष्मीलहरी समाप्ता ।

न्यायवाचस्पतिश्रीरुद्रकविकृतो

भावविलासः ।

यः फल्गूकृतफाल्गुनो रणभुवि प्रौढप्रतापानल-
ज्वालाभिः प्रतिपक्षपक्षविपिनश्रेणीर्ददाह क्षणात् ।
योऽभूद्भूसुरभूरुहोऽत्र भगवद्दासो निवासः श्रियां
तस्मादाविरभूत्प्रभूतमहिमा श्रीमानसिंहो नृपः ॥ १ ॥
उद्दामोद्दामधामप्रतिभटपृतनाकण्ठरक्तोपरक्ता
येनानीय स्वसेनाश्चतुरुदधिजलैः क्षालिता खड्गधारा ।
गाढं गदाभिघातादरिमदकरिणां दानमाच्छिद्य सद्यो
हस्ते न्यस्तं च येन क्षपितरिपुकुले दक्षिणे दक्षिणेन ॥ २ ॥
तत्खड्गाघातजातव्यथरिपुवनितामुक्तबाष्पाम्बुधारा-
सारासारादुदारा दिशि दिशि सरितो नोद्गताश्चेद्गतेषु ।
कल्पान्तक्रूरक्रूरप्रकरविजयिनो विस्फुरत्तत्प्रतापा-
न्नागवारानपारानपि सपदि परान्शुष्यत पश्येत ॥ ३ ॥

---

१ [illegible]

यस्य स्फारासिधारा तडिदिव तरला वैरिकण्ठोपकण्ठं
प्राप्ता सद्यो नटीव प्रणयकुतुकिनी मोहमाविष्करोति ॥ १० ॥

यस्याग्नि: कोपपुञ्जे वसति खुरपुटे वाजिनां गन्धवाहो
लक्ष्मी: सस्नेहदृष्टौ कमठकुलमणेर्वाचि वाचामधीशा ।
खड्गे कौक्षेयकाग्रे क्षपितरिपुगणे कोपनोऽसौ कृतान्तः
कस्तं श्रीभावसिंहं प्रबलमखभुजामाश्रयं नाश्रयेत ॥ ११ ॥

रत्नान्यम्बुधितोयगर्भनगनन्नेरु सुराङ्घ्रिश्रिये
स्वीयाङ्के कमलां निधाय विदधौ निद्रां हरिर्नीरधौ ।
यस्मिन्विलसति भूरिदातरि नृणां भालस्थले दुर्लिपी-
र्व्रीडानम्रशिरा कमण्डलुजलं जग्राह मार्ष्टुं विधि: ॥ १२ ॥

पादे कङ्कणमर्पयन्ति करयोर्मञ्जीरमातन्वते
काञ्चीदाम च कुर्वते कुचतटे हारान्नितम्बेषु च ।
नेपथ्यग्रहणे त्वराव्यनुपमा येद्विषो भूरिशो
यस्मिन्दानगुरौ मही सुरतरौ विश्वंभरा बिभ्रति ॥ १३ ॥

क्षुत्क्षामे कुम्भिमूर्छितस्य कटूनि कीटान्तगणां रवै-
र्नाणां रचितारवैरपि च ये निन्युर्विनिद्रा निशा: ।
यस्मिन्दातरि याचयन्ति न हुनै हेमान्वितैर्बृंहितै-
र्दीनाना वररत्नधामनिरम्बुज्ञागरा यामिनी ॥ १४ ॥
यस्मिन्विलसति दातरि क्षितिनृपो वर्गीकृतार्घर्षण-
क्षै यासिल्लै दधूलनतटे ध्नन्ति सुताल्लु ।
[illegible]
[illegible] ॥ १५ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १६ ॥

काव्यालापकलाकलापकलनावैदग्ध्यदीक्षागुरो-
भूमीकल्पतरोरशेषजनतासंगीतकीर्तेरिह ।
तस्याज्ञामधिगत्य यः कविकुलानन्दाय संपादितः
संदर्भस्तममत्सराः कृतधियः कुर्वन्तु कर्णातिथिम् ॥ १७ ॥

जिह्मो लोकः कथयति पुरो हन्त हित्वा गुणौघा-
नम्भः क्षारं गुणगणनिधेस्तस्य रत्नाकरस्य ।
विष्वक्छिद्रानुसरणसमारूढसर्वेन्द्रियाणां
दोषे दृष्टिः पिशुनमनसा नानुरागो गुणेषु ॥ १८ ॥

गुणिनां गुणेषु सत्स्वपि पिशुनजनो दोषमात्रमादत्ते ।
कुसुमे फले विरागी क्रमेलकः कण्ठकौघमिव ॥ ११९ ॥

सुजनानामपि हृदयं पिशुनपरिष्वङ्गमलिनमिह भवति ।
पवनः परागवाही रथ्यासङ्गे रजस्वलो भवति ॥ २० ॥

लोक एष गतलोचनत्रपः कस्य वा न विवृणोति वाच्यताम् ।
लोचनोत्सवमशेषजीवनं यत्कलङ्कयति चन्द्रमण्डलम् ॥ २१ ॥

पिशुन समारोहसि किं सुजनसमाजानभीष्टसौजन्यः ।
करटोऽपि किं नु लभते कलकण्ठपदं रसालमौलिगतः ॥ २२ ॥

द्विरदरदनप्रौढाघातान्न तादृशसंभ्रमः
परशुपतनादस्य त्रासो न हन्त तथाविधः ।
अयमविरतं क्रोडे क्रीडन्हताशहुताशनो
दलयति यथा मर्मात्यर्थं तरोर्न तथापरः ॥ २३ ॥

आपानमलिनिमार्गो मलदयहृदये न दोषाय ।
असद्योगजन्मा निसर्गशुद्धे यथा स्फटिके ॥ २४ ॥

केनादिष्टौ कमलकुमुदोन्मीलने पुष्पवन्तौ
विश्वं लोकं स्नपयितुमसौ केन वा वारिवाहः ।
विश्वानन्दोत्सवपटुगुणो दुर्जनानां दुरापः
कर्ता लोके जयति महतामुन्नतोऽयं निसर्गः ॥ २५ ॥

कस्मादिन्दुरसौ धिनोति जगतीं पीयूषगर्भैः करैः
कस्माद्वा जलधारयैव धरणिं धाराधरः सिञ्चति ।
श्रान्तं श्राममयं च नन्दयति वा कस्मात्त्रिलोकीं रविः
साधूनां हि परोपकारकरणे नोपाध्यपेक्षं मनः ॥ २६ ॥

तोयानामधिपतिराकरो मणीनां शैलानामभयपदं महान्महद्भ्यः ।
अग्राह्यो भवसि यदि त्वमेव तावत्को नु स्याज्जगति तदा जनावलम्बः ॥ २७ ॥

कुम्भोद्भवस्य करपुष्करकोषकोणे
पाथोनिधौ विधिवशाद्विपदं प्रयाते ।
ये दुर्लभास्त्रिदिवलोकविलासिनीनां
ते पङ्कसीमनि महामणयो लुठन्ति ॥ २८ ॥

गरलं यदि जलराशेरिदमुत्पन्नं किमेतेन ।
तेनैवास्य तु महिमा यदभूत्पीयूषपारिजातादि ॥ २९ ॥

पीयूषपारिजाताद्या केनाभूवन्पयोनिधेः ।
रत्नैरेव तथाप्येष रत्नाकरपदं गतः ॥ ३० ॥

गुणिनः क इव विशेषो गुणरहिते जननि निरणायि ।
येन विहाय गुणाश्रयमगुणे गाढानुरागासि ॥ ३१ ॥

हरिमानिनि सिन्धुसंभवे कमले किं कथयामि ते गुणान् ।
अनुरज्यसि हा जडे जने गुणगौरे पुरुषे विरज्यसि ॥ ३२ ॥

मधूके माध्वीकं पिबसि शतपत्रेऽभिरुचिते
मधूलीपानीयैरपि [illegible] दिशसि ।
[illegible]
[illegible] ॥ ३३ ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ३४ ॥

काव्यालापकलाकलापकलनावैदग्ध्यदीक्षागुरो-
र्भूमीकल्पतरोरशेषजनतासंगीतकीर्तेरिह ।
तस्यान्नामधिगत्य य कविकुलानन्दाय संपादित.
संदर्भस्तममत्सरा कृतधिय. कुर्वन्तु कर्णातिथिम् ॥ १७ ॥

जिह्मो लोक कथयति पुरो हन्त हित्वा गुणौघा-
नम्भ क्षारं गुणगणनिधेस्तस्य रत्नाकरस्य ।
विष्वक्छिद्रानुसरणसमारूढसर्वेन्द्रियाणा
दोषे दृष्टि. पिशुनमनसा नानुरागो गुणेषु ॥ १८ ॥

गुणिना गुणेषु सत्स्वपि पिशुनजनो दोषमात्रमादत्ते ।
कुसुमे फले विरागी क्रमेलक कण्ठकौघमिव ॥ ११९ ॥

सुजनानामपि हृदय पिशुनपरिष्वङ्गमलिनमिह भवति ।
पवन परागवाही रथ्यासङ्गे रजस्वलो भवति ॥ २० ॥

लोक एष गतलोचनत्रप कस्य वा न विवृणोति वाच्यताम् ।
लोचनोत्सवमशेषजीवन यत्कलङ्कयति चन्द्रमण्डलम् ॥ २१ ॥

पिशुन समारोहसि किं सुजनसमाजानभीष्टसौजन्य ।
करटोऽपि किं नु लभते कलकण्ठपद रसालमौलिगत ॥ २२ ॥

द्विरदरदनप्रौढाघातान्न तादृशसभ्रम
परशुपतनादस्य त्रासो न हन्त तथाविध ।
अयमविरतं क्रोडे क्रीडन्हताशहुताशनो
दलयति यथा मर्मात्यर्थं तरोर्न तथापर ॥ २३ ॥

आपातमलिनिमासौ सहृदयहृदये न दोषाय ।
अङ्गारयोगजन्मा निसर्गशुद्धे यथा स्फटिके ॥ २४ ॥

केनादिष्टौ कमलकुमुदोन्मीलने पुष्पवन्तौ
विश्वं तोयै स्नपयितुमसौ केन वा वारिवाह ।
विश्वानन्दोपचयचतुरो दुर्जनाना दुरापः
श्लाघ्यो लोके जयति महतामुज्ज्वलोऽयं निसर्ग. ॥ २५ ॥

कस्मादिन्दुरसौ धिनोति जगतीं पीयूषगर्भैः करै
कस्माद्वा जलधारयैव धरणिं धाराधर. सिञ्चति ।
श्रान्तं श्रान्तमयं च नन्दयति वा कस्मात्त्रिलोकीं रवि'
साधूनां हि परोपकारकरणे नोपाध्यपेक्षं मन ॥ २६ ॥

तोयानामधिपतिराकरो मणीनां शैलानामभयपदं महान्महद्भ्यश्च' ।
अग्राह्यो भवसि यदि त्वमेव तावत्को नु स्याज्जगति तदा जनावलम्ब ॥ २७ ॥

कुम्भोद्भवस्य करपुष्करकोषकोणे
पाथोनिधौ विधिवशाद्विपदं प्रयाते ।
ये दुर्लभास्त्रिदिवलोकविलासिनीनां
ते पङ्कसीमनि महामणयो लुठन्ति ॥ २८ ॥

गरलं यदि जलराशेरिदमुत्पन्नं किमेतेन ।
तेनैवास्य तु महिमा यदभूत्पीयूषपारिजातादि ॥ २९ ॥

पीयूषपारिजाताद्या केनाभूवन्पयोनिधे ।
रत्नैरेव तथाप्येष रत्नाकरपदं गत ॥ ३० ॥

गुणिन क इव विशेषो गुणरहिते जननि निरणायि ।
येन विहाय गुणाश्रयमगुणे गाढानुरागासि ॥ ३१ ॥

हरिमानिनि सिन्धुसंभवे कमले किं कथयामि ते गुणान्
अनुरज्यसि या जडे जने गुणगौरे पुरुषे वि[illegible]

[illegible]

निःशङ्कं गजपतिगण्डदानधारामाराध्य भ्रमर दिनान्यमून्यनैषीः ।
यावन्न स्फुरति करालकर्णतालस्तावत्त्वं नवनलिनीवनीमुपेयाः ॥ ३५ ॥

मधु नवसुधास्वादं तावन्निपाय्य निरन्तरं
निशि निशि निजक्रोडे काम ययासि निवेशितः ।
स्मरसि किमु तामेतामद्य त्वदेकपरायणां
भ्रमर नलिनीं दिक्षु भ्राम्यल्लताशतलम्पट ॥ ३६ ॥

इह रूपमात्रसारे चित्रकुले कनककह्लारे ।
न रसो नापि च गन्धो मधुकर बन्धो मुधा भ्रमसि ॥ ३७ ॥

न चेतश्चाम्पेयस्तबकनिकुरम्बेऽभिरमते
समुत्कण्ठा काचिन्न च विकचपुन्नागमुकुले ।
न मल्लीवल्लीनामपि मधुनि वाञ्छा मधुलिहः
समाघ्रातो नूनं यदवधि लवङ्गीपरिमलः ॥ ३८ ॥

भ्रम स्वैरं भ्रातर्भ्रमर नवयूथीषु बहुशो
मधूलीमन्विष्यन्कुमुदवनवीथीषु विचर ।
वसन्तप्रारम्भस्फुरितमधुमासप्रसभगो
न ते विस्मर्तव्यः क्वचन सहकारव्यतिकरः ॥ ३९ ॥

आघ्रायात्र मधूनि षट्पद मदं मा गाः कषायाङ्कुरै-
र्माकन्देन पिकाङ्गनार्पितवना मूर्धानमभ्यानत ।
अस्यामप्यननं [illegible] सर्वं यतो नापिता तादृशी
[illegible] विकचविच्युतिरस्य माधुर्यमनन्त ते ॥ ४० ॥
नारङ्गाण्यपि निम्ब निर्भर नीरसानि कुटजानि वाञ्छसि ।
चञ्चरीक [illegible] न [illegible] कथमपि विमोक्ष्यसि ॥ ४१ ॥
[illegible] मधु [illegible] मधुर [illegible] ।
[illegible] यदि [illegible] ॥ ४२ ॥
[illegible]
[illegible] ।

चञ्चरीक चतुरोऽसि चन्द्रिकावैभवे कुमुदिनीं निषेवसे।
भास्करे जयति पुष्करे करैरुन्मिषन्नवदलेऽनुरज्यसि॥ ५२॥

इतो वसन्तहेमन्तद्वैराज्यादिव दुर्मना।
न कुन्दे नापि माकन्दे पदं बध्नाति षट्पद॥ ५३॥

मा गा खेदं कमल किरणैरेष पीयूषगर्भै-
प्रालेयांशुर्यदिह कुमुदामोदमाविष्करोति।
नानुग्राह्यं यदसि महतामीदृशानामयं ते
मन्ये कालादिह परिणत. प्राक्तनो दुर्विपाक॥ ५४॥

यावत्त्वा न खलु हसन्ति कैरविण्यो यावत्त्वा तरणिकरा परामृशन्ति।
यावत्ते मधुविभवो नवोऽस्ति तावन्माध्वीकं वितर सरोज षट्पदेभ्य॥५५॥

रुचिरातिरुचिरा शुचित्वमुच्चै शिरसि धृत स्वयमेव शंकरेण।
कमलिनि मलिनीकरोषि कस्मान्मुखमिदमिन्दुमुदीक्ष्य लोककान्तम्॥५६॥

नलिनि निपुणतां वदामि किं ते भ्रमरविलासविशेषलालसाया।
त्रिभुवननयनोत्सवं यदिन्दुं न नयसि हन्त दृगन्तवर्त्मसीमाम्॥ ५७॥

न कुले नापि च शीले न चापि रूपेऽस्ति कश्चिदुत्कर्ष।
यत्पुष्णासि मिलिन्दानरविन्द महत्त्वमेतत्ते॥ ५८॥

वैदग्ध्यं मृगलाञ्छनस्य मनसो निर्माति मे न व्यथां
नो दूये चिरलालिता मधुलिह सर्पन्ति यन्नान्तिकम्।
जल्पन्तीव दुरक्षराणि मधुपश्रेणीध्वनिच्छद्मना
यत्कादम्ब कुमुद्वती हसति मा तन्मे मनस्ताम्यति॥ ५९॥

मरन्दलोभान्न मिलिन्दमाला भेजे न बाला श्रवणे निनाय।
हा हन्त नालीकमिदं दुरन्तप्रालेयपाली कवलीचकार॥ ६०॥

एकस्मिन्ननिरावयो समजनि स्वच्छे सरोवारिणि
भ्रात' किं च सहैव कानिचिदहान्यत्र व्यतीतानि नौ।
लब्धं तामरस त्वया मृगदृशां कर्णावतंसास्पदं
शेवालं विलुठामि पामरवधूपादाहते पाथसि॥ ६१॥

विश्रम्य काननमसौ दिवसावसाने
स्तव्येव षट्पदयुवा हृदयं बबन्ध ।
राजीव चेन्मलिनिमानमुरीकरोषि
कः स्यादहो मधुलिहामधुनावलम्बः ॥ ६२ ॥

मिलसि मनोज्ञे मनसा मालति मलिनेन वारिवाहेण ।
कुसुमाकरे विरज्यसि मुग्धे वैदग्ध्यमीदृशं कस्मात् ॥ ६३ ॥

सौरभ्येण ममाङ्गणोऽपि ककुभ पुष्णासि पुष्पंधयां-
स्तानन्तुष्टतस्तथापि कियतीस्त्वं यापयेर्यामिनीः ।
आनीतासि पुरे पुरस्तत इतो विन्यस्तचित्रामिषे
मालाकारकृते लवङ्गि ललिताङ्कस्ते गुणाञ्ज्ञास्यति ॥ ६४ ॥

नन्वेतस्य मधुवैभवमस्ति यत्ते
रे कुन्द किं दुरभिमानमुरीकरोषि ।
एतत्तु चेतसि करोषि सरोजबन्धु
पुष्पंधयोऽपि मयि सौरभमातनोति ॥ ६५ ॥

एष षट्पदयुवा यदायता कुन्द यापयति यामिनीस्त्वयि ।
हन्त तदपि नापचीयते पद्मिनीविरहवेदना हृदि ॥ ६६ ॥

आमोदैश्च कषायमङ्कुरमुरःप्रेमानुबद्धाशयो
माकन्दस्य यशांसि कोकिलवधू निर्माति दिग्भित्तिषु ।
माध्वीकानि निपीय तस्य मधुपास्तत्रैव गुञ्जन्त्यमी
[illegible] ॥ ६७ ॥

न पश्यति लवङ्गिका न च निषेवते मालती
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ६८

[illegible]
[illegible]

चञ्चरीक चतुरोऽसि चन्द्रिकावैभवे कुमुदिनीं निषेवसे ।
भास्करे जयति पुष्करे करैरुन्मिषन्नवदलेऽनुरज्यसि ॥ ५२ ॥

इतो वसन्तहेमन्तद्वैराज्यादिव दुर्मनाः ।
न कुन्दे नापि माकन्दे पदं बध्नाति षट्पदः ॥ ५३ ॥

मा गाः खेदं कमल किरणैरेष पीयूषगर्भैः
प्रालेयांशुर्यदिह कुमुदामोदमाविष्करोति ।
नानुग्राह्यं यदसि महतामीदृशानामयं ते
मन्ये कालादिह परिणतः प्राक्तनो दुर्विपाकः ॥ ५४ ॥

यावत्त्वा न खलु हसन्ति कैरविण्यो यावत्त्वां तरणिकराः परामृशन्ति ।
यावत्ते मधुविभवो नवोऽस्ति तावन्माध्वीकं वितर सरोज षट्पदेभ्यः ॥ ५५ ॥

रुचिरतिरुचिरा शुचित्वमुच्चैः शिरसि धृतः स्वयमेव शंकरेण ।
कमलिनि मलिनीकरोषि कस्मान्मुखमिदमिन्दुमुदीक्ष्य लोककान्तम् ॥ ५६ ॥

नलिनि निपुणतां वदामि किं ते भ्रमरविलासविशेषलालसायाः ।
त्रिभुवननयनोत्सवं यदिन्दुं न नयसि हन्त दृगन्तवर्त्मसीमाम् ॥ ५७ ॥

न कुले नापि च शीले न चापि रूपेऽस्ति कश्चिदुत्कर्षः ।
यत्पुष्णासि मिलिन्दानरविन्द महत्त्वमेतत्ते ॥ ५८ ॥

वैदग्ध्यं मृगलाञ्छनस्य मनसो निर्माति मे न व्यथां
नो दृये चिरलालिता मधुलिहः सर्पन्ति यन्नान्तिकम् ।
जल्पन्तीव दुरक्षराणि मधुपश्रेणीध्वनिच्छद्मना
यत्कादम्ब कुमुद्वती हसति मां तन्मे मनस्ताम्यति ॥ ५९ ॥

मकरन्दलोभात्र मिलिन्दमाला भेजे न बाला श्रवणे निनाय ।
हा हन्त नालीकमिदं दुरन्तप्रालेयपाली कवलीचकार ॥ ६० ॥

एकालिर्ननगयो समजनि सख्ये सरोवासिनि
श्रान्तः किं च मयैव कानिचिदहान्यत्र व्यतीतानि ते ।
लब्धं नामसम त्वया मृगदृशां कर्णावतंसास्पदं
त्वद्वाक्यं विदधामि पालनकृपादानेन फलंगि ॥ ६१ ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ९२ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९३ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९४ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ९५ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible] त्रिजगतामाप्यायनं [illegible]-
[illegible] ॥ ९६ ॥
[illegible]ऽपि
[illegible] वर्णनीया ।
[illegible] हृदयजनोऽपि
[illegible] ॥ ९७ ॥
[illegible]
[illegible] ।
न [illegible] तदपि [illegible] नोऽप्यनिन्द्य-
[illegible] ॥ ९८ ॥
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ९९ ॥

या महेशशिरसो विभूषणं या त्रिलोकजनलोचनोत्सवः ।
सेयमिन्दुकलिका दिनागमे तापिता कमिव नातितापयेत् ॥ १०० ॥

उत्साहं वनितासखेषु विरहग्लानेषु दैन्यं शशी
शोकं कोककुटुम्बिनीषु दिशति क्षेमं चकोरीषु च ।
लक्ष्मीं लुम्पति पङ्कजस्य कुमुदामोदाय संपद्यते
तद्बीजं ध्रुवमत्र पूर्वविहितं द्वेषस्य रागस्य च ॥ १०१ ॥

धुनोति ध्वान्तानि व्यपनयति नीहारपटलं
कुलं राजीवानां दलयति रथाङ्गं रमयति ।
जगद्व्यापी देवो जनयति जनानां च नयनं
न याति स्थेमानं यदि तदिह दैवं जयतु कः ॥ १०२ ॥

अरविन्दानि विन्दन्ति व्यथां विरहतो रवेः ।
तेषां विरहतस्तस्य न जाने कीदृगन्तरम् ॥ १०३ ॥

येन शैशवपदे मदेभराङ्गण्डसीम नखरैर्विखण्डितम् ।
यौवनोत्सवमवाप्य केसरी केषु दर्शयतु सोऽद्य पौरुषम् ॥ १०४ ॥

भूमिपालभवने स केसरी पञ्जरे स्फुरति रुद्धपौरुषः ।
उन्मिषत्सु करटेषु कुम्भिनां कः करोति करजार्पणोत्सवम् ॥ १०५ ॥

एतस्य केसरिपतेर्गिरिकाननानि
तानि स्मरन्ति परमस्य पराक्रमस्य ।
अद्यातिदुर्वहजराविकलस्य को नु
प्रत्येतु तानि चरितानि चिरंतनानि ॥ १०६ ॥

मग्न मत्ते सरसि करिभिर्विद्रुतं द्वीपिमुख्यै-
र्लीनं कुञ्जे शबरपतिभिर्मूर्छितं रङ्कुयूथैः ।
आकर्ण्योच्चैरिह मृगपतेर्जृम्भमाणस्य नादा-
न्कैः कैः किं किं न खलु चकितैः काननेऽस्मिन्क
स्मैरं सैरिभयूथपरिह सर. मृगेण विक्षोभितं
तावन्मृदुकुलं च कुं [illegible] द्वीपिभि ।

हेलाक्षिप्तपदे पराङ्गनानिधनावुज्जृम्भनापे हरौ
चित्रं सैव तदैव चित्रलिखितेवासीद्रुरम्यस्थली ॥ १०८ ॥

[illegible]
किञ्चित्कोपकषायितेन मनसा येनाङ्घ्रिपाशः कृतः ।
सोऽयं संप्रति [illegible] [illegible]
[illegible] पांसुभिः [illegible] समाकीर्यते ॥ १०९ ॥

गर्वान्धेन [illegible] केऽपि [illegible]
[illegible] ।
[illegible] स एव
[illegible] महते [illegible] ॥ ११० ॥

[illegible] गहनं न वीक्षते ।
[illegible] कूप एष खलु [illegible] ॥ १११ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ११२ ॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ११३ ॥

न [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ११४ ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

मातरं पितरं भक्त्या तोषयेन्न प्रकोपयेत्।
मातृशापेन नागानां सर्पसत्रेऽभवत्क्षयः ॥ १६ ॥
जराग्रहणतुष्टेन निजयौवनदः सुतः।
कृतः कनीयान्प्रणतश्चक्रवर्ती ययातिना ॥ १७ ॥ (युग्मम्)
दानं सत्त्वमितं दद्यान्न पश्चात्तापदूषितम्।
बलिनात्मार्पितो बन्धे दानशेषस्य शुद्धये ॥ १८ ॥
त्यागे सत्त्वनिधिः कुर्यान्न प्रत्युपकृतिस्पृहाम्।
कर्णः कुण्डलदानेऽभूत्कलुषः शक्तियाच्ञया ॥ १९ ॥
ब्राह्मणान्नावमन्येत ब्रह्मशापो हि दुःसहः।
तक्षकाग्नौ ब्रह्मशापात्परीक्षिदगमत्क्षयम् ॥ २० ॥
दम्भारम्भोद्धतं धर्मं नाचरेदन्तनिष्फलम्।
ब्राह्मण्यदम्भलब्धास्त्रविद्या कर्णस्य निष्फला ॥ २१ ॥
नासेव्यसेवया दध्याद्दैवाधीने धने धियम्।
भीष्मद्रोणादयो याताः क्षयं दुर्योधनाश्रयात् ॥ २२ ॥
परप्राणपरित्राणपरः कारुण्यवान्भवेत्।
मांसं कपोतरक्षायै स्वं श्येनाय ददौ शिबिः ॥ २३ ॥
अद्वेषपेशलं कुर्यान्मनः कुसुमकोमलम्।

---

१ 'नावपद्यन्त ये वाक्यं ताञ्शशाप भुजंगमान्। सर्पसत्रे वर्तमाने पावको व प्रधक्ष्यति ॥' इति महाभारत आदिपर्वणि विशेऽध्याये. २. 'गृहाण यौवनं मत्तश्चर कामान्यथेप्सितान्। जरयाहं प्रतिच्छन्नो चरिष्यामि यथात्थ माम् ॥ ययातिरुवाच— पुरो प्रीतोऽस्मि ते वत्स प्रीतश्चेदं ददामि ते। सर्वकामसमृद्धा ते प्रजा राज्ये भविष्यति ॥' इति महाभारत आदिपर्वणि चतुरशीतितमेऽध्याये. ३. 'वर्मणा कुण्डलाभ्यां च शक्तिं मे देहि वासव। अमोघा शत्रुसंघानां नाशिनी पृतनामुखे ॥' इति महाभारते वनपर्वणि दशाधिकत्रिशततमेऽध्याये. ४ 'यस्मान्मिथ्योपचरितो ह्यस्त्रलोभादिह त्वया। तस्मादेतन्न ते मूढ ब्रह्मास्त्रं प्रतिभास्यति ॥' इति महाभारते शान्तिपर्वणि राजधर्मे तृतीयेऽध्याये कर्णं प्रति परशुरामस्य शापः ५ 'उत्कृत्य स स्वयं मांसं राजा परमधर्मवित्। तुलयामास कौन्तेय कपोतेन समं विभो ॥' इति महाभारते वनपर्वण्येकत्रिंशदधिकशततमेऽध्याये

बभूव द्वेषदोषेण देवदानवसंक्षयः ॥ २४ ॥
अविस्मृतोपकारः स्यान्न कुर्वीत कृतघ्नताम् ।
हत्वोपकारिणं विप्रो[1] नाडीजङ्घमधश्च्युतः ॥ २५ ॥
स्त्रीजितो न भवेद्धीमान्गाढरागवशीकृतः ।
पुत्रशोकाद्दशरथो जीवं जायाजितोऽत्यजत् ॥ २६ ॥
न स्वयं संस्तुतिपदैर्ग्लानिं गुणगणं नयेत् ।
स्वगुणस्तुतिवादेन ययातिरपतद्दिवः ॥ २७ ॥
त्यजेन्मृगव्यव्यसनं हिंसयातिमलीमसम् ।
मृगयारसिकः पाण्डुः शापेन तनुमत्यजत् ॥ २८ ॥
क्षिपेद्वाक्यशरांस्तीक्ष्णान्न पारुष्यव्युपप्लुतान् ।
वाक्पारुष्यरुषा चक्रे भीमः कुरुकुलक्षयम् ॥ २९ ॥
परेषां क्लेशदं कुर्यान्न पैशुन्यं प्रभोः प्रियम् ।
पैशुन्येन गतौ राहोश्चन्द्रार्कौ भक्षणीयताम् ॥ ३० ॥
कुर्यान्नीचजनाभ्यस्तां न याच्ञां मानहारिणीम् ।
बलियाच्ञापरः प्राप लाघवं पुरुषोत्तमः ॥ ३१ ॥
न जातु छद्मना कुर्यात्सतां मर्मविदारणम् ।
चिच्छेद वदनं शम्भुर्ब्रह्मणो वेदवादिनः ॥ ३२ ॥
न बन्धुसंबन्धिजनं दूषयेन्नापि वर्जयेत् ।
दक्षयज्ञक्षयायाभूत्त्रिनेत्रस्य विमानना ॥ ३३ ॥
न विवादमदान्धः स्यान्न परेषाममर्षणः ।
वाक्पारुष्याच्छिरश्छिन्नं शिशुपालस्य शौरिणा ॥ ३४ ॥
गुणस्तवेन कुर्वीत महतां मानवर्धनम् ।

---

१ विप्रो गौतमः नाडीजङ्घ नाम [illegible]

हनूमानभवत्स्तुत्या रामकार्यभरक्षमः ॥ ३५ ॥
गुणेष्वेवादरं कुर्यान्न जातो जातु तत्त्ववित् ।
द्रौणिर्द्विजोऽभवच्छूद्रः शूद्रश्च विदुरः क्षमी ॥ ३६ ॥
नात्यर्थमर्थार्थनया धीमानुद्वेजयेज्जनम् ।
अब्धिर्दत्ताश्वरत्नश्रीर्मथ्यमानोऽसृजद्विषम् ॥ ३७ ॥
वक्रैः क्रूरतरैर्लुब्धैर्न कुर्यात्प्रीतिसंगतिम् ।
वसिष्ठस्याहरद्धेनुं विश्वामित्रो निमन्त्रितः ॥ ३८ ॥
तीव्रे तपसि लीनानामिन्द्रियाणां न विश्वसेत् ।
विश्वामित्रोऽपि सोत्कण्ठः कण्ठे जग्राह मेनकाम् ॥ ३९ ॥
कुर्याद्वियोगदुःखेषु धैर्यमुत्सृज्य दीनताम् ।
अश्वत्थामवधं श्रुत्वा द्रोणो गतधृतिर्हतः ॥ ४० ॥
न क्रोधयातुधानस्य धीमान्गच्छेदधीनताम् ।
पपौ राक्षसवद्भीमः क्षतजं रिपुवक्षसः ॥ ४१ ॥
प्रभुप्रसादे नो दद्यात्स्वविनाशास्पदे मतिम् ।
स्वक्षयायोद्धतं युद्धं बाणस्यक्षमयाचत ॥ ४२ ॥
विद्योद्योगी गतोद्वेगः सेवया तोषयेद्गुरुम् ।
गुरुसेवापरः सेहे कायक्लेशदशां कचः ॥ ४३ ॥
भक्तं शक्तं हितं रक्तं निर्दोषं न परित्यजेत् ।
रामस्त्यक्त्वा सतीं सीतां शोकशल्यातुरोऽभवत् ॥ ४४ ॥
रक्षेत्ख्यातिं पुनः स्मृत्या यशःकायस्य जीवनीम् ।

१. वाल्मीकीयरामायणे किष्किन्धाकाण्डे षट्षष्टितमे सर्गे कथेयं द्रष्टव्या. २ द्रौणिरश्वत्थामा. इयं कथा महाभारते सौप्तिकपर्वसमाप्तौ द्रष्टव्या. ३ 'एवमुक्तस्तु पार्थ विश्वामित्रो बलादिव । हंसचन्द्रप्रतीकाशां नन्दिनीं तां जहार गाम् ॥' इति महाभारते आदिपर्वणि पञ्चसप्तत्यधिकशततमेऽध्याये. ४. इयं कथा महाभारते आदिपर्वणि द्विसप्ततितमेऽध्याये द्रष्टव्या ५ दीनतामुत्सृज्य धैर्यं कुर्यादित्यन्वयः. ६ 'दद्हि मम युद्धस्य कच्चिदागमनं भवेत् । न मे युद्धं विना देव रतिरस्ति प्रसीद मे ॥' इति हरिवंशे द्वितीयपर्वणि. ७ कचो बृहस्पतिपुत्रः. तत्कथा महाभारते आदिपर्वणि षट्सप्ततितमेऽध्याये द्रष्टव्या

[illegible] ॥ २५ ॥
न [illegible] ।
[illegible] ॥ २६ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ २७ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ २८ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ २९ ॥
[illegible] ॥ ३० ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३१ ॥
[illegible]
[illegible] ॥ ३२ ॥
न [illegible] ।
[illegible] ॥ ३३ ॥
न [illegible]
[illegible] ॥ ३४ ॥

[illegible]

आद्यः पल्लवसंपदं करपदे बिम्बाधरे चापर-
शुण्डादण्डगुणं तवोरुयुगले येनादधे माधव ॥ ४८ ॥
रम्भास्तम्भयुग न तद्यदुपरि स्थूलं तवोरुद्वयं
तूणीरौ मकरध्वजस्य सुमनोमोदेन विझो वयम् ।
हा कष्टं मधुकैटभौ स्फुटमदौ किं कैटभारे हठा-
न्निष्पिष्टौ शतकोटिकोटिकठिनौ तस्मिन्स्थले कोमले ॥ ४९ ॥
स्तम्भद्वैतमिदं पयोनिधिसुतागेहस्य मन्दाकिनी-
स्यन्दामन्दमरन्दिताङ्घ्रिकमलद्वन्द्वस्य नालायुगम् ।
त्वज्जङ्घायुगलं विमुक्तिकलशीनिर्माणदण्डद्वय
संपत्तिद्विपसंघयन्त्रणविधावालानयुग्मं भजे ॥ ५० ॥
विद्वान्सोऽपि कथ कठोरकमठीपृष्ठेन तुल्यं वद-
न्तीदृक्पादयुगं कथं नु कमला वक्षोजशैले दधत् ।
धिङ्मन्दां वसुधामिदं मधुरिपो गोचारणे सचर-
त्पाषाणाङ्कुरकण्टकादिषु हठादृष्ट्वा विदीर्णा न यत् ॥ ५१ ॥
यद्गलौघमरीचयोऽपि समताव्यावर्तन विश्वत
कृत्वा दिग्वलयं भ्रमन्ति महिला नादैर्मधुस्यन्दिभि ।
यच्च ब्रह्मशिवेन्द्रवन्दितपदद्वन्द्वोपरि द्योतते
तत्कृष्णस्य पदाङ्गदद्वयमत. किं वर्ण्यतां मादृशै ॥ ५२ ॥
शेते यत्कमलालया तव पदाम्भोजद्वये संगता
धाता तत्र तनूपधानयुगलं गुल्फच्छलान्निर्ममे ।
किं वा मन्मथकारुणा विरचिते तस्या मुदे कन्दुके
सा यत्क्रीडति पाणिपङ्कजतले कृत्वा सखीभि सह ॥ ५३ ॥
या रक्ता दशलोकपालमुकुटप्रान्तत्विषः संततं
कल्पक्ष्मारुहपुष्पसंभृतरुचस्त्वत्पादमूले वभु ।
ता दीव्यन्नखराञ्चिताङ्गुलितया जानन्ति सत्यं जना.
स्वस्मिन्नेव सदाधरेण दधते लेखा यदूर्ध्वश्रियम् (?) ॥ ५४ ॥

१. वज्राग्रकठोरौ.

पीयूषद्युतिबिम्बमम्बरतले विद्योतमानं पुरः
प्रेक्ष्योत्फुल्लदृशा त्वया मुहुरिदं देहीति यद्याचितम् ।
तन्मन्ये तव पङ्कजेक्षण महच्चित्रं यशोदार्थनं
यत्त्वत्पादसरोजयोर्नखमणिव्याजेन शीतांशव ॥ ५५ ॥

सत्यं यद्विबुधा वदन्ति पदयोर्द्वन्द्वं तवाम्भोरुहे
गोधूलिच्छलतः स्थितानि परितो हंसालिचेतांस्यलम् ।
पीत्वैतन्मकरन्दबिन्दुमनकृद्वृन्दावनीभूपते
मञ्जीरद्वयमञ्जुशिञ्जितमिषाद्गुञ्जन्ति यत्खञ्जनम् ॥ ५६ ॥

आकृष्याखिलवन्दितः प्रथमतो गर्गं मुनीन्द्रैर्नतः
कृत्वा मानसपङ्कजे तव पदद्वन्द्वं स तन्निन्धनैः ।
येनात्मिन्नरविन्दलोचन पुनस्तत्केसरगणा द्युति-
स्तोमेनापि समञ्चितः समुदयत्युच्चैस्तरां शोणिना ॥ ५७ ॥

हंसास्त्वामुपनीय मानससरोजन्मप्रदेशेऽनिशं
क्रीडन्ति कमलालयेन भवता सार्धं प्रमोदं दधुः ।
स त्वं लोचनलोहिताधरपदद्योतः श्रितो हंसता
तत्सम्पर्कवशादिति व्रजकुलालंकार शङ्कामहे ॥ ५८ ॥

क्षुद्रात्मा नितरां विशुभ्रतनरः काठिन्यदाक्षिण्य
किं वा केवलकोमलः [illegible] चेन्निश्चिन्[illegible] पदम् ।
मन्ये सोऽयमितीव लोकमनि[illegible] मदोधकमा[illegible]
त्वं धत्से पदयोर्यद [illegible] । ५९ ।

त्वां नित्यं समुपास्य [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] । ६० ।

[illegible]
[illegible]

आद्यः पल्लवसंपदं करपदे बिम्बाधरे चापरः
शुण्डादण्डगुणं तवोरुयुगले येनादधे माधव ॥ ४८ ॥
रम्भास्तम्भयुगं न तद्यदुपरि स्थूलं तवोरुद्वयं
तूणीरौ मकरध्वजस्य सुमनोमोदेन विद्मो वयम् ।
हा कष्टं मधुकैटभौ स्फुटमदौ किं कैटभारे हठा-
न्निष्पिष्टौ शतकोटिकोटिकठिनौ तस्मिन्स्थले कोमले ॥ ४९ ॥
स्तम्भद्वैतमिदं पयोनिधिसुतागेहस्य मन्दाकिनी-
स्यन्दामन्दमरन्दिताङ्घ्रिकमलद्वन्द्वस्य नालायुगम् ।
त्वज्जङ्घायुगलं विमुक्तिकलशीनिर्माणदण्डद्वयं
संपत्तिद्विपसंघयन्त्रणविधावालानयुग्मं भजे ॥ ५० ॥
विद्वान्सोऽपि कथं कठोरकमठीपृष्ठेन तुल्यं वद-
न्तीदृक्पादयुगं कथं नु कमला वक्षोजशैले दधत् ।
धिङ्मन्दां वसुधामिदं मधुरिपो गोचारणे संचर-
त्पाषाणाङ्कुरकण्टकादिषु हठाद्दृष्ट्वा विदीर्णा न यत् ॥ ५१ ॥
यद्भ्लौघमरीचयोऽपि समताद्व्यावर्तनं विश्वतः
कृत्वा दिग्वलयं भ्रमन्ति महिता नादैर्मधुस्यन्दिभिः ।
यच्च ब्रह्मशिवेन्द्रवन्दितपदद्वन्द्वोपरि द्योतते
तत्कृष्णस्य पदाङ्गदद्वयमतः किं वर्ण्यतां मादृशैः ॥ ५२ ॥
शेते यत्कमलालया तव पदाम्भोजद्वये संगता
धाता तत्र तनूपधानयुगलं गुल्फच्छलान्निर्ममे ।
किं वा मन्मथकारुणा विरचिते तस्या मुदे कन्दुके
सा यत्क्रीडति पाणिपङ्कजतले कृत्वा सखीभिः सह ॥ ५३ ॥
या रक्ता दशलोकपालमुकुटप्रान्तात्विषः संततं
कल्पद्रुमाग्रपुष्पसंभृतरुचस्त्वत्पादमूले बभुः ।
ता दीव्यन्नखगाश्रिताङ्गुलितया जानन्ति सत्यं जना
स्त्वस्मिन्नेव सदाधरेण दधते लक्ष्मा यदूर्ध्वश्रियम् (?) ॥ ५४ ॥

[illegible]

उत्फुल्लैः परिपीय कर्णपुटकैर्वंशीनिनादामृतं
तत्र घ्राणमुदस्य दत्तकवलं प्रोद्भिन्नरोमाङ्कुरम् ।
निस्पन्दैर्नयनैरमन्दमधुरं श्यामं महस्तावकं
येनोद्वीक्षितमम्बुजेक्षण भजे तद्गोकदम्बं तव ॥ ६८ ॥

जम्भारे स्फुरदायुधस्य भवता दम्भाद्रिविद्रावणं
कृत्वा वामभुजेन सप्तदिवसान्योऽसौ धृत पर्वत ।
सोऽस्तु स्निग्धतमालसारघटितस्तम्भैकसंभावित-
प्रासादद्युतिनिन्दक प्रतिपदं भव्याय गोवर्धन ॥ ६९ ॥

त्वद्बाहूद्धृतपर्वतार्पितदृशः प्रेक्ष्य प्रियाया स्खल-
द्धास पीनपयोधरक्षितिधरौ दोस्तम्भकम्पे तव ।
शैले चञ्चलतां गते व्रजपते त्रासाकुले गोकुले
नन्दे मन्दमुखद्युतौ जयति ते मन्दाक्षमन्देक्षणम् ॥ ७० ॥

पौगण्डं मदखण्डनं बलभिदः किं ते हरे स्तूयते
कौमारं चरितं यतो विजयते व्यामोहनं ब्रह्मणः ।
किं स्तव्यं तव यौवनं त्रिपुरजिद्बाणप्रबन्धे जित-
स्नेहं [illegible] भावेऽपि नेत्रश्रियः [illegible]

धीरे दावहुताशने निजजन[illegible]
नि[illegible] पशुभि[illegible] त्वयि ।
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

किं त्वेकं शतपत्रलोचन महच्चित्रं यदस्मादधः
पाता पुण्यतमा विमुक्तिनगरीनिःश्रेणिका स्वर्धुनी ॥ ६१ ॥

यत्पादाम्बु विधाय मूर्धनि चितावासः शिवत्वं हठा-
त्प्राप्तो भक्षितकालकूटनिकरो मृत्युंजयत्वं ययौ ।
दिग्वासा नृकपालमात्रविभवश्चाविन्ददीशानतां
स त्वं नन्दसि यस्य मन्दिरगतो नन्दाय तस्मै नमः ॥ ६२ ॥

धूलीधूसरितं मुखं तव क्षरत्पूर्णेन्दुनिन्दावहं
व्यालोलालककुण्डलद्युति चलन्नेत्रश्रिया प्रोल्लसत् ।
यालोक्यार्द्रविलोचना स्मितमुखी प्रस्यन्दमानस्तनी
पाणिभ्यामवलम्ब्य चुम्बितवती तां नन्दजायां भजे ॥ ६३ ॥

पीत्वा स्तन्यविषं सहासुपवनैः संपातिते पूतना-
देहे वै भवता जनार्दन तृणावर्ते च नीते क्षयम् ।
राहून्मुक्तसुधामयूखसुषमा यादृक्चकोरालिभि-
र्याभिस्त्वद्वदनद्युतिश्चुलुकिता ता गोपकन्याः स्तुमः ॥ ६४ ॥

यद्बन्धस्य विधित्सयापि विवशः कीनाशपाशैर्दृढं
बद्धः सानुगपुत्रबान्धवजनो दुर्योधनोऽन्त गतः ।
तं त्वां येन निबध्य नन्ददयिता वृन्दारकैर्वन्दिता
जातानन्दमयी मुकुन्द महते भावाय तस्मै नमः ॥ ६५ ॥

निर्भिन्ने यमलार्जुनेऽतिचकितास्तूर्णं गृहान्निर्गताः
पीत्वा दृक्चषकैस्त्वदक्षततनूरूपामृतं निर्वृताः ।
त्वामादाय विधाय नेत्रसलिलैः सिक्तं त्वगमाश्रिता
ये वृन्दावनमागता कृतधियस्तान्गोपवृद्धान्स्तुमः ॥ ६६ ॥

हत्वा कालियदन्दशूकदमनं त्वय्याश्रिते ताण्डवं
नृत्योत्क्षिप्तसमस्तमस्तकमणिस्तोमैः समुद्यत्स्वपि ।
येनालोकि विभातभास्करकरप्रारम्भशोभाङ्कुर-
दृक्पद्मैरुदयद्युति [illegible] मनः ॥ ६७ ॥

उत्फुल्लैः परिपीय कर्णपुटकैर्वंशीनिनादामृतं
तच्च घ्राणमुदस्य दत्तकवलं प्रोद्भिन्नरोमाङ्कुरम् ।
निःस्पन्दैर्नयनैरमन्दमधुरं श्याम महस्तावकं
येनोद्वीक्षितमम्बुजेक्षण भजे तद्गोकदम्बं तव ॥ ६८ ॥

जम्भारेः स्फुरदायुधस्य भवता दम्भाद्रिविद्रावणं
कृत्वा वामभुजेन सप्तदिवसान्योऽसौ धृतः पर्वतः ।
सोऽस्तु स्निग्धतमालसारघटितस्तम्भैकसंभावित-
प्रासादद्युतिनिन्दकः प्रतिपदं भव्याय गोवर्धनः ॥ ६९ ॥

त्वद्बाहूद्धृतपर्वतार्पितदृशः प्रेक्ष्य प्रियायाः स्खल-
द्वासःपीनपयोधरक्षितिधरौ दोःस्तम्भकम्पे तव ।
शैले चञ्चलतां गते व्रजपते त्रासाकुले गोकुले
नन्दे मन्दमुखद्युतौ जयति ते मन्दाक्षमन्देक्षणम् ॥ ७० ॥

पौगण्डं मदखण्डन बलभिदः किं ते हरे स्तूयते
कौमारं चरितं यतो विजयते व्यामोहनं ब्रह्मणः ।
किं स्तव्यं तव यौवनं त्रिपुरजिद्बाणयुद्धे जितं
संमोहं गमितास्त्वया यदबला भावेऽपि नेत्रश्रिया(१) ॥ ७१ ॥

पीते दावहुताशने निजजनत्राणैकहेतोस्त्वया
निःस्पन्दं पशुपौघपक्षिपशुभिः पेपीयमाने त्वयि ।
प्रेमार्द्राण्यतिनिर्मलानि दिविषच्चित्तानि सत्यं मुहु-
स्त्वद्गात्रे नु वितीर्यमाणकुसुमव्याजेन भान्ति प्रभो ॥ ७२ ॥

[illegible] मुहुः [illegible] प्रतीक्षागत
पर्यालोच्य विलोक्य धूमपटलं गो[illegible] ।
उच्चैः कोकिलकूजितं च [illegible] विदित्वा मुहु-
स्त्वां या [illegible] गोप[illegible] ॥ ७३ ॥

[illegible] प्रतिपथं [illegible]
[illegible] ।

---

१ [illegible]

किं त्वेकं शतपत्रलोचन महच्चित्रं यदस्मादधः
पाता पुण्यतमा विमुक्तिनगरीनिःश्रेणिका स्वर्धुनी ॥ ६१ ॥
यत्पादाम्बु विधाय मूर्धनि चितावासः शिवत्वं हठा-
त्प्राप्तो भक्षितकालकूटनिकरो मृत्युंजयत्वं ययौ ।
दिग्वासा नृकपालमात्रविभवश्चाविन्ददीशानतां
स त्वं नन्दसि यस्य मन्दिरगतो नन्दाय तस्मै नमः ॥ ६२ ॥
धूलीधूसरितं मुखं तव क्षरत्पूर्णेन्दुनिन्दावहं
व्यालोलालककुण्डलद्युति चलन्नेत्रश्रिया प्रोल्लसत् ।
यालोक्यार्द्रविलोचना स्मितमुखी प्रस्यन्दमानस्तनी
पाणिभ्यामवलम्ब्य चुम्बितवती तां नन्दजाया भजे ॥ ६३ ॥
पीत्वा स्तन्यविषं सहासुपवनैः संपातिते पूतना-
देहे वै भवता जनार्दन तृणावर्ते च नीते क्षयम् ।
गह्वन्मुक्तसुधामयूखसुषमा यादृक्चकोरालिभि-
र्याभिस्त्वद्वदनद्युतिश्चुलुकिता ता गोपकन्याः स्तुमः ॥ ६४ ॥
यद्बन्धस्य विधित्सयापि विवशः कीनाशपाशैर्दृढं
बद्धः सानुगपुत्रबान्धवजनो दुर्योधनोऽन्तं गतः ।
तं त्वां येन निबध्य नन्ददयिता वृन्दारकैर्वन्दिता
ज्ञातानन्दमयी मुकुन्द महते भावाय तस्मै नमः ॥ ६५ ॥
निर्भिन्ने यमलार्जुनेऽतिचकितास्तूर्णं गृहान्निर्गता
पीत्वा दृक्चषकैस्त्वदक्षततनूरूपामृतं निर्वृताः ।
त्वामादाय विधाय नेत्रसलिलैः सिक्तं त्वगमाश्रिता
ये वृन्दावनमागताः कृतधियस्तान्गोपवृद्धान्स्तुमः ॥ ६६ ॥
कृत्वा कालियदन्दशूकदमनं त्वय्यास्थिते ताण्डवं
[illegible] मनुतन्धुरि ।
[illegible]
[illegible] भजे ॥ ६७ ॥

उत्फुल्ले परिपीय कर्णपुटकैर्वंशीनिनादामृतं
तच्च घ्राणपुटस्य दत्तकवलं प्रोद्भिन्नरोमाङ्कुरम् ।
निःस्पन्दैर्नयनैरमन्दमधुरं श्यामं महस्तावकं
येनोद्वीक्षितमम्बुजेक्षण भजे तद्गोकदम्बं तव ॥ ६८ ॥

जम्भारेः स्फुरदायुधस्य भवता दम्भाद्रिविद्रावणं
कृत्वा वामभुजेन सप्तदिवसान्योऽसौ धृतः पर्वतः ।
सोऽस्तु स्निग्धतमालसारघटितस्तम्भैकसंभावित-
प्रासादद्युतिनिन्दकः प्रतिपदं भव्याय गोवर्धनः ॥ ६९ ॥

त्वद्बाहूद्धृतपर्वतार्पितदृशः प्रेक्ष्य प्रियायाः स्खल-
द्धासं पीनपयोधरक्षितिधरौ नो स्तम्भकम्पे तव ।
शैले चञ्चलतां गते व्रजपते त्रासाकुले गोकुले
नन्दे मन्दमुखद्युतौ जयति ते मन्दाक्षमन्देक्षणम् ॥ ७० ॥

पौगण्डं मदखण्डनं बलभिदः किं ते हरे स्तूयते
कौमारं चरितं यतो विजयते व्यामोहनं ब्रह्मणः ।
किं स्तव्यं तव यौवनं त्रिपुरजिद्बाणप्रबुद्धे जिन
स्नेहं गर्वितान्वया यददला भावेऽपि नेत्रश्रिया ॥ ७१ ॥

पीते वावदुनागने निजजनत्राणैकहेतोस्त्वया
निःस्पन्दं पटुपीधपद्मपशुभिः पेपीयमाने त्वयि ।
प्रेमार्द्राण्यतिनिर्मलानि विविधच्छिन्नानि नत्वा हठु-
स्त्वद्गात्रे नु विनिर्गतानि [illegible] भान्ति प्रभो ॥ ७२ ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

* [illegible]

संदष्टोष्ठमुदश्रु मर्दितकरं तच्चेष्टितं शृण्वतः
कंसध्वंसमभीप्सतो जयति ते भ्रात्रा समं मन्त्रणा ॥ १००
या संव्याप्य सुवर्णभूधरपदं जाता गिरीशार्चिता
स्वच्छा हंसकविप्रिया कमलभूद्गाम्भीर्यमभ्यञ्चति ।
येयं कृष्णपदाब्जभक्तिवसुधापातालमालम्बिता
सा तापं मम सर्वतः प्रशमयत्वानन्दमन्दाकिनी ॥ १०१ ॥
ये पाण्डित्यकवित्वसूनुधरणीधर्मार्थकामाणिमा-
दीशित्वेन्द्रपदासिमोक्षमथवा वाञ्छन्ति भक्तिं हरौ ।
संभूतां मधुसूदनप्रपदतः सन्तो भजन्त्वादरा-
त्ते संसारदवाग्नितापशमनीमानन्दमदाकिनीम् ॥ १०२ ॥

इति श्रीमन्नन्दनन्दनपदद्वन्द्वसमुदञ्चन्नखचन्द्रचन्द्रिकाचयदत्तचित्तचकोर-
श्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचितानन्दमन्दाकिनी संपूर्णा ।

श्रीशंकराचार्यकृतम्

अम्बाष्टकम् ।

टिप्पणसहितम् ।

चेटीभवन्निखिलखेटी कदम्बतरुवाटीषु नाकिपटली-
कोटीरचारुतरकोटीमणीकिरणकोटीकरम्बितपदा ।
पाटीरगन्धिकुचशाटी कवित्वपरिपाटीमगाधिपसुता
घोटीकुलादधिकधाटीमुदारमुखवीटीरसेन तनुताम् ॥ १ ॥

अगाधिपो हिमाद्रिस्तत्सुता । ममेति शेषः । मम कवित्वस्य कविताया परिपाटीमतिपरिचितिमुदार कवित्वादिगुणप्रसरकर्ता चासौ मुखवीटीरसस्तेन स्वमुखचर्विततांम्बूलरसेन तनुता विस्तारयतु । कीदृश्यगसुता । कदम्बतरूणा वाटीषूद्यानेषु चेटीभवन्त्यो दासीभवन्त्यो निखिला. सर्वा खेट्यो गगनचारिण्यः सिद्धचारणविद्याधरादिस्त्रियो यस्या सा । पुनः कीदृशी । नाकिना देवाना पटली समूहस्तस्या. कोटीराणि मुकुटास्तेषा चारुतरा अतिसुन्दराश्च ता कोटीमणयोऽग्रभागस्थितरत्नानि तासा किरणकोट्योऽसंख्या किरणास्ताभि करम्बिते व्यामिश्रे पदे यस्या सा । पुन. कीदृशी । पाटीरस्य चन्दनस्येव गन्धो यस्या एतादृशी कुचशाटी कञ्चुकी यस्या सा । कीदृशीं कवित्वपरिपाटीम् । घोटीना [वडवाना] कुल समूहस्तस्मादधिका धाटी धोरणी यस्यास्ताम् ॥

कूलातिगामिभयतूलावलिज्वलनकीला निजस्तुतिविधा-
कोलाहलक्षपितकालामरी कुशलकीलालपोषणनभाः ।
स्थूला कुचे जलदनीला कचे कलितलीला कदम्बविपिने
शूलायुधप्रणतिशीला विभातु हृदि शैलाधिराजतनया ॥ २ ॥

अमरी देवी । शैलाधिराजस्य हिमाद्रेस्तनया पार्वती हृदि विभातु स्फुरतु । कीदृशी । कूलं सीमा । कूलमतीत्य गच्छन्तीति कूलातिगामीनि तानि च तानि भयानि तान्येव तूलावलयः कार्पासराशयस्तासां ज्वलने प्रदीपने कीलेवाग्निज्वालेव । पुनः कीदृशी । निजा चासौ स्तुतिश्च तस्या विधा विधानं तस्या यः कोलाहलस्तेन क्षपितो दूरीकृतः कालो मृत्युलक्षणारिर्दुष्टमनयो यया सा । पुनः कीदृशी । कुशलमेव कीलालं जलं तेन पोषणं पालनं तद्विषये नभा मेघ इव । 'मेघश्रावणवृष्टिषु । नभः' इति रत्नकोषः । पुनः कीदृशी । कुचे स्थूला । पीनस्तनीत्यर्थः । कचे केशपाशे जलदनीला । नीलकेशेत्यर्थः । कदम्बविपिने कलिता कृता लीला यया सा । पुनः कीदृशी । शूलायुधस्य शिवस्य प्रणतौ शीलं यस्याः सा ॥

यत्राशयो लगति तत्रागजा वसतु कुत्रापि निस्तुलशुका
सुत्रामकालमुखसत्राशनप्रकरसुत्राणकारिचरणा ।
छत्रानिलातिरयपत्राभिरामगुणमित्रामरीसमवधूः
कुत्रासहन्मणिविचित्राकृतिः स्फुरितपुत्रादिदाननिपुणा ॥ ३ ॥

[illegible] । [illegible] पार्वती । [illegible] वसतु । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] यया सा । पुनः कीदृशी । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] दाने निपुणा ॥

[illegible]
[illegible] ।

संदष्टोष्ठमुदश्रु मर्दितकरं तच्चेष्टितं शृण्वत-
कंसध्वंसमभीप्सतो जयति ते भ्रात्रा समं मन्त्रणा ॥ १०० ॥
या संव्याप्य सुवर्णभूधरपदं जाता गिरीशार्चिता
स्वच्छा हंसकविप्रिया कमलमुद्गाम्भीर्यमभ्यञ्चति ।
येयं कृष्णपदाब्जभक्तिवसुधापातालमालम्बितां
सा तापं मम सर्वत प्रशमयत्वानन्दमन्दाकिनी ॥ १०१ ॥
ये पाण्डित्यकवित्वसूनुधरणीधर्मार्थकामाणिमा-
दीशित्वेन्द्रपदाप्तिमोक्षमथवा वाञ्छन्ति भक्ति हरौ ।
संभूतां मधुसूदनप्रपदतः सन्तो भजन्त्वादरा-
त्ते संसारदवाग्नितापशमनीमानन्दमदाकिनीम् ॥ १०२ ॥

इति श्रीमन्नन्दनन्दनपदद्वन्द्वसमुदञ्चन्नखचन्द्रचन्द्रिकाचयदत्तचित्तचकोर-
श्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचितानन्दमन्दाकिनी सपूर्णा ।

श्रीशंकराचार्यकृतम्

अम्बाष्टकम् ।

टिप्पणसहितम् ।

चेटीभवन्निखिलखेटी कदम्बतरुवाटीषु नाकिपटली-
कोटीरचारुतरकोटीमणीकिरणकोटीकरम्बितपदा ।
पाटीरगन्धिकुचशाटी कवित्वपरिपाटीमगाधिपसुता
घोटीकुलादधिकधाटीमुदारमुखवीटीरसेन तनुताम् ॥ १ ॥

अगाधिपो हिमाद्रिस्तत्सुता । ममेति शेष । मम कवित्वस्य कविताया परिपाटीम-
तिपरिचितिमुदार कवित्वादिगुणप्रसरकर्ता चासौ मुखवीटीरसस्तेन स्वमुखचर्वितताम्बू-
लरसेन तनुता विस्तारयतु । कीदृश्यगसुता । कदम्बतरूणा वाटीषूद्यानेषु चेटीभवन्त्यो
दासीभवन्त्यो निखिलाः सर्वा खेट्यो गगनचारिण्य सिद्धचारणविद्याधरादिस्त्रियो यस्या
सा । पुन. कीदृशी । नाकिना देवाना पटली समूहस्तस्या. कोटीराणि मुकुटास्तेषा
चारुतरा अतिसुन्दराश्च ता. कोटीमणयोऽग्रभागस्थितरत्नानि तासा किरणकोट्यो-
ऽसंख्या किरणास्ताभि करम्बिते व्यामिश्रे पदे यस्या सा । पुन. कीदृशी । पाटीरस्य
चन्दनस्येव गन्धो यस्या एतादृशी कुचशाटी कञ्चुकी यस्या सा । कीदृशीं कवित्वप-
रिपाटीम् । घोटीना [वडवाना] कुल समूहस्तस्मादधिका धाटी धोरणी यस्यास्ताम् ॥

कूलातिगामिभयतूलावलिज्वलनकीला निजस्तुतिविधा-
कोलाहलक्षपितकालामरी कुशलकीलालपोषणनभा ।
स्थूला कुचे जलदनीला कचे कलितलीला कदम्बविपिने
शूलायुधप्रणतिशीला विभातु हृदि शैलाधिराजतनया ॥ २ ॥

अम्बा देवी । शैलाधिराजस्य हिमाद्रेस्तनया पार्वती हृदि विभातु स्फुरतु । कीदृशी । कूलं तीरम् । कूलमतीत्य गच्छन्तीति कूलातिगामीनि तानि च तानि भयानि तान्येव तूलावलयः कर्पासराशयस्तासां ज्वलने दहने कीलेव ज्वालेव । पुनः कीदृशी । निजा चासौ स्तुतिश्च तस्या विधा विधानं तस्या यः कोलाहलस्तेन क्षपितो दूरीकृतः कालो मृत्युलक्षणादिदुष्टसमयो यया सा । पुनः कीदृशी । कुशलमेव कीलालं जलं तेन पोषणं पालनं तद्विषये नभा मेघ इव । '[illegible] । नभः' इति रत्नकोशः । पुनः कीदृशी । कुचे स्थूला । पीनकुचेत्यर्थः । कचे केशपाशे जलदनीला । नीलकेशेत्यर्थः । कदम्बविपिने कलिता कृता लीला यया सा । पुनः कीदृशी । शूलायुधस्य शिवस्य प्रणतौ शीलं यस्याः सा ॥

यत्रागयो लगति नत्रागजा वसतु कुत्रापि निस्तुलशुका
सुत्रामकालमुखसत्रासकप्रकरसुत्राणकारिचरणा ।
छत्रानिलातिरयपत्राभिरामगुणमित्रामरीसमवधूः
कुत्रासहन्मणिविचित्राकृतिः स्फुरितपुत्रादिदाननिपुणा ॥ ३ ॥

अनर्थीति नत्र मद्भक्तिरिता वधूः नास्ति । आगच्छतीति आगः [illegible] । नगाधिराजात्मजा पार्वती । नयतीति नेयः । [illegible] तत्र कुत्रापि वसतु । [illegible] । नीलाङ्गना । निस्तुलोऽनुपमः शुको यस्याः सा । अर्थस्तस्ते । पुनः कीदृशी । [illegible] इन्द्रः, कालो यमः, [illegible] प्रकरः [illegible] यस्याः सा । पुनः कीदृशी । [illegible] सा । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] सा । [illegible] दाने निपुणा ॥

द्वैपायनप्रभृतिशापायुधत्रिदिवसोपानधूलिचरणा
पापापहस्वमनुजापानुलीनजनतापापनोदनिपुणा ।

नीपालया सुरभिधूपालका दुरितकूपादुदञ्चयतु मां
रूपाधिका शिखरिभूपालवंशमणिदीपायिता भगवती ॥ ४ ॥

शिखरिण पर्वतास्तेपा भूपालोऽधिपतिस्तस्य वश संततिस्तत्र रत्नदीपवदाचरिता भगवती मा दुरितलक्षणात्कूपादुदञ्चयतु वहिर्निष्कासयतु । कीदृशी भगवती । द्वैपायनप्रभृतयो व्यासाद्या ये शापायुधा मुनयस्तेपा त्रिदिव स्वर्गं प्रति गन्तु सोपानमिव धूलिर्ययोस्तादृशौ चरणौ यस्याः सा । पुन· कीदृशी । पाप हन्तीति तादृशश्चासौ स्वमनु स्वकीयो मन्त्रस्तस्य जापे जपकर्मण्यनुलीनास्तत्परा ये जनास्तेपा तापापनोदे निपुणा । पुन कीदृशी । नीपेपु कदम्बवनेष्वालयो यस्या सा । सुरभिश्चासौ धूपस्तद्वासिता अलकाश्चूर्णकुन्तला यस्या· सा । 'सुरवधूपालिका' इति वा पाठ । पुन कीदृशी । रूपेण सौन्दर्येणाधिका ॥

यालीभिरात्मतनुताली सकृत्प्रियकपालीषु खेलति भय-
व्यालीनकुल्यसितचूलीभरा चरणधूलीलसन्मुनिवरा ।
वालीभृति श्रवसि तालीदलं वहति यालीकशोभितिलका
सालीकरोतु मम काली मन· स्वपदनालीकसेवनविधौ ॥ ५ ॥

सा काली मम मन स्वपदनालीकयोरात्मीयचरणकमलयो· सेवनविधावलीकरोतु भ्रमरीकरोतु । सा का । यालीभिः सखीभि सकृत् । सहेलर्थ । प्रियस्य शिवस्य कपालीपु कण्ठमालास्थकरोटिष्वात्मना स्वभावेन तनु सूक्ष्मा ताली करेणास्फालन यस्या सा । एतादृशी सती खेलति क्रीडति । पुन कीदृशी । भयमेव व्याली सर्पिणी तस्या नकुलीव नकुली । भयापहारिणीत्यर्थः । पुन कीदृशी । असितचूलीभरा कृष्णकेशपाशा । पुन कीदृशी । चरणधूल्या लसन्तो मुनिवरा यस्या सा । या देवी वाली कर्णभूपणविशेप विभर्ति तादृशे श्रवणे तालीदल ताटङ्कपत्र वहति दधाति । पुन कीदृशी । अलीके ललाटे शोभमानस्तिलको यस्या सा ॥

न्यङ्काकरे वपुपि कङ्कादिरक्तपुपि कङ्कादिपक्षिविपये
त्वं कामनामयसि किं कारणं हृदय पङ्कारिमेहि गिरिजाम् ।
शङ्काशिलानिशितटङ्कायमानपदसंकाशमानसुमनो-
झंकारिभृङ्गततिमङ्कानुपेतशशिसंकाशिवक्त्रकमलाम् ॥ ६ ॥

हे हृदय, त्व वपुपि शरीरे कामना लुब्धतामयसि गच्छसि । किं कारणम् । अत्र किं प्रयोजनमित्यर्थ । पङ्कारिं पापनाशकर्त्रीं गिरिजा प्रत्येहि शरण गच्छ । कीदृशे वपुपि । कङ्कादिनियतमकन्तीति न्यङ्का क्रम्यादय । 'अकि कुटिलाया गतौ' । तेपामाकरे । कङ्कादिपक्षिणा रक्तेन पुष्यते तस्मिन् । रक्तपद मासाद्युपलक्षकम् । पुन कीदृशे । कङ्कादिपक्षिणा विपये । 'कङ्कादिभक्ष्यविपये' इति वा पाठ· । कीदृशीं गिरिजाम् । शङ्का एव

शिलातलानां भेदकत्वेन दृश्यमान चपदं तस्मिन्नवगाहमानाः सुमनसः पुष्पाणि तत्र प्रचारिणी भक्तनिवहस्य सा । पुनः कीदृशी । अर्द्धेनानुपेतो रहितो यश्चन्द्रस्तद्वत्कान्ति वदनकमलं यस्याः सा । निष्कलङ्कचन्द्रवदनश्रीकमुखाम्बुजेत्यर्थः । ताम् ॥

कुन्दावलीष्वविडम्बा गलेन नवकुन्दाभवर्णसविधा
शं बाहुल्यशोभिबिम्बाभिरामभुजसन्धायितस्तनभरा ।
अम्बा कुन्दमदजम्बालमौलिरिह लम्बालका दिशतु मे
बिम्बाधरा विततगन्धामुधाशिशिरकुम्भा कदम्बविपिने ॥ ८ ॥

अम्बा शं मे इह ददातु । कीदृशम्बा । [illegible] शिरस्थाने [illegible] । [illegible] । [illegible] । तथा गलस्थलो विडम्बो यस्याः । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] तथा [illegible] शोभाभाति सा [illegible] सा [illegible] । [illegible] माला [illegible] यस्याः सा । [illegible] । पुनः कीदृशी । [illegible] । पुनः कीदृशी । लम्बालका दीर्घकेशा । [illegible] बिम्बवदभिराम [illegible] तेन [illegible] सा । बिम्बाधरा । पुनः कीदृशी । कदम्बविपिने [illegible] विततं यस्याः ॥

[illegible]

कनकरुचिदुकूलं चारुबर्हावचूलं
कमपि निखिलसारं नौमि गोपीकुमारम् ॥ १ ॥
मुखजितशरदिन्दुः केलिलावण्यसिन्धुः
करविनिहितकन्दुर्बल्लवीप्राणबन्धुः ।
वपुरुपसृतरेणुः कक्षनिःक्षिप्तवेणु-
र्वचनवशगधेनुः पातु मां नन्दसूनुः ॥ २ ॥
ध्वस्तदुष्टशङ्खचूड बल्लवीकुलोपगूढ
भक्तमानसाधिरूढ नीलकण्ठपिच्छचूड ।
कण्ठलम्बिमञ्जुगुञ्ज केलिलब्धरम्यकुञ्ज
कर्णवर्तिफुल्लकुन्द पाहि देव मां मुकुन्द ॥ ३ ॥
यज्ञभङ्गरुष्टशक्रनुन्नघोरमेघचक्र-
वृष्टिपूरखिन्नगोपवीक्षणोपजातकोप ।
क्षिप्तसव्यहस्तपद्मधारितोच्चशैलसद्म
गुप्तगोष्ठ रक्ष रक्ष मां तथाद्य पङ्कजाक्ष ॥ ४ ॥
मुक्ताहारं दधदुडुचक्राकारं सारं गोपीमनसि मनोजारोपी ।
कोपी कंसे खलनिकुरम्बोत्तंसे वंशे रङ्गी दिशतु रतिं नःसङ्गी ॥ ५ ॥
लीलोद्दामा जलधरमालाश्यामा क्षामा कामादभिरचयन्ती रामा ।
सा मामव्यादखिलमुनीनां स्तव्या गव्यापूर्तिः प्रभुरघशत्रोर्मूर्तिः ॥ ६ ॥
पूर्णवर्तुलशर्वरीपतिगर्वरीतिहराननं
नन्दनन्दनमिन्दिराकृतवन्दनं धृतचन्दनम् ।
सुन्दरीरतिमन्दिरीकृतकंदरं धृतमन्दरं
कुण्डलद्युतिमण्डलप्लुतकंधरं भज सुन्दरम् ॥ ७ ॥
गोकुलाङ्गनमङ्गलं कृतपूतनाभवमोचनं
कुन्दसुन्दरदन्तमम्बुजवृन्दवन्दितलोचनम् ।
सौरभाकरफुल्लपुष्करविस्फुरत्करपल्लवं
दैवतव्रजदुर्लभं भज बल्लवीकुलवल्लभम् ॥ ८ ॥
तुण्डकान्तिदण्डितोरुपाण्डुरांशुमण्डलं
गण्डपालिताण्डवालिशालिरत्नकुण्डलम् ।

[illegible]मण्डनं
चण्डबाहुदण्डमत्र नौमि कंसखण्डनम् ॥ ९ ॥

[illegible]-
[illegible] ।
[illegible]-
त्वा स पातु [illegible] ॥ १० ॥

इन्द्रनिवारं व्रजपतिवारं निर्धुतवारं [illegible] ।
रक्षितगोत्रं प्रीणितगोत्रं त्वां धृतगोत्रं नौमि सगोत्रम् ॥ ११ ॥

कंसमहीपति[illegible] ।
वन्दे सुन्दरचन्द्रकचूडं त्वामहमखिलचराचरमूलम् ॥ १२ ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥ १३ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ १४ ॥
[illegible] ।
[illegible]

कनकरुचिदुकूल चारुबर्हावचूलं
कमपि निखिलसार नौमि गोपीकुमारम् ॥ १ ॥
मुखजितशरदिन्दु' केलिलावण्यसिन्धु
करविनिहितकन्दुर्वल्लवीप्राणबन्धु ।
वपुरुपसृतरेणु कक्षनि क्षिप्तवेणु-
र्वचनवशगधेनु पातु मा नन्दसूनु ॥ २ ॥
ध्वस्तदुष्टशङ्खचूड वल्लवीकुलोपगूढ
भक्तमानसाधिरूढ नीलकण्ठपिच्छचूड ।
कण्ठलम्बिमञ्जुगुञ्ज केलिलब्धरम्यकुञ्ज
कर्णवर्तिफुल्लकुन्द पाहि देव मा मुकुन्द ॥ ३ ॥
यज्ञभङ्गरुष्टशक्रनुन्नघोरमेघचक्र-
वृष्टिपूरखिन्नगोपवीक्षणोपजातकोप ।
क्षिप्तसव्यहस्तपद्मधारितोच्चशैलसद्म
गुप्तगोष्ठ रक्ष रक्ष मा तथाद्य पङ्कजाक्ष ॥ ४ ॥
मुक्ताहार दधदुडुचक्राकार सारं गोपीमनसि मनोजारोपी ।
कोपी कंसे खलनिकुरम्बोत्तंसे वशे रङ्गी दिशतु रति नि सङ्गी ॥ ५ ॥
लीलोद्दामा जलधरमालाश्यामा क्षामा कामारभिरचयन्ती रामा ।
सा मामव्यादखिलमुनीनां स्तव्या गव्यापूर्तिः प्रभुरघशत्रोर्मूर्ति ॥ ६ ॥
पूर्ववर्तुलशर्वरीपतिगर्वरीतिहराननं
नन्दनन्दनमिन्दिराकृतवन्दनं धृतचन्दनम् ।
सुन्दरीरतिमन्दिरीकृतकदर धृतमन्दरं
कुण्डलद्युतिमण्डलप्लुतकंधरं भज सुन्दरम् ॥ ७ ॥
गोकुलाङ्गनमङ्गलं कृतपूतनाभवमोचनं
कुन्दसुन्दरदन्तमम्बुजवृन्दवन्दितलोचनम् ।
सौरभाकरफुल्लपुष्करविस्फुरत्करपल्लवं
दैवतव्रजदुर्लभ भज वल्लवीकुलवल्लभम् ॥ ८ ॥
तुण्डकान्ति दण्डितोरुपाण्डुरांशुमण्डलं
गण्डपालिताण्डवालिशालिरत्नकुण्डलम् ।

फुल्लपुण्डरीकखण्डक्लृप्तमाल्यमण्डनं
चण्डबाहुदण्डमत्र नौमि कंसखण्डनम् ॥ ९ ॥

उत्तरङ्गदङ्गरागसंगमातिपिङ्गल-
स्तुङ्गशृङ्गसङ्गपाणिरङ्गनालिमङ्गलः ।
दिग्विलासिमल्लिहासिकीर्तिवल्लिपल्लव-
स्त्वा स पातु फुल्लचारुचिल्लिरद्य वल्लव ॥ १० ॥

इन्द्रनिवारं व्रजपतिवारं निर्धुतवारं कृतघनवारम् ।
रक्षितगोत्रं प्रीणितगोत्रं त्वां धृतगोत्रं नौमि सगोत्रम् ॥ ११ ॥

कंसमहीपतिहृद्गतशूलं संततसेवितयामुनकूलम् ।
वन्दे सुन्दरचन्द्रकचूलं त्वामहमखिलचराचरमूलम् ॥ १२ ॥

मलयजरुचिरस्तनुजितमुदिरः पालितविबुधस्तोषितवसुधः ।
मामतिरसिकः केलिभिरधिकः सितसुभगरदः कृपयतु वरदः ॥ १३ ॥

उररीकृतमुरलीरुतभङ्गं नवजलधरकिरणोल्लसदङ्गम् ।
युवतिहृदयधृतमदनतरङ्गं प्रणमत यामुनतटकृतरङ्गम् ॥ १४ ॥

नवाम्भोदनीलं जगत्तोषिशीलं मुखासङ्गिवंशं शिखण्डावतंसम् ।
करालम्बिवेत्रं वराम्भोजनेत्रं धृतस्फीतगुञ्जं भजे लब्धकुञ्जम् ॥ १५ ॥

हृतक्षोणिभारं कृतक्लेशहारं जगद्गीतसारं महारत्नहारम् ।
मृदुश्यामकेशं लसद्वन्यवेशं कृपाभिर्निदेशं भजे वल्लवेशम् ॥ १६ ॥

उल्लसद्वल्लवीवाससां तस्करस्तेजसानिर्जितप्रस्फुरद्भास्करः ।
पीनदोःस्तम्भयोरुल्लसच्चन्दनः पातु वः सर्वतो देवकीनन्दनः ॥ १७ ॥

संसृतेस्तारकं तं गवां चारकं वेणुना मण्डितं क्रीडने पण्डितम् ।
धातुभिर्वेषिणं दानवद्वेषिणं चिन्तय स्वामिनं वल्लवीकामिनम् ॥ १८ ॥

उपात्तकवलं परागशवलं सदेकशरणं सरोजचरणम् ।
अरिष्टदलनं विकृष्टललनं नमामि तमहं सदैवतमहम् ॥ १९ ॥

विहारसदनं मनोज्ञरदनं प्रणीतमदनं शशाङ्कवदनम् ।
उरःस्थकमलं यशोभिरमलं करात्तकमलं भजस्व तमलम् ॥ २० ॥

दुष्टध्वंसः कर्णिकारावतंसः खेलद्वंशीपञ्चमध्वानशंसी ।
गोपीचेतःकेलिभङ्गीनिकेतः पातु स्मेरी हन्त वः कंसवैरी ॥ २१ ॥
वृन्दाटव्यां केलिमानन्दनव्यां कुर्वन्नारीचित्तकंदर्पधारी ।
नर्मोद्गारी मां दुकूलापहारी नीपारूढः पातु बर्हावचूडः ॥ २२ ॥

रुचिरनखे रचय सखे वलितरतिं भजनततिम् ।
त्वमविरतिस्त्वरितगतिर्नतशरणे हरिचरणे ॥ २३ ॥
रुचिरपटः पुलिननटः पशुपगतिर्गुणवसतिः ।
स मम शुचिर्जलदरुचिर्मनसि परिस्फुरतु हरिः ॥ २४ ॥

केलिविहितयमलार्जुनभञ्जन सुललितचरित निखिलजनरञ्जन ।
लोचननर्तनजितचलखञ्जन मां परिपालय कालियगञ्जन ॥ २५ ॥
भुवनविसृत्वरमहिमाडम्बर विरचितनिखिलखलोत्करसंवर ।
वितर यशोदातनय वरं वरमभिलषितं मे धृतपीताम्बर ॥ २६ ॥
चिकुरकरम्बितचारुशिखण्डं भालविनिर्जितवरशशिखण्डम् ।
रदरुचिनिर्धुतमुद्रितकुन्दं कुरुत बुधा हृदि सपदि मुकुन्दम् ॥ २७ ॥
यः परिरक्षितसुरभीलक्षस्तदपि च सुरभीमर्दनदक्षः ।
मुरलीवादनखुरलीशाली स दिशतु कुशलं तव वनमाली ॥ २८ ॥

शमितनिखिलडिम्भे वेणुपीतोष्ठबिम्बे
हतखलनिकुरम्बे वल्लवीदत्तचुम्बे ।
भवतु महितनन्दे तत्र वः केलिकन्दे
जगदविरलतुन्दे भक्तिरव्यां मुकुन्दे ॥ २९ ॥
पशुपयुवतिगोष्ठीचुम्बितश्रीमदोष्ठी
स्मरतरलितदृष्टिर्निर्मितानन्दवृष्टिः ।
नवजलधरधामा पातु वः कृष्णनामा
भुवनमधुरवेषा मालिनी मूर्तिरेषा ॥ ३० ॥

इति श्रीमुकुन्दमुक्तावली समाप्ता ।